

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА МИТНОЇ СПРАВИ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

МАГІСТР

(освітній ступінь)

на тему: «Обґрунтування заходів запобігання контрабанді при переміщенні
товарів через митний кордон України»

Виконала: студентка 2 року навчання,
групи 8.02.072.100.18.1, спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування», освітньої програми
«Митний контроль»
Резнікова Є. С.

Керівник: к.е.н., доцент Найденко О.Є.

Рецензент: Цигульова З. А., начальник
Управління моніторингу
ризикових операцій та доходів
ГУ ДПС у Харківській області

Харків – 2019 рік

АНОТАЦІЯ

Резнікова Є.С. Обґрунтування заходів запобігання контрабанді при переміщенні товарів через митний кордон України. – Рукопис.

Магістерська дипломна робота зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця. – Харків, 2019. – 117 с.

Магістерська дипломна робота присвячена вивченню теоретичних засад та практичних аспектів запобігання контрабанді. Розглянуто підходи до визначення контрабанди, охарактеризовано її складові, проаналізовано тенденції формування на макрорівні. Узагальнено основні схеми контрабанди, та порядок їх здійснення. Проаналізовано соціально-економічний розвиток регіонів України в контексті протидії контрабанді. Обґрунтовано методи протидії контрабанді наркотиків та зброї. Узагальнено зарубіжний досвід боротьби з контрабандою. Розроблено напрямки взаємодії контролюючих органів щодо протидії контрабанді.

Результати розробок можуть бути застосовані у практичній діяльності контролюючих органів України.

Ключові слова: контрабанда, митна безпека, мито, контролюючі органи, митні правила, контрабандні схеми.

АННОТАЦИЯ

Резникова Е.С. Обоснование мероприятий по предотвращению контрабанды при перемещении товаров через таможенную границу Украины. – Рукопись.

Магистерская дипломная работа по специальности 072 «Финансы, банковское дело и страхование». – Харьковский национальный экономический университет им. Семена Кузнеця. – Харьков, 2019. – 117 с.

Магистерская дипломная работа посвящена изучению теоретических основ и практических аспектов предотвращению контрабанды. Рассмотрены подходы к определению контрабанды, охарактеризованы ее составляющие, проанализированы тенденции формирования на макроуровне. Обобщены основные схемы контрабанды, и порядок их осуществления. Проанализированы социально-экономическое развитие регионов Украины в контексте противодействия контрабанде. Обоснованы методы противодействия контрабанде наркотиков и оружия. Обобщен зарубежный опыт борьбы с контрабандой.

Результаты разработок могут быть применены в практической деятельности контролирующих органов Украины.

Ключевые слова: контрабанда, таможенная безопасность, пошлина, контролирующие органы, таможенные правила, контрабандные схемы.

ABSTRACT

Reznikova Ye. S. Justification of measures to prevent smuggling when moving goods across the customs border of Ukraine. – The manuscript.

Master's thesis in specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics. – Kharkiv, 2019. – 117 p.

The master's thesis is devoted to the study of theoretical foundations and practical aspects of the prevention of smuggling. The approaches to the definition of smuggling are considered, its components are characterized, the formation trends at the macro level are analyzed. The basic schemes of smuggling, and the procedure for their implementation are summarized. The socio-economic development of the regions of Ukraine in the context of countering smuggling is analyzed. Substantiated methods of counteracting the smuggling of drugs and weapons. The foreign experience in combating smuggling is summarized. Directions of interaction between regulatory bodies to combat smuggling have been developed.

The development results can be applied in the practical activities of the regulatory authorities of Ukraine.

Keywords: smuggling, customs security, duty, regulatory authorities, customs regulations, smuggling schemes.

ЗМІСТ

ВСТУП

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

1.1. Сутність поняття «контрабанда», його основні характеристики

1.2. Чинники, які сприяють контрабанді

1.3. Проблеми взаємодії контролюючих органів щодо виявлення контрабанди

Висновки до 1 розділу

2. АНАЛІЗ РОБОТИ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

2.1. Аналіз соціально-економічного розвитку регіонів України

2.2. Методи протидії контрабанді наркотичних засобів та речовин

2.3. Методи протидії контрабанді зброї

Висновки до 2 розділу

3. ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Зарубіжний досвід боротьби контролюючих органів з контрабандою

3.2. Удосконалення взаємодії контролюючих органів щодо протидії контрабанді

3.3. Методичне забезпечення зниження ризиків контрабанди

Висновки до 3 розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Обґрунтування актуальності обраної теми. На сьогодні контрабанда та порушення митних правил в Україні залишається одним з головних чинників які дестабілізують зовнішню політику, що за своїми масштабами, обсягами та наслідками негативно впливає на розвиток національної економіки та її стратегічних галузей. Завдяки цьому бюджет недоотримує значну частину грошових коштів.

Контрабанда є одним із найнебезпечніших злочинних явищ у сфері суспільного життя. Ця проблема, яка не обходить жодну з країн світу, і останнім часом, завдяки процесам світової інтеграції, стала проблемою без кордонів. Незаконне переміщення через митний кордон наркотичних засобів, зброї, боєприпасів, культурних та історичних цінностей традиційно перебуває в центрі уваги кримінальних угруповань як один із способів швидкого збагачення. Державними програмами протидії контрабанді, які запроваджено протягом останніх років Урядом України, передбачено створення системи запобігання цьому негативному явищу, зокрема, вжиття кардинальних заходів не тільки з підвищення ефективності боротьби з порушенням митних правил і контрабандою безпосередньо на кордоні, але й створення умов, що не дозволяють перевозити, зберігати й реалізовувати незаконно ввезені товари на внутрішньому ринку України. На жаль, цю проблему в нашій країні більш детально почали досліджувати тільки останнім часом.

Обґрунтування актуальності обраної теми. Вагомий внесок у вивчення проблеми боротьби з порушенням митних правил і контрабандою, зробили вчені: О.Ф. Бантишев, В.Д. Басай, А.Д. Войцещук, Д.Д. Давітадзе, Л.В. Дорош, М.І. Костін, О.М. Омельчук, В.В. Онищенко, В.М. Пархоменко, П.В. Пашко, Д.В. Приймаченко, В.М. Шевчук, О.М. Ясінська.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є вивчення теоретичних аспектів і обґрунтування заходів запобігання контрабанді при переміщенні товарів через митний кордон України. Для досягнення даної мети було виділено наступні завдання:

- 1) здійснено генезис поняття «контрабанда» та узагальнено причин її виникнення;
- 2) обґрунтовано чинники, які сприяють контрабанді;

3) визначено проблеми взаємодії контролюючих органів щодо виявлення контрабанди та розроблено шляхи щодо їх вирішення;

4) проаналізовано соціально-економічний розвиток регіонів України в контексті митної безпеки;

5) узагальнено методи протидії контрабанді наркотиків та зброї;

6) обґрунтовано методичне забезпечення зниження ризиків контрабанди;

7) узагальнено зарубіжний досвід боротьби контролюючих органів з контрабандою.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження виступає процес запобігання контрабанді. Предметом даного дослідження є методичне забезпечення запобігання контрабанді при переміщенні товарів через митний кордон України.

Методи дослідження. В процесі дослідження було використано наступні методи:

1) методи аналізу і синтезу – для узагальнення існуючих підходів до визначення поняття «контрабанда» та його основних характеристик;

2) індукції та порівняння – для дослідження різноманітних підходів до визначення й ідентифікації контрабанди;

3) метод системного аналізу – для систематизації чинників, які впливають на виникнення контрабанди та обґрунтування методів протидії їй;

4) методи апріорного ранжування – для ранжування факторів, які впливають на виникнення контрабанди;

5) графічний і табличний – для наочного зображення результатів дослідження;

6) статистичний аналіз – при дослідженні соціально-економічного розвитку регіонів, аналізу обсягів контрабанди та країн, з яких надходить контрабандна продукція;

7) абстрактно-логічний метод – для формування гіпотез і висновків.

Теоретичну та інформаційну базу роботи складають: Конституція України, Митний кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, законодавчі акти України та нормативні документи з питань митної справи; чисельні роботи вітчизняних та зарубіжних учених і практиків щодо проблем протидії порушенням митних правил; статистичні дані, що стосуються надходження митних платежів до бюджету.

Результати дипломної роботи оприлюднено в [36, 37].

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

1.1. Сутність поняття «контрабанда» його основні характеристики

Сьогодні одним із основних завдань зовнішньоекономічної політики є всебічний розвиток зовнішньої торгівлі, зміцнення економічних зв'язків з іншими країнами, захист вітчизняного товаровиробника, впорядкування системи справляння митних платежів. Однією з основних загроз цьому є поширення контрабанди та сірого імпорту. Наявність чорних та сірих схем імпорту завдає значні збитки державі у вигляді ненадходжень належних сум від податків і зборів під час здійснення зовнішньоторговельних операцій. Проблема контрабанди в Україні набула значної актуальності й подолання цього негативного явища є одним із першочергових завдань держави у справі захисту економічних інтересів та безпеки держави [43].

Внаслідок нестабільної економічної та політичної ситуації у країні контрабанда набуває розмірів масового негативного явища, що становить реальну загрозу економічним інтересам держави. Держава втрачає монополію на експорт/імпорт певних груп товарів, особливо тих, що вилучені із загального списку товарообігу, а українські товаровиробники зазнають значних збитків, адже за рахунок нелегального імпорту товарів попит на вітчизняну продукцію істотно зменшується. Окрім того, така діяльність негативно впливає на суспільну безпеку у разі нелегального перевезення наркотичних засобів, зброї і боєприпасів, психотропних речовин, під час перевезення зброї масового ураження, а також виникає загроза для інтересів культури під час контрабанди культурних цінностей та надбань країни.

Вважається, що контрабанда є відомою ще з того часу, як утворилися кордони та виникла потреба сплачувати кошти за легальне переміщення товарів через них, а в Київській Русі перші відомості про контрабанду датовані ще IX–X ст. Однак за рахунок норм та заходів щодо боротьби з цим явищем контрабанда постійно видозмінювалась та набувала певного «іммунітету», що і дало їй можливість сьогодні досягнути високого ступеня організованості та широких міжрегіональних і міжнародних злочинних зв'язків. Саме тому потрібно чітко розуміти сутність і зміст митних процедур та правил, спрямованих на застереження та виявлення контрабанди для того, щоб

забезпечити ефективну митну безпеку країни.

Термін «контрабанда» походить від поєднання двох слів італійського походження – contra – «проти» та bando – «урядовий указ» і у буквальному смислі означає вчинення дій всупереч установленого урядом порядку. Будучи одним з досить поширених злочинів перш за все економічної спрямованості, контрабанда становить суттєву загрозу національній економічній безпеці України.

Порушення бюджетного балансу, створення умов для недобросовісної конкуренції, а також загроз для здоров'я населення – найбільші фактори ризику поширення контрабанди. При цьому особливе занепокоєння викликають наявні тенденції до набуття контрабандою форми злочинних промислів із широким використанням корумпованих зв'язків. Останні є можливими не лише через суб'єктивні фактори, а й через низку об'єктивних, до яких, зокрема, відносяться і недоліки правового регулювання митних правовідносин, діяльності спеціалізованих органів та підрозділів з протидії контрабанді, зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Згідно зі ст. 201 Кримінального кодексу України контрабандою є переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Та згідно статті 305 контрабандою вважається перевезення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

Контрабанда - це переміщення товарів, валюти, цінностей та інших предметів через митний кордон України поза митним контролем або з приховування від митного контролю, вчинене у великих розмірах особою або групою осіб, які організувалися для діяльності, а також незаконне переміщення через кордон історичних і культурних цінностей, наркотичних засобів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та боєприпасів до неї).

Типологію терміна «контрабанда», сформованого на основі дій щодо її здійснення, подано на рис. 1.1.

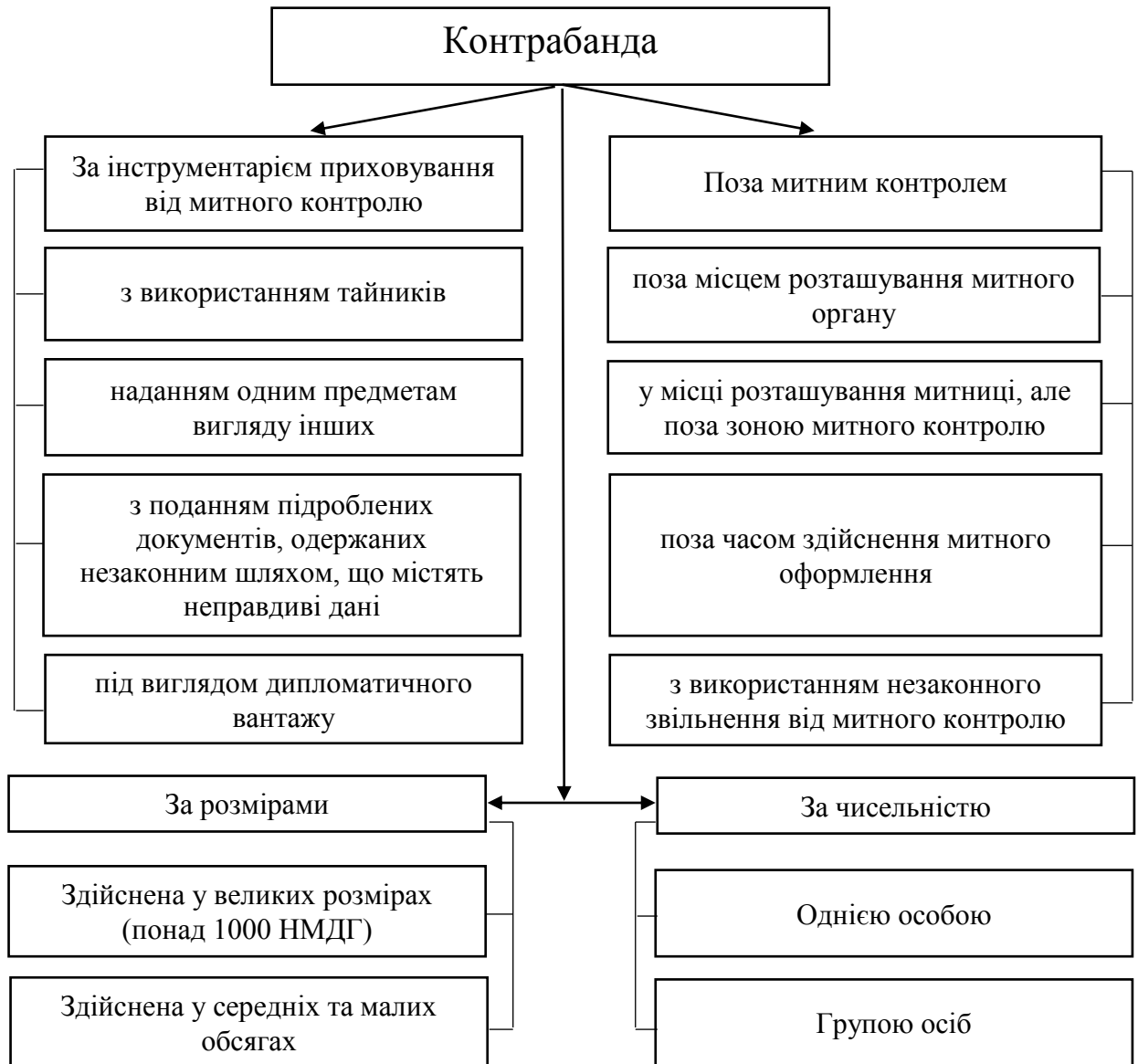

Рис. 1.1. Типологія поняття «контрабанда» з урахуванням особливостей дій її здійснення

Одним із основних структурних елементів методики розслідування контрабанди є криміналістична характеристика даного виду злочину. Криміналістична характеристика контрабанди – це узагальнена, інформаційна модель (графічна й описова), що являє собою систематизований опис типових криміналістично значущих ознак контрабанди, які мають суттєве значення для її виявлення, розкриття та розслідування [35].

До основних елементів криміналістичної характеристики контрабанди відносять:

- 1) предмет злочинного посягання;
- 2) спосіб вчинення і приховування злочину;

- 3) «слідову картину» контрабанди;
- 4) місце і час вчинення контрабанди;
- 5) особу злочинця.

Згідно з діючим законодавством предметом контрабанди можуть бути як товари, інші цінності, що знаходяться у вільному обігу, так і предмети, обіг яких обмежено або взагалі вилучено з цивільного обігу (отруйні, сильнодіючі, радіоактивні, наркотичні, вибухові речовини, зброя та боєприпаси і т.п.).

Криміналістична особливість предмета злочинного посягання полягає в тому, що це слідосприймаючі і слідоутворюючі об'єкти живої та неживої природи, їх якісно-кількісні показники, фізико-хімічні та споживчі властивості індивідуалізують предмет у матеріальному світі, обумовлюють способи вчинення і приховання контрабанди.

Аналіз практики боротьби з контрабандою свідчить про те, що в сучасних умовах «асортимент» предмета контрабанди надзвичайно різноманітний і час від часу змінюється в залежності від потреб окремих груп населення. Ці потреби детерміновані соціально-економічною обстановкою в країні та соціальними і психологічними особливостями проживаючих у ній громадян. Частіше всього предметами контрабанди виступають: продовольчі і промислові товари, сировина для їх виготовлення, наркотики, ювелірні вироби і дорогоцінні метали, антикваріат, твори мистецтва, зброя, боєприпаси, вибухові, отруйні, сильнодіючі речовини та ін.

Поряд із зростанням окремих видів контрабанди простежуються її якісні зміни: контрабандною діяльністю займаються організовані злочинні групи зі стійкими міжнародними зв'язками. У контрабанді наркотичних засобів спостерігається перехід від об'ємних (макова соломка) до менш об'ємних і «важких» наркотиків – опій, екстракт макової соломки, кокаїн тощо. Частіше зустрічаються випадки переміщення синтетичних наркотиків, прекурсорів.

Контрабанда товарів вважається вчиненою у великих розмірах, якщо їх вартість у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. У випадках, коли вартість предметів є меншою від зазначеного розміру, відповідальність (за відсутності інших ознак злочину) настає як за порушення митних правил відповідно до МК України [20].

При визначенні вартості предмета контрабанди необхідно виходити з нормативних актів про ціни і ціноутворення на відповідні предмети. При необхідності це питання може бути вирішено на підставі висновку експерта.

Якщо предмет контрабанди вивезено за межі України, реалізовано чи знищено або ж його місце знаходження не встановлено, при визначенні його вартості можуть бути використані відомості, що є в митних, товарно-супровідних та інших документах (пп. 5, 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.02.1999 р. № 2 «Про судову практику по справах про контрабанду і порушення митних правил») [19].

Спосіб вчинення контрабанди – це детермінована система дій злочинця по підготовці, виконанню та приховуванню незаконного переміщення контрабанди через митний кордон, а також по використанню результатів контрабандної діяльності .

Здійснюючи контрабанду, злочинець діє одночасно вільно і невільно: його поведінка детермінована взаємодією суб'єктивних та об'єктивних факторів та представлена на рис. 1.2.

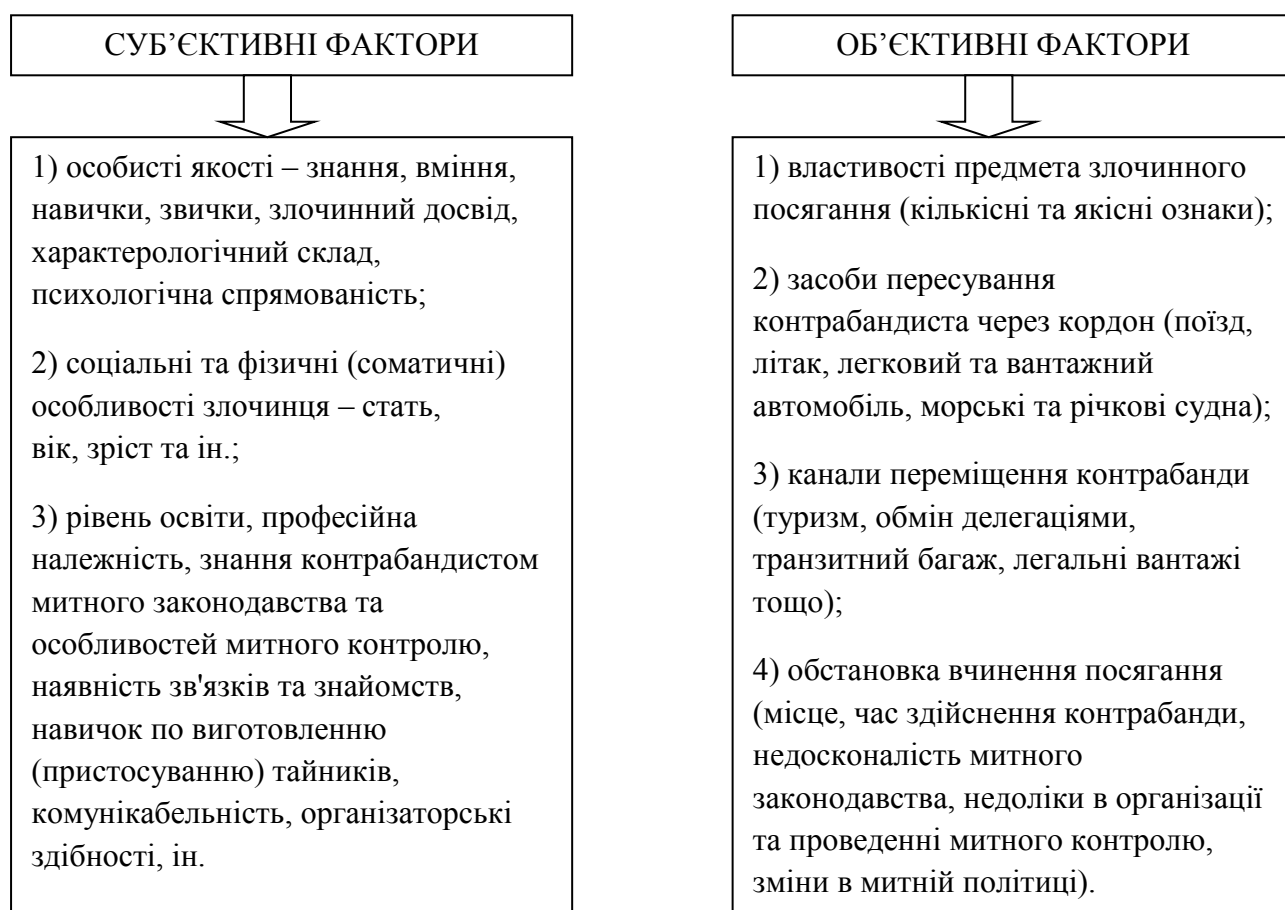

Рис. 1.2. Суб'єктивні та об'єктивні фактори здійснення контрабанди злочинцем

Приховування контрабанди – це умисна дія злочинця, що полягає у перешкодженні встановлення об'єктивної істини про незаконне переміщення

через кордон шляхом приховування, знищення, маскуванню або фальсифікації слідів контрабанди і контрабандиста, спрямованої на повне або часткове ухилення винуватого від кримінальної відповідальності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Шляхи приховування контрабанди

ВИД	ОПИС
Знищення	За спрямованістю дій по приховуванню контрабандної діяльності можна поділити на: а) знищення слідів контрабанди; б) знищення слідів контрабандиста. Ліквідація слідів може бути повною і виражатися у: спалюванні підроблених документів, що стосуються злочину; знищенні засобів скоєння злочину; стиранні слідів ніг, транспортних засобів на місці переміщення поза митним контролем; стиранні папілярних узорів з предметів контрабанди та ін. Часткове знищення виражається в застосуванні контрабандистом певних речовин (гас, одеколон, тютюн, порошок гірчиці тощо).
Маскування	Зміна уявлення в осіб, які стали свідками контрабанди, про злочинний характер здійснених дій і причетність до них певної особи. Це можуть бути: періодична зміна місця проживання; зміна зовнішнього вигляду особи злочинця (зміна одягу, використання перук, штучне створення або зміна особливих прикмет); запобіжні заходи по прослуховуванню телефонних розмов; “скромний” образ життя контрабандиста та ін.
Фальсифікація	Підроблення, перекручування та розповсюдження фальшивої інформації та її носіїв. Ці дії можуть виражатися у повному чи частковому підробленні митних та інших документів, атрибутів митного забезпечення, товарів, супроводжувальної документації; в обмові співучасників у здійсненні контрабанди. Комбінованим способом фальсифікації є повне алібі контрабандиста.
Приховування	Залишення органів дізнання (слідства) у невіданні стосовно тих чи інших обставин розслідуваної контрабанди. Це може бути замовчування або відмова від давання правдивих свідчень, приховування контрабандистом засобів злочину та ін.

Аналіз слідчої практики показує, що невід'ємною частиною способу

вчинення контрабанди є використання результатів злочинної діяльності. За кримінальним правом контрабанда вважається закінченою з моменту фактичного переміщення предмета посягання через митний кордон за наявності однієї з ознак, вказаних у законі. При ввезенні товарів (предметів, речовин) на митну територію України – з моменту фактичного перетину кордону, а при вивезенні – з моменту подання митної декларації або іншої дії безпосередньо спрямованої на реалізацію наміру ввезти або вивезти предмети [53].

У криміналістичному аспекті істотно важливим є те, що і після зазначених вище моментів закінчення контрабанди злочинна діяльність продовжується. Вона виражається у використанні результатів контрабандної діяльності. Це можуть бути дії, наприклад, по реалізації контрабандних товарів та отриманню прибутку або ж використання предметів контрабанди для власних потреб (автомобіля як засобу для пересування, меблів, електро-, радіоапаратури тощо).

Способи реалізації і використання предметів контрабанди зумовлені особливостями особи злочинця та властивостями товарів (предметів, речовин). Цей товар в основному реалізується: безпосередньо контрабандистом, за допомогою посередників (перекупщиків), через комісійні чи комерційні структури, родичів або знайомих. Практика показує, що більшість товарів збувається за місцем проживання правопорушника.

Проміжною ланкою використання результатів контрабанди є способи транспортування та зберігання товарів, що є важливим джерелом криміналістичної інформації. Аналізуючи діяльність злочинців по транспортуванню до місця зберігання контрабандного вантажу, а також безпосереднє його зберігання, органи дізнання (слідства) часто виявляють ознаки порушення митного законодавства. Місцями зберігання предметів контрабанди можуть бути квартири, гаражі, склади (власні, знайомих, родичів або орендовані). Часто для зберігання та реалізації контрабандних підакцизних товарів комерційні структури використовують порожні склади на підприємствах [13].

При переміщенні контрабанди поза митним контролем за допомогою автотранспортних засобів «слідова картина» припускає наявність різних матеріальних слідів транспортних засобів. «Слідову картину» контрабанди зображено на рис. 1.3.

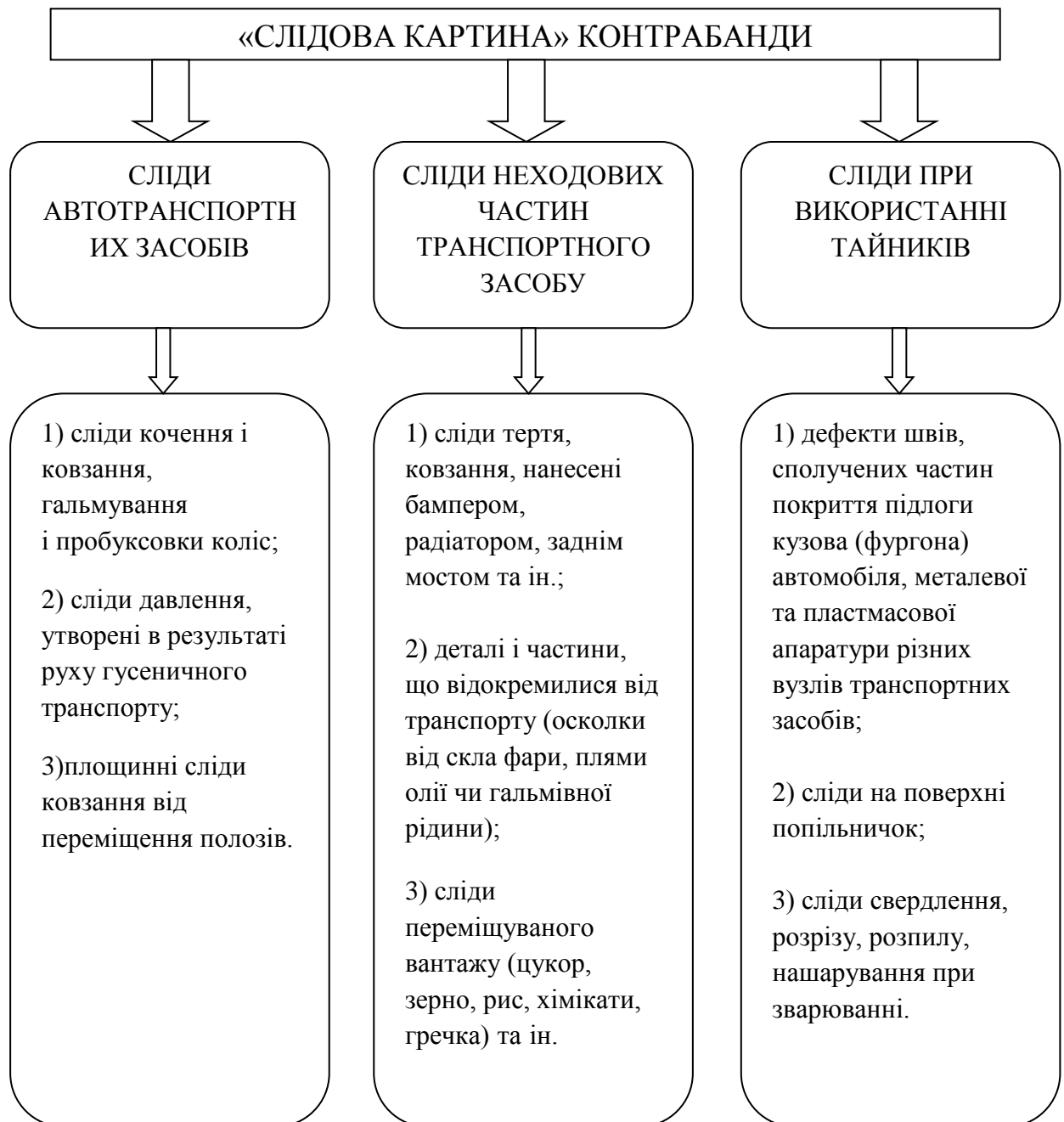

Рис. 1.3. «Слідова картина» контрабанди

Певний інтерес можуть викликати сліди фарбування деяких місць, нові частини в транспортному засобі, сильне забруднення вузлів і механізмів, наявність нових дверних петель, вилучення або додавання частин у вузлах, замінення гвинтів і т.п.

Як правило, при незаконному переміщенні контрабандних предметів із прихованням від митного контролю частіше всього правопорушника видає його незвичайна поведінка: людина неприродно себе поводить, хвилюється, нервується або ж знаходиться в неприродно-збудженому стані.

Іноді пасажир надмірно намагається створити видимість «відвертості», поводить себе послужливо, улесливо або ж, навпаки, це виявляється у підвищеній роздратованості, нервозності. Деякі контрабандисти проявляють свої побоювання і страх викриття виразом обличчя, мімікою, жестами, невпевненістю у відповідях і т.п [32].

При вчиненні контрабанди шляхом фальсифікації митних та інших документів можна виділити найбільш розповсюджені (рис. 1.4).

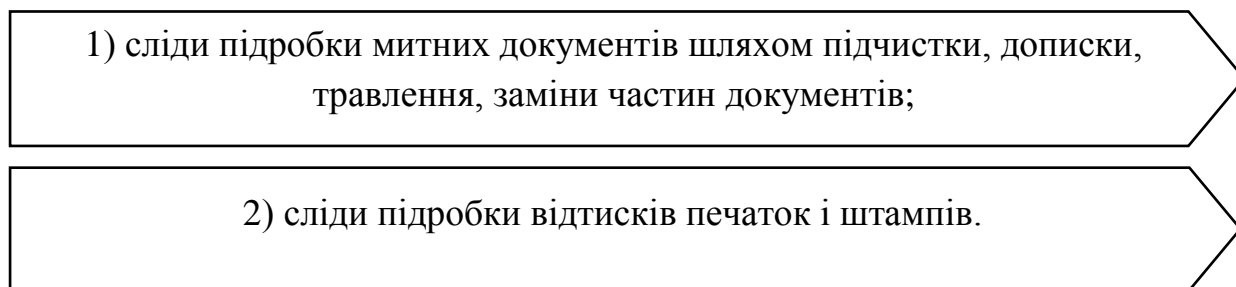

Рис. 1.4. Види підробки документів при вчиненні контрабанди

Досить розповсюдженими є випадки придбання правопорушником у невідомих осіб незаповнених бланків митної декларації з відтиском підроблених печаток і штампів митниці. Способи підробки відтисків митних печаток представлені на рис. 1.5.

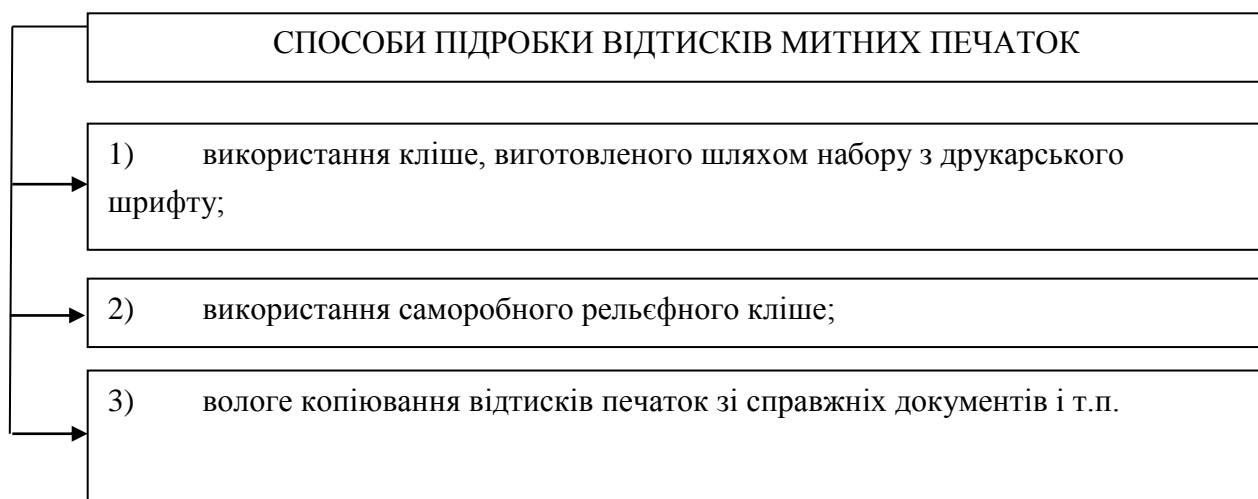

Рис. 1.5. Способи підробки відтисків митних печаток

Місце і час вчинення контрабанди представлені на рис. 1.6. Найбільш характерним місцем вчинення контрабанди є зона митного контролю.

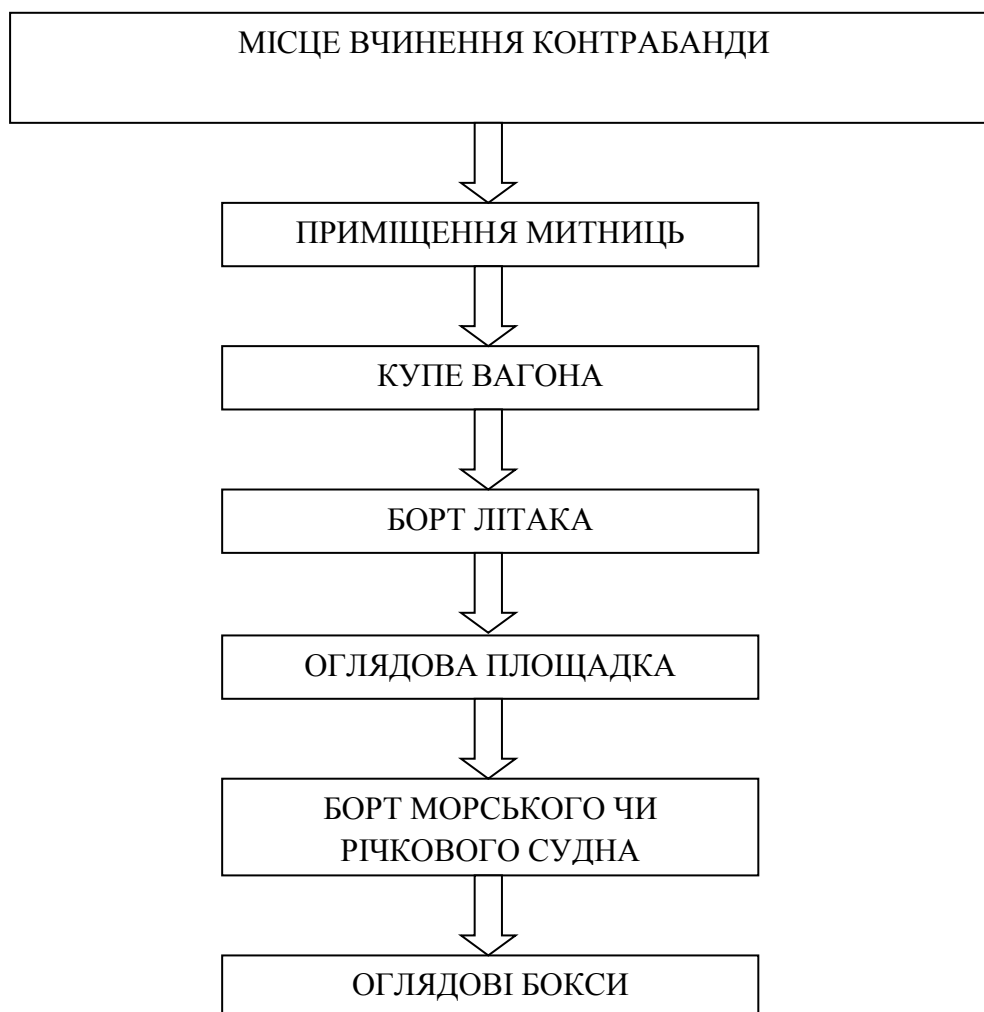

Рис. 1.6. Місце вчинення контрабанди

Вибір часу вчинення контрабанди зумовлений певними закономірностями. Якщо час вчинення контрабанди не пов'язаний з розкладом транспорту, злочинці, як правило, намагаються вибрати другу половину ночі або кінець зміни митного наряду, що пов'язано зі стомленістю в цей період часу та зниженням уваги працівників митниці. Узагальнення практики показало, що найчастіше контрабанда скоюється вночі, рідше вдень. Інколи контрабандисти планують вчинення контрабанди у вихідні, святкові чи передсвяткові дні або ж у погану погоду [19].

Узагальнення практики показує, що контрабанда належить до розряду «чоловічих злочинів», оскільки переважна їх кількість скоюється чоловіками. Проте останнім часом намітилася тенденція зміни такого становища в плані зростання кількості осіб жіночої статі, які здійснили контрабанду. При цьому характерною є «спеціалізація» контрабандистів за статевою належністю. У більшості випадків жінки скоюють контрабанду ювелірних виробів, наркотиків

із приховуванням від митного контролю шляхом використання місць, що утруднюють їх виявлення: полових органів, нижньої білизни, сумочок, спеціально пристосованих панчох, заколок у волоссі, одягу та взуття. Проте дуже рідко зустрічаються випадки вчинення жінками контрабанди зброї, боєприпасів, радіоактивних, вибухових речовин, а також приховування з використанням виготовлених тайників, що більш характерно для чоловіків [48].

1.2. Чинники, які сприяють контрабанді

Чинник (від лат. factor) – рушійна сила, причина якогось процесу, явища. У кримінології також використовується термін «фактор» у значенні суттєвої обставини в якому-небудь процесі, явищі. Усі криміногенні фактори (чинники), котрі у взаємодії обумовлюють той чи інший вид злочинності (злочину), утворюють поняття «детермінанти». Досліджуючи соціально-економічні фактори (чинники) контрабанди товарів, слід звернутися до особливостей соціальної та економічної системи України. З набуттям незалежності Україною її уряд у спадок отримав країну, де на практиці не діяли важелі економічного управління і регулювання, існували гіпертрофовані, асоціальні відносини в системі розподілу та перерозподілу національного продукту .

Створення ринків товарів та послуг, розвиток комерційних структур відбувалися на фоні значного зниження життєвого рівня населення, загострення соціально - економічних суперечностей [12].

Саме в ті часи надзвичайно бюрократизувався державний апарат, збільшився його відрив від населення та його інтересів. Водночас формувалась особлива верства суспільства, яка, використовуючи нагромаджені у процесі зміни форм власності кошти, проникала в політику, здійснювала перерозподіл сфер впливу, одночасно сприяючи створенню тіньових економічних та фінансових потоків, що почали функціонувати паралельно з офіційними.

Особливістю сучасної вітчизняної економіки є, з одного боку, кризовий стан більшої частини промисловості, сільського господарства, транспорту, деформація громадських, політичних та державних структур, а з іншого – відносно швидкий розвиток і вплив певних сегментів фінансового ринку, які сконцентрували в собі значну масу доходів народного господарства й важелі влади. На цьому фоні спостерігається збільшення суми зовнішнього

державного боргу, безробіття населення, вивезення за кордон капіталу, стратегічно важливих для країни ресурсів, зростання контрабанди товарів [3].

Дослідники детермінантів контрабанди зазначають, що виникнення ринкових відносин стало одним із факторів, які вплинули на її зростання. На думку вчених, значна частка контрабанди здійснюється, як правило, в межах галузі виробництва і компетенції посадових осіб.

Тому один з чинників поширення контрабанди в Україні – поява підприємницького сектора, орієнтованого на торговельно-посередницьку діяльність у сфері зовнішньої економіки. З часом підприємницький сектор перетворився на потужну надбудову над державним сектором, економікою, швидко зруйнував останню, наживши при цьому велетенські капітали. Але наявність суперечностей, які виникли через трансформацію командно-адміністративної системи господарювання в ринкову, недоліки законодавства, в тому числі прийняття недосконалого Закону «Про підприємництво», сприяли криміналізації підприємницького сектора економіки України [9].

В економіці, в тому числі на підприємствах і організаціях споживчого ринку, і нині існує гостра криміногенна ситуація. Це означає не тільки зростання правопорушень і злочинів у господарській сфері, а й фактичне стирання кордонів між легальним і нелегальним бізнесом, наявність негативних умов, за яких підприємці, що не беруть участі в кримінальному бізнесі, поступово витісняються з ринку. Наявні товарні потоки в кримінальних і некримінальних цілях обслуговують супутні промислові, фінансові та комерційні підприємства декількох найпотужніших структур, як правило, у складі холдингів, які здійснюють контроль ринків у високоприбуткових галузях економіки.

До цього слід додати криміналізацію відносин у галузі зовнішньої торгівлі, чому сприяло намагання окремими підприємцями, а потім і фінансово-економічними групами не допустити створення прозорих правил регулювання цієї діяльності. У бізнес проникли лідери кримінального світу, ділки тіньової економіки й особи з антисупільною орієнтацією та мотивацією. З іншого боку, протиправні проступки у підприємницької діяльності (позастатутна діяльність; виробництво товарів, надання послуг, торгівля без відповідних дозволів (ліцензій), сертифікатів якості тощо), якщо залишаються поза увагою правоохоронних органів, стимулюють девіантну поведінку осіб, зайнятих у цій сфері, та, як правило, переростають у злочини. Такі правопорушення фактично

поширилися на всі напрями і сфери економічної діяльності й набули характеру злочинності. На сьогодні вчені констатують факт криміналізації економіки України, злиття кримінального бізнесу та злочинного підприємництва, утворення «кримінального підприємництва». Незаконна діяльність підприємців зазвичай має груповий характер.

Злочинна група підбирається з добре знайомих співучасників і характеризується високою стійкістю. Саме діяльність злочинних груп, а точніше «злочинних підприємств», в економічній сфері за умови наявності в них корумпованих зв'язків забезпечує як виготовлення, придбання продукції, так і її контрабандне проходження до реалізації та отримання. Таким чином, нині криміналізація підприємницької діяльності – фактор (чинник) поширення контрабанди товарів [55].

Живильним середовищем для поширення контрабанди залишається безгосподарність, яка дозволяє приховувати наслідки розкрадань, а також зловживання при закупівлі, перевезенні і продажу продовольчих та промислових товарів. Держава практично втратила контроль над процесом виробництва й обігу товарів. Науковці звертають увагу, що відповідні державні органи, на яких покладено контроль за обігом товарів, не можуть повною мірою здійснити його. Це зумовлено тим, що немає програми дій правоохоронних та контрольних органів у цьому напрямі, недостатній рівень фінансування їх діяльності. Водночас до сфери незаконного обігу товарів належить оригінальна продукція, ввезена на митну територію України контрабандним шляхом. Товари незаконно ввозяться на територію України, а документально оформлюються фіктивною фірмою як придбані в Україні [11].

Слід також ураховувати, що у підприємців такий спосіб приховування доходів, як внесення у звітні документи даних, які не відповідають дійсності, з метою зниження суми доходів, займає перше місце серед інших способів контрабанди. Правопорушення і злочини вчиняються ними як у процесі виконання своїх професійних функцій, пов'язаних з виробництвом товарів, так і під час їх реалізації на зовнішньому ринку (експорту).

Це говорить про неефективність не тільки роботи правоохоронних органів, а й контролю в економічній і фінансовій сферах та організації системи адміністративного управління і контролю. Крім того, контрабандні товари можна побачити на ринках, прилавках комерційних і державних торгових підприємств, що говорить про відсутність контролю за ринком збуту товарів.

Також криміногенним фактором контрабанди є недоліки у стратегії економічної політики держави, тому що не можна ігнорувати ту політичну ситуацію, в якій існують економічні відносини і котра здатна справляти зворотний вплив на їх розвиток. Такими недоліками насамперед виступають неузгодженість фінансової, податкової, промислової, господарчої та митно-тарифної політики, а також невизначеність державної політики в напрямку контролю над процесом виробництва й обігу товарів.

До соціально–економічних факторів контрабанди слід віднести наявність в Україні тіньової економіки. Тіньова складова суттєво впливає на неекономічні сфери: політику, соціальні відносини, морально-психологічний клімат у суспільстві, громадську «свідомість». Кримінологічна дія такого економічного чинника, як тіньова економіка полягає в тому, що він зумовлює виникнення цілої низки соціальних і соціально-психологічних процесів, які сприяють криміналізації суспільства.

Особливістю розвитку сучасних процесів тіньової економіки є те, що процеси тінізації охопили насамперед сферу легального виробництва, звичайного підприємництва, пов'язані з приховуванням додаткових прибутків від обліку. На рівні конкретно суб'єкта господарювання практично зникає межа між офіційною та прихованою економічною діяльністю, що породжує кругообіг тіньових і легальних капіталів з огляду на бізнесову діяльність.

Криміногенний вплив тіньової економіки на зростання рівня контрабанди проявляється в тому, що тіньовий сектор породжує контрабандні прояви й підтримує злочинну діяльність контрабандистів як прибутковий спосіб свого існування. Особливо ці процеси поширились у зв'язку з необхідністю легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Це дозволило контрабанді перетворитися на надприбуткову галузь бізнесової злочинної діяльності, а контрабандисту – на бізнесмена. Невід'ємна складова тіньової економіки – великий рівень корупції та хабарництва. Триває зрощування частини державних чиновників з нечесними підприємцями. Особливо сприяє вчиненню контрабанди корупція в митних і правоохоронних органах.

В аналізі факторів (чинників) контрабанди слід також ураховувати, що сучасна світова економіка характеризується настанням якісно нової стадії розвитку – глобалізацією, яка відкриває корпораціям, підприємствам та окремим особам додаткові можливості для незаконної діяльності [27].

Наприклад, глобалізаційні процеси обумовлюють збільшення обсягу

міжнародних економічних угод, що не може не впливати на рівень зростання злочинів у зовнішньоекономічній діяльності. Особливо це стосується контрабанди товарів.

Своєю чергою, Ю. Турчин серед основних причин контрабанди вважає необлаштованість і незахищеність державного кордону на більшості його ділянок. Найбільші труднощі, пов'язані з виявленням контрабандних потоків, виникають у зоні кордону, яка між Україною і сусідніми державами є до кінця неузгодженою. Найпоширенішою ця проблема є на ділянках кордону з державами-сусідами членами СНД. Це є детермінуючим фактором при виборі такого способу вчинення контрабанди, як переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем. Контрабандисти в цьому випадку використовують для досягнення своєї мети об'їзні шляхи [6]. Автори О. Бусол і В. Ложкін характеризують розвиток контрабанди в Україні такими тенденціями: збільшуються масштаби діяльності контрабандистів, а її негативні наслідки поширюються на всі сфери економіки; контрабанда в Україні набула ознак організованої злочинності з наявністю налагоджених каналів контрабанди та стійких способів її вчинення; гнучка організаційна структура контрабандних схем, що дозволяє оперативно корегувати механізми і тактику протиправної діяльності; більшість злочинів, пов'язаних з незаконним переміщенням вантажів через державний кордон України, вчиняються з використанням корумпованих зв'язків переважно за участю посадових осіб митних органів, органів охорони державного кордону, а також інших контролюючих державних інституцій [2]. Наявність такого диференційованого характеру розвитку контрабандної діяльності на прикордонних територіях України не лише посилює дестабілізуючий вплив цього явища на економіку, але й ускладнює процеси формування ефективного інструментарію боротьби з організованими контрабандними потоками.

Дестабілізуючий вплив розвитку контрабандної діяльності на прикордонних територіях України створює такі загрози для економічної безпеки держави:

- 1) знижує обсяги фінансових надходжень до Державного бюджету;
- 2) посилює рівень криміналізації економічних відносин і перешкоджає процесам їх лібералізації;
- 3) стимулює розвиток корумпованих відносин як серед суб'єктів підприємницької діяльності, так і представників органів державної влади;

4) негативно впливає на динаміку та структуру ВВП та формує передумови для недоотримання доданої вартості;

5) активізує розвиток недобросовісної конкуренції;

Ще одним фактором, який визначає суспільну небезпечність контрабанди, є те, що деякі форми сучасної контрабанди все тісніше зливаються із структурами організованої злочинності, яка є одним із найбільших деструктивних явищ, що негативно впливають на соціальний, економічний і культурний розвиток будь-якої держави. Це, зокрема, стосується України.

Не можна залишити без уваги і той факт, що між наркотиками і збільшенням злочинності й насильства існує прямий зв'язок. Спеціалістами відзначається, що найважливішою тенденцією сучасного тероризму вважається його злиття з організованою злочинністю, насамперед із наркобізнесом [20]. Простежується також зв'язок наркобізнесу з нелегальною торгівлею зброєю. Досить часто саме необхідність фінансування екстремістських угруповань для придбання ними зброї була й залишається фактором, стимулюючим збільшення обсягів виробництва й торгівлі наркотиками [21]. Також при вчиненні контрабанди особа має корисливу мету, тобто вчиняє її з метою незаконного (протиправного) збагачення. Вчинивши дії, що утворюють склад контрабанди, вбачається прояв характеру суспільної небезпечності цього кримінально караного діяння. Отже, вчинення контрабанди наркотичних засобів з метою протиправного збагачення є великою небезпекою для суспільства, оскільки здійснення низки злочинів, зокрема корисливої спрямованості, стає економічно вигідним. Наркоманія – це тіньовий бізнес, який є найбільш прибутковою галуззю економіки, котра стабільно має динамічний розвиток, здатна швидко адаптуватися до умов, що змінюються.

Контрабанда наркотичних засобів є злочином із високим ступенем суспільної небезпечності. Цим злочином завдаються збитки національним інтересам держави, оскільки йдеться про руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, інтелектуального потенціалу суспільства. Вчинення контрабанди наркотичних засобів сприяє поширенню такого негативного явища, як наркотизм. Цей злочин завдає істотної шкоди економічно-господарській діяльності держави. Деякі форми сучасної контрабанди наркотиків дедалі тісніше зливаються зі структурами організованої злочинності і набувають рис національної і транснаціональної

організованої злочинності. Крім того, контрабанда наркотичних засобів нерідко сприяє розширенню тіньового сектора економіки, а в окремих випадках поєднується із вчиненням інших тяжких злочинів.

1.3. Проблеми взаємодії контролюючих органів щодо виявлення контрабанди

У нормативно-правових актах України немає повного і однозначного переліку правоохоронних органів. Згідно з Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII правоохоронні органи – це органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV правоохоронні органи – це органи державної влади, на які Конституцією і Законами України покладено здійснення правоохоронних функцій.

Згідно з Законом України (ст. 1) «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 року № 975-IV правоохоронні органи – державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [33].

Міжнародна поліцейська енциклопедія до правоохоронних органів зараховує також інші органи державно-виконавчої влади, на які законом покладено здійснення однієї чи декількох із таких правоохоронних функцій:

- 1) охорона державної безпеки, громадського порядку, майна фізичних та юридичних осіб;
- 2) контроль за станом дотримання нормативних актів в окремих сферах суспільного життя;
- 3) викриття фактів скоєння злочинів і адміністративних правопорушень та інформування про них державних органів;

4) уповноважені порушувати кримінальні провадження, вести досудове розслідування щодо злочинів, а також виносити рішення про застосування заходів адміністративного стягнення;

5) припинення злочинів та адміністративних правопорушень, затримання наявності підстав осіб, що їх учинили тощо.

У вітчизняних науковців немає спільної думки щодо визначення поняття «правоохоронні органи», тому й перелік їх теж не визначений.

Визначення науковців наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Термінологія «правоохоронних органів» вітчизняними науковцями

Автор	Визначення
С. Я. Лихова	Правоохоронні органи - система органів, яка уповноважена державою здійснювати нагляд і контроль за точним і неухильним додержанням законів усіма громадянами, посадовими особами, підприємствами, установами та організаціями, забезпечувати правопорядок, застосовувати заходи державного примусу до його порушників.
В. В. Осадчий	Правоохоронні органи - державні органи та організації, діяльність яких спрямована на охорону суспільних відносин, урегульованих правом.
О. М. Бандурка, О. К. Бессмертний	Правоохоронні органи - установи та організації, що функціонують у суспільстві і державі, основним завданням яких є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями.
М. В. Косюти	Правоохоронні органи - органи, які реалізують правоохоронну функцію держави, вживаючи при цьому заходи щодо виявлення, запобігання, усунення злочинів та інших правопорушень, застосовуючи, в разі потреби, державний примус як притягнення до юридичної відповідальності винних у правопорушеннях.
О. В. Тюріної	Правоохоронні органи створює держава для виконання функцій, що є конкретними напрямками такої діяльності, а саме: конституційний контроль, правосуддя, прокурорський нагляд, виявлення та розслідування правопорушень (зокрема й оперативно-розшукова діяльність), юридична допомога та захист.

Згідно зі ст. 216 Кримінального процесуального Кодексу України визначено, що досудове розслідування злочину, передбаченого ст.305 КК України «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів», здійснюють слідчі Служби безпеки України. Запорукою підвищення ефективності цієї діяльності є взаємодія слідчих органів з іншими підрозділами правоохоронних органів [38].

Така взаємодія, як правило, відбувається між підрозділами СБУ та МВС, ДПСУ, ДФСУ, Інтерполом та іншими правоохоронними організаціями, зважаючи на те, що саме діяльність цих організацій пов'язана із припиненням злочинної діяльності у сфері нелегального ввезення, вивезення незаконно переміщених через державний кордон України товарів.

Згідно зі Сучасним тлумачним словником української мови поняття «взаємодія» – це взаємозв'язок між предметами у дії, їх взаємовплив; чиясь погоджена дія, взаємодопомога.

Процеси взаємодії можна розглядати у філософському та адміністративному аспектах. Як філософська категорія, поняття «взаємодія» відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість та породження одним об'єктом іншого. Філософське трактування взаємодії, насамперед, орієнтує на те, що відповідні процеси взаємодії визначають структурну організацію системи й порядок її об'єднання поряд з іншими об'єктами в систему більшого розміру [22].

Взаємодію можна розглядати як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємно доповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування системи загалом. При цьому взаємодія виявляється не тільки у внутрішньоорганізаційній діяльності системи, але й у зовнішніх її функціях.

Як зауважує О. Ф. Долженков, у науковій літературі виокремлюють три моделі такої діяльності:

- 1) кожний елемент як складова системи здійснює свою роботу незалежно від іншого (спільноіндивідуальна діяльність);
- 2) загальне завдання виконується послідовно кожним елементом, частиною системи (спільнопослідовна діяльність);
- 3) завдання виконує безпосередньо кожний елемент, частина системи (спільно-взаємодіюча діяльність).

Заслуговує на увагу думка В. М. Плішкіна, який виділяє такі ознаки

взаємодії, що використовуються в теорії та практиці управління:

- 1) взаємодія – це діяльність;
- 2) наявність декількох (не менше двох) суб'єктів взаємодії;
- 3) погодженість заходів за метою, місцем, часом, методами;
- 4) спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів;
- 5) наявність нормативної (правової) бази взаємодії;
- 6) стан, який обіймають суб'єкти взаємодії в ієрархії системи;
- 7) зміст завдань, які виконують суб'єкти взаємодії;
- 8) спільна діяльність.

Під взаємодією підрозділів СБУ з правоохоронними органами у сфері протидії контрабанді слід розуміти спільну, основу на чіткому дотриманні правових норм, діяльність СБУ та інших правоохоронних органів, яка проводиться у конкретних формах, за допомогою спеціально визначених методів, узгоджених за місцем і часом, з метою протидії контрабанді наркотичних засобів [59].

СБУ та інші правоохоронні органи, які взаємодіють у сфері протидії контрабанді наркотичних засобів, мають спільні завдання з попередження, виявлення злочинних посягань, захисту інтересів держави, серед яких є: забезпечення контролю за дотриманням законності переміщення наркотичних засобів через митний кордон держави, притягнення до відповідальності осіб, які вчинили контрабанду наркотичних засобів; розшук осіб, які вчинили злочини в цій галузі та переховуються від слідства і суду; профілактика злочинів у сфері контрабанди наркотиків тощо [59].

Формами взаємодії у боротьбі з контрабандою наркотичних засобів є організаційні та правові. Процесуальні форми взаємодії більш сталі та формально визначені, організаційно-динамічніші, не завжди нормативно закріплені та врегульовані. Форма взаємодії має два прояви: внутрішній та зовнішній. Вибір форми взаємодії правоохоронних органів також залежить від об'єкта злочинних посягань. Взаємодію в галузі боротьби з контрабандою наркотичних засобів доцільно класифікувати за такими напрямками: стратегічна, тактична та оперативна взаємодія [47].

Принципи взаємодії спецпідрозділів СБУ та інших правоохоронних органів у сфері протидії контрабанді – це керівні ідеї, основні положення, вироблені практикою, виражені в нормах законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини в галузі взаємодії СБУ з іншими правоохоронними

органами. Вони відображають політичні, економічні й соціальні закономірності розвитку сучасного суспільства, а також моральні й правові уявлення щодо сутності, мети, завдань і механізму взаємодії СБУ з іншими правоохоронними органами у зазначеній галузі.

Критерії взаємодії:

- 1) регулярність (систематична та епізодична);
 - 2) підстава для взаємодії (ініціатива, нормативна);
 - 3) спосіб реалізації спільної мети;
 - 4) напрям діяльності;
 - 5) характер взаємодії (інформаційна, консультаційна, функціональна, організаційна);
- б) рівень взаємодії.

Основними методами взаємодії є прогнозування, метод взаємного обміну інформацією, планування спільних заходів. Інші ж методи (робочі зустрічі, обмін передовим досвідом з метою його поширення, спільні заняття з питань взаємодії) застосовують залежно від конкретних обставин і за ініціативою якогось одного органу [16].

Взаємодія може здійснюватись на двох рівнях: спільної організації (планування) співпраці керівниками взаємодіючих сторін і безпосередньої реалізації (на рівні виконавців).

В умовах політичної та економічної нестабільності загострюється соціальна ситуація в державі та зростають масштаби організованої злочинності, зокрема й контрабанди.

Організована злочинність добре законспірована та в силу латентності більшості вчинених контрабанди не помітна і потребує від правоохоронних органів іншої стратегії та засобів, ніж ті, що можуть використовуватись для розслідування «звичайних» злочинів. Тобто, те, що є природним і важливим при кваліфікації та розслідуванні окремого злочину, є неприйнятним у боротьбі з організованими злочинними угрупованнями.

Глобальне поширення мережі Інтернет та інших технологічних досягнень зробили державні кордони менш актуальними. Це призвело до того, що з метою незаконного розповсюдження наркотичних засобів злочинні організації використовують усі доступні види транспорту, зокрема розвинуту інфраструктуру портів для ввезення заборонених товарів та їх подальшого транзиту до споживачів. Також наркотичні засоби розповсюджують

контрабандним шляхом за допомогою контейнеровозів і вантажних автомобілів, менші за вагою, але «цінніші товари» переміщують за допомогою приватних човнів або літаків. Із розвитком транспортної інфраструктури в транзитних країнах збільшуються обсяги незаконного переміщення наркотичних засобів і швидкість їх доставки [41].

Злочинний дохід, отриманий злочинними організаціями від учинення окремих злочинів за допомогою мережі Інтернет, згодом може використовуватися для фінансування злочинних операцій, тероризму або насильницького екстремізму, сепаратизму. Завдяки мережі Інтернет відкриваються нові «бізнес-можливості» для отримання систематичних злочинних доходів за умови незначного ризику.

Крім того, використати можливості мережі Інтернет для виявлення та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності призначені оперативні підрозділи СБУ та МВС у сфері фінансової розвідки, які виявляють сайти, за допомогою яких здійснюється незаконний обіг електронних грошей. Завдяки мережі Інтернет організовані злочинні організації можуть отримувати значно більші злочинні доходи [7].

Беручи до уваги, що в Донецькій та Луганській області постійно відбувається безконтрольний перетин державного кордону, у цих регіонах продовжують діяти організовані групи та злочинні організації, які займаються незаконним розповсюдженням зброї, наркотичних засобів та їх прекурсорів, умисним знищенням або пошкодженням майна, крадіжками, грабежами, розбоями, умисними вбивствами, нанесенням тяжких тілесних ушкоджень тощо.

Координує взаємодію правоохоронних органів, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю у сфері наркобізнесу, Рада Національної безпеки і оборони України.

Як зазначає Г. Ю. Дагаєва, на державному та регіональному рівнях організація і проведення спільних комплексних заходів із боротьби із організованою злочинністю здійснюється за окремими дорученнями чи розпорядженнями Президента України, інших центральних органів виконавчої влади та має несистемний характер [4].

Зрозуміло, що без ефективної нормативно-правової та матеріально-технічної бази у сфері співробітництва правоохоронних органів України неможливо ефективно протидіяти проявам організованої злочинності у сфері

наркобізнесу. Адже відсутність ефективних, скоординованих дій правоохоронних органів різних відомств дозволяє учасникам транснаціональної злочинної організації уникати кримінальної відповідальності за вчинення окремих злочинів з використанням мережі Інтернет і постійно отримувати злочинні доходи.

З метою удосконалення взаємодії у вирішенні питань боротьби із злочинністю назріло питання прийняття Закону України «Про організацію взаємодії правоохоронних органів у протидії злочинності». В ньому необхідно передбачити таке:

- 1) основні принципи та форми взаємодії правоохоронних органів у протидії злочинності;
- 2) завдання взаємодії правоохоронних органів у протидії злочинності;
- 3) створення міжвідомчого органу із взаємодії правоохоронних органів у протидії злочинності;
- 4) право і обов'язки взаємодіючих правоохоронних органів у протидії злочинності;
- 5) порядок розділення результатів взаємодії правоохоронних органів у протидії злочинності;
- 6) створення Єдиної інформаційно-пошукової системи з питань взаємодії правоохоронних органів у протидії злочинності;
- 7) відповідальність посадових осіб за неналежне виконання форм взаємодії.

Основними принципами взаємодії у боротьбі зі злочинністю згідно із проектом закону має бути:

- 1) суворе дотримання законності;
- 2) оперативність розгляду і прийняття рішень з питань, що потребують спільного вирішення та забезпечення їх виконання у межах визначеної компетенції;
- 3) комплексне використання у разі необхідності сил і засобів, що є в розпорядженні взаємодіючих сторін [67].

Важливим моментом взаємодії підрозділів СБУ, МВС, ДФСУ та ДПСУ є їх однаковий стан як окремих правоохоронних органів, та спільна мета – боротьба зі злочинністю у сфері протиправних посягань на історичні й культурні цінності, а також право застосування легального примусу щодо правопорушників незаконного обігу наркотичних засобів.

Зазначена взаємодія має здійснюватися:

- 1) на державному рівні – між центральними апаратами СБУ, МВС, ДМСУ, ДПСУ;
- 2) на обласному рівні – між головними управліннями, управліннями СБУ, Головним управлінням МВС областях і містах; митними органами; управліннями ДФСУ чи окремими прикордонними загонами;
- 3) на міському та районному рівні – між міськрайлінівділами (управліннями) головних управлінь, міськими, районними та міжрайонними відділами СБУ, МВС, митницями чи митними постами, підрозділами ДФСУ.

Ефективними формами взаємодії правоохоронних органів у сфері боротьби з контрабандою наркотичних засобів є:

- 1) проведення спільних засідань колегій міністерств та відомств, оперативних нарад керівників їх структурних підрозділів з метою розгляду проблем боротьби із контрабандою наркотичних засобів, прийняття конкретних рішень щодо реалізації державних програм боротьби зі злочинністю, виконання нових законів та правових актів України з питань боротьби з контрабандою наркотичних засобів;
- 2) проведення спільних операцій за єдиним планом та задумом із комплексним використанням сил і засобів з розшуку та затримання злочинних груп або окремих злочинців, які вчиняють контрабанду;
- 3) створення та робота міжвідомчих слідчо-оперативних груп з розслідування цих злочинів;
- 4) створення робочих груп за ініціативою правоохоронних органів для підготовки нових законопроектів, пропозицій про зміни і доповнення законодавства у сфері боротьби з контрабандою;
- 5) взаємне оперативне інформування правоохоронними органами один одного про відомі їм факти підготовки чи вчинення цих злочинів та їхнє розслідування;
- 6) взаємний обмін інформацією, що міститься в централізованих, обласних та інших банках даних оперативно-розшукового, оперативно-довідкового призначення, а також створення спільних банків даних про осіб, які займаються чи можуть бути причетні до незаконного обігу товарів [43].

Висновки до 1 розділу

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна дійти таких висновків стосовно протидії контрабанді на сучасному етапі:

1) оскільки контрабандна діяльність тільки посилюється в умовах високого рівня корумпованості чиновників, то держава зі свого боку має більш жорстко вирішувати питання щодо відповідальності за корупційні прояви державних службовців, військових зокрема, ніж це робиться на практиці нині.

2) слід виділити в окремий вид контрабанди здійснення дрібної контрабанди жителям прикордонних територій України, що, частіше за все, є основним джерелом доходів місцевих жителів. Масштаби цього виду контрабанди не є настільки суспільно – небезпечним, як з боку представників організованих злочинних груп, однак це не нівелює її протиправного характеру, тому законодавець має дотримуватися комплексного підходу до формування організаційно – економічних механізмів боротьби з контрабандою.

3) має бути якісно посилена співпраця фіскальної та прикордонної служб, які повинні більш плідно та скоординовано співпрацювати у сфері протидії контрабанді, щоб досягти мінімального рівня розповсюдженості контрабандної діяльності на кордоні країни.

Слід підкреслити, що у разі повноцінної співпраці фіскальної та прикордонної служби можливо досягти належних результатів у протидії контрабанді. Тому є нагальна необхідність в їх спільній та скоординованій роботі щодо виявлення та протидії цій діяльності.

Послідовна реалізація розроблених організаційно - економічних заходів боротьби з контрабандою на прикордонних територіях України дозволить забезпечити підвищення рівня їх інвестиційної привабливості, надходження додаткових фінансових ресурсів до Державного бюджету, декриміналізацію діяльності підприємницьких структур, захист національних інтересів держави, покращення системи перетину через державний кордон, керованість процесу балансування параметрів розвитку внутрішнього споживчого ринку, раціоналізацію міждержавних зовнішньоторговельних відносин, що в комплексі призведе до формування потужних резервів для зміцнення економічної безпеки держави [51].

2. АНАЛІЗ РОБОТИ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

2.1. Аналіз соціально-економічного розвитку регіонів України

В економічній літературі з регіоналістики на теоретичному рівні досягнуто консенсусу в тому, що в сучасних умовах рівень соціально-економічного розвитку регіонів України характеризується значною територіальною, галузевою та функціональною неоднорідністю і суттєво впливає на ефективність національної економіки в цілому.

Сьогодні важливим завданням залишається забезпечення комплексного і збалансованого функціонування регіонів з використанням організаційних, економічних та правових інструментів. Виконання даного завдання передбачає вивчення регіональних відмінностей в соціально-економічному розвитку областей України та виявлення сучасних диспропорцій регіонального розвитку з причинами їх виникнення. Отже, соціально-економічний розвиток території-це процес безупинної зміни матеріального базису регіонального господарства, а також усієї сукупності різноманітних відносин між його суб'єктами [65].

Сучасний розвиток регіонів як відносно самостійних об'єктів схильний до впливу різних зовнішніх і внутрішніх чинників. Дуже поширеною є ситуація, коли виокремлення впливу таких чинників не можливе через багато обставин (як об'єктивних, так і суб'єктивних). Проте наявність можливої обґрунтованої оцінки досягнутого рівня економічного розвитку регіонів досить важлива і необхідна. У такому разі реальним інструментом одержання такої оцінки стає просторовочасове позиціонування регіонів за вибраними заздалегідь показниками. Воно дозволяє виокремити зі всієї сукупності вибраних для дослідження об'єктів групу лідерів, які є домінуючими по відношенню до інших (що мають пріоритетні позиції) і виступають своєрідним "локомотивом", і групу аутсайдерів, що зберігають по відношенню до інших значну дистанцію та не здатні через ряд причин змінити свій статус. Позиціонування регіонів може здійснюватися на основі використання заздалегідь встановленого деякого набору питомих показників, найбільшою мірою забезпечать відповідну оцінку. Вибір питомих показників як порівняльної бази обумовлений тим, що всі регіони України відрізняються один від одного не лише своїми розмірами, але і

чисельністю населення, яке проживає на їх території. Використання питомих показників дозволяє нейтралізувати два цих важливих чинники при визначенні об'єктивної оцінки можливого рівня економічного розвитку регіонів [6].

Перелік цих показників може бути складений з основних і додаткових. Головними відмінними ознаками групування питомих показників на основні та додаткові є їх ставлення до процесів суспільного відтворення. Якщо основні питомі показники економічного розвитку регіонів покликані характеризувати загальні результати суспільного виробництва, то додаткові-загальні результати суспільного розподілу, обміну і споживання.

Серед основних питомих показників, що характеризують рівень економічного розвитку регіонів, можна виділити такі:

- 1) валовий регіональний продукт (ВРП) на одну особу;
- 2) обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу;
- 3) обсяг виробництва сільськогосподарської продукції на одну особу;
- 4) обсяг виконаних будівельних робіт на одну особу;
- 5) індекс споживчих цін, у відсотках до попереднього періоду.

Спочатку проаналізуємо ВРП на одну особу. Вихідні дані наведені нижче (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

ВРП у розрахунку на одну особу за 2014-2018 роки

Область	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
Вінницька	20253	22303	27249	37270	46615
Волинська	19249	19817	23218	30387	34310
Дніпропетровська	44650	46333	53749	65897	75396
Донецька	38907	37830	27771	26864	32318
Житомирська	19551	20286	23678	30698	38520
Закарпатська	17088	17044	19170	22989	25727
Запорізька	30656	30526	37251	50609	59729
Івано-Франківська	23379	24022	27232	33170	37220
Київська	40483	39988	46058	60109	74216
Кіровоградська	22082	25533	29223	39356	47469
Луганська	25950	24514	14079	10778	14251
Львівська	24387	24937	28731	37338	45319

Закінчення табл. 2.1

1	2	3	4	5	6
Миколаївська	24838	27355	30357	41501	50091
Одеська	27070	29118	31268	41682	50159
Полтавська	38424	39962	48040	66390	81145
Рівненська	18860	19003	24762	30350	33958
Сумська	21722	23517	26943	37170	41741
Тернопільська	16644	16819	20228	24963	29247
Харківська	29972	31128	35328	45816	57150
Херсонська	17910	19311	21725	30246	36585
Хмельницька	19920	20165	24662	31660	37881
Черкаська	24558	26168	30628	40759	48025
Чернівецька	14529	15154	16552	20338	23365
Чернігівська	22096	22603	26530	35196	41726

За аналізований період часу кількість областей, де рівень ВРП у розрахунку на душу населення перевищував середню його величину по країні, залишався досить малим: Дніпропетровська, Донецька (до 2016 р.), Запорізька (з 2016 р.), Київська, Полтавська та Харківська (з 2018 р.). Кількість регіонів, де цей показник не перевищував середньої його величини по країні, переважає – 20 областей. При цьому максимальний діапазон у міжрегіональних відмінностях за цим питомим показником зріс з 3,07 (2015 р.) до 5,69 рази (2018 р.). Областями-лідерами за показником середньодушового ВРП є такі: Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Полтавська, Харківська. Области-аутсайтери за даним показником – Закарпатська, Луганська, Тернопільська і Чернівецька, які стійко посідали останні або передостанні місця в умовному ранжуванні. У цій групі також немає постійності: найчастіше останні місця посідали Луганська (з 2016 р.) і Чернівецька області, а Закарпатська (з 2016 р.) посідала третє знизу місце. Усе це може свідчити про нестійкий характер перебігу економічних процесів і відсутність дієвого економічного регулювання розвитку регіонів.

Для об'єктивного аналізу слід розрахувати показники економічної ефективності розвитку регіонів за 2016 рік (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Показники економічної ефективності розвитку регіонів за 2016 рік

Найменування регіону	Обсяг реалізації промислової продукції на одну особу (грн)	Обсяг виробництва с/г продукції на одну особу (грн)	Обсяг виконаних будів. робіт на одну особу (грн)	Індекс споживчих цін, у відсотках до грудня 2018 р.
Вінницька	42344,0	26404	1971,1	113,0
Волинська	26066,9	13808	1430,2	114,6
Дніпропетровська	129351,1	28826	3009,4	112,8
Донецька	61266,9	19702	760,0	115,9
Житомирська	30061,9	19493	1246,3	113,0
Закарпатська	16540,8	4953	1081,0	113,9
Запорізька	108484,8	24374	1492,1	114,1
Івано-Франківська	34320,4	7745	1668,9	113,7
Київська	54070,3	21995	3332,5	113,8
Кіровоградська	26501,9	29085	1628,5	113,8
Луганська	10427,7	16484	268,6	114,9
Львівська	32344,9	9900	2478,8	113,0
Миколаївська	44525,0	24273	2290,8	113,5
Одеська	22390,1	14840	4737,2	114,6
Полтавська	111894,9	26508	4037,0	113,1
Рівненська	29596,3	11479	1347,6	115,0
Сумська	35923,7	29793	1148,0	113,6
Тернопільська	18451,2	15586	1494,0	113,3
Харківська	61762,0	27290	3748,5	113,8
Херсонська	24737,9	27259	961,0	114,4
Хмельницька	29448,6	24792	1796,4	113,8
Черкаська	47191,7	24961	1059,7	114,6
Чернівецька	11499,0	8716	1405,4	112,4
Чернігівська	27698,4	30076	931,7	113,9
м. Київ	58968,7	-	8793,9	113,4

Як бачимо, лідерами є Дніпропетровська область, Запорізька, Житомирська та Полтавська області, а п'ятірку аутсайдерів відповідно склали Волинська, Закарпатська, Черкаська, Донецька та Луганська області. Наведені дані дозволяють стверджувати, що за підсумками 2016 року в регіонах спостерігається продовження позитивної тенденції 2015 року щодо зростання в

ключових сферах розвитку, про що свідчить динаміка наступних показників економічної ефективності:

– збільшено обсяги виробництва промислової продукції у 19 регіонах та в цілому по Україні на 0,4% (у 2015 р. – на 2,8%), лідерами є Дніпропетровська, Полтавська, Запорізька, Харківська та Донецька області. В загалі збільшення виробництва промислової продукції спостерігалось у 19 регіонах (у 2015 р. – у 18 регіонах): від 0,1% у Дніпропетровській до 12,2% у Одеській областях.

– суттєво наростили обсяги промислового виробництва підприємства Івано-Франківської (на 12,0%), Київської (на 10,3%), Житомирської (на 9,5%) та Рівненської (на 9,3%) областей.

Позитивний показник динаміки розвитку промисловості по Україні в цілому обумовлений, в першу чергу, як підвищенням внутрішнього інвестиційного та споживчого попиту, так і відкриттям нових підприємств, диверсифікацією ринків збуту та сприятливою зовнішньою кон'юнктурою, що компенсувало негативний вплив (зокрема, у ГМК та електроенергетиці) від припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей.

Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу в середньому по Україні становив 50676,9 грн. При цьому територіальна диспропорція щодо даного показника збільшилася проти 2015 р. (10,5 рази) і склала 12,4 рази (максимальне значення у 2017 р. спостерігалось у Дніпропетровській області – 129351,1 грн, мінімальне у Луганській області – 10427,7 грн);

спостерігалася негативна динаміка по Україні щодо обсягу виробництва с/г продукції – скорочення на 2,7% (у 2015 р. – зростання на 6,3%). За 2016 рік обсяги виробництва продукції зменшилися у 12 регіонах у межах від -0,9% в Закарпатській до -17,1% в Полтавській області.

Обсяги виробництва також суттєво зменшилися в Кіровоградській (на 13,9%), Черкаській (на 11,9%), Харківській (на 9,5%) та Миколаївській (на 9,3%) областях. На зменшення обсягів виробництва с/г продукції вплинув ряд економічних причин, зокрема подорожчання матеріально-технічних ресурсів промислового походження (на 24,6% до рівня 2015 р.), високі ставки за банківськими кредитами (10 – 28% річних), нестача власних обігових коштів підприємств, зменшення купівельної спроможності населення. При цьому збільшення обсягу виробництва валової с/г продукції за 2016 р. у порівнянні з 2015 р. зафіксовано у 12 регіонах: від 0,1% у Дніпропетровській до 9,7% у

Хмельницькій областях. Обсяг виробництва валової с/г продукції у розрахунку на одну особу сільського населення за 2016 рік по Україні дорівнював 18963 грн, що на 405 грн менше в порівнянні з відповідним показником 2015 року (19368 грн). Найвищі показники за 2016 рік зафіксовано у Чернігівській (30076 грн), Сумській (29793 грн), Кіровоградській (29085 грн), Дніпропетровській (28826 грн) та Харківській (27290 грн) областях.

Загалом обсяг виробництва валової с/г продукції у розрахунку на одну особу сільського населення за 2016 рік у порівнянні з попереднім роком: збільшено в 12 областях, найбільше у Хмельницькій (на 11,1%), Тернопільській (на 7,6%), Чернігівській (на 6,5%), Житомирській (на 6,2%) та Львівській (на 5,8%); зменшено також у 12 областях: від 0,3% у Херсонській до 16,1% в Полтавській; – нарощено обсяги виробництва будівельної продукції у 22 регіонах (від 3,1% у Тернопільській до 1,7 рази у Кіровоградській областях) та в цілому по Україні – на 26,3% (у 2015 р. – на 17,4%).

За підсумками 2016 року у розрізі регіонів найкращі показники зростання обсягу будівельної продукції, крім Кіровоградської області, зафіксовано у Закарпатській та Одеській (у 1,5 рази), Житомирській та Дніпропетровській (у 1,4 рази) областях. Водночас у трьох регіонах зафіксовано негативну динаміку в цьому напрямку, а саме: у Луганській (-25,8%), Сумській (-1,8%) та Волинській (-1,0%) областях; – у грудні 2017 р. по відношенню до грудня 2015 р. ситуація на споживчому ринку в усіх регіонах характеризувалася зростанням цін. Так, середній індекс споживчих цін по Україні становив 113,7% (у грудні 2015 р. зростання становило 112,4%). У регіональному розрізі індекс споживчих цін варіював від 112,4% у Чернівецькій до 115,9% у Донецькій області. Основними проінфляційними чинниками щодо споживчих цін у 2016 році слід вважати:

- 1) адміністративне підвищення цін/тарифів на комунальні послуги;
- 2) збільшення собівартості с/г виробництва, що позначилося на підвищенні оптово-відпускних цін і, відповідно, роздрібних цін;
- 3) збільшення витратності позначилося і на активізації цінової динаміки у харчовій промисловості (у 2016 р. ціни підвищились на 15,2% порівняно з 2015 р.);
- 4) несприятлива епізоотична ситуацію в тваринництві, яка вплинула на рівень пропозиції і призвела до зростання цін на м'ясо та м'ясопродукти (у 2016 р. ціни на споживчому ринку підвищились на 29,4%);

5) менші обсяги валового збору окремих с/г культур через нижчу їх врожайність, що обумовило, урахувавши фактор витрат, подорожчання деяких груп продовольчих товарів;

б) зростання цін на світовому ринку нафти та, відповідно, на пальне і послуги автодорожнього транспорту на внутрішньому ринку (ціни на внутрішньому ринку на паливо та мастила підвищились на 20%, на послуги автодорожнього пасажирського транспорту – на 24,9 %).

До показників, що характеризують рівень інвестиційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці регіонів, відносяться наступні (табл. 2.3):

- 1) обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) на одну особу;
- 2) обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на одну особу;
- 3) обсяг експорту товарів на одну особу;
- 4) обсяг імпорту товарів [21].

Таблиця 2.3

Показники, що характеризують рівень інвестиційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці регіонів

Найменування регіону	Обсяг капітальних інвестицій на одну особу (грн)	Обсяг ПІІ (акціонерного капіталу) на одну особу (долл. США)	Обсяг товарів на одну особу (долл. США)	Обсяг імпорту товарів (тис. долл. США)
1	2	3	4	5
Вінницька	6746,5	129,1	768,9	12267,5
Волинська	6120,6	255,9	662,9	24349,2
Дніпропетровська	12345,0	1182,2	2182,4	255639,2
Донецька	3606,9	288,9	1049,6	199562,1
Житомирська	5345,9	186,0	477,0	12948,4
Закарпатська	4052,7	261,5	1149,3	20223,9
Запорізька	8480,9	529,2	1721,2	51706,2
Івано-Франківська	6264,8	660,3	482,5	15867,6
Київська	17764,0	900,2	1002,7	153143,0
Кіровоградська	6691,0	71,6	432,4	14732,9
Луганська	1251,3	202,8	107,2	38160,5
Львівська	8345,7	472,5	626,1	58305,4
Миколаївська	8644,1	182,8	1658,4	33811,6
Одеська	7984,4	574,3	760,9	183406,2
Полтавська	10331,2	742,7	1312,7	138067,0

1	2	3	4	5
Рівненська	4737,7	145,9	329,9	17734,1
Сумська	5468,1	170,2	611,6	34980,6
Тернопільська	5934,1	42,8	360,0	8408,0
Харківська	6364,2	245,4	441,7	44408,9
Херсонська	6347,0	206,6	274,4	9018,5
Хмельницька	7558,1	134,7	365,3	12755,6
Черкаська	5868,3	276,4	503,8	13875,6
Чернівецька	2837,1	63,8	165,1	1723,9
Чернігівська	6426,9	422,0	608,5	19612,8

Як бачимо, за даним напрямом перші місця лідерів відповідно зайняли Чернігівська, Дніпропетровська, Запорізька та Полтавська області, а останні місця аутсайдерів відповідно склали Хмельницька, Харківська, Волинська, Чернівецька та Луганська області.

Отже, у 2018 році продовжено позитивну тенденцію 2017 року щодо залучення інвестиційних ресурсів. Активізація інвестиційної діяльності впродовж 2017–2018 рр. в умовах позитивних тенденцій у фінансовій сфері підприємств майже усіх видів економічної діяльності, збільшення капітальних видатків зведеного бюджету на тлі збереження макрофінансової стабільності, продовження процесів реформування економіки забезпечили формування високої позитивної динаміки капітальних інвестицій у 2016 році.

Як видно з таблиці 2.3, у 2018 р. було збільшено обсяги інвестицій, які залучаються в регіони України, зокрема капітальні інвестиції зросли у 24 регіонах (від 2,2% у Луганській до 1,5 рази у Херсонській областях) та в цілому по Україні – на 22,1% (у 2015 році – на 18,0%).

За підсумками 2016 року підприємствами та організаціями країни за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 412,8 млрд грн капітальних інвестицій, індекс капітальних інвестицій за 2016 р. становив 122,1% проти 118,0% у 2015 р. Зменшення обсягів капітальних інвестицій спостерігалось лише у Київській області – на 5,9%. Обсяг капітальних інвестицій на одну особу в середньому по Україні становив 9375,6 грн. При цьому територіальна диспропорція щодо даного показника збільшилася проти 2015 року (26,2 рази) і склала 32,9 рази (максимальне значення у 2016 році спостерігалось у м. Києві – 41228,7 грн, мінімальне у Луганській області – 1251,3 грн).

Прямі іноземні інвестиції зросли у 21 регіоні та в цілому по Україні – на 4,3% (у 2015 році – на 3,8%) або на 1630,4 млн дол. США, і станом на 31.12.2016 р. з початку інвестування їх загальний обсяг склав понад 39,1 млрд дол. США. У 2016 році позитивна динаміка спостерігалася у 21 регіоні (у 2015 р. – у 10 регіонах). Варіація приросту серед регіонів склала від +1,0% у Чернівецькій та Черкаській до у 1,8 рази у Чернігівській областях. Скорочення обсягу ПІІ у січні – грудні 2016 року зафіксовано у Тернопільській (-6,5%), Донецькій (-2,7%), Миколаївській (-2,0%) та Сумській (-1,7%) областях. Станом на 31.12.2016 р. на одну особу в середньому по Україні припадало 925,0 дол. США ПІІ. При цьому територіальна диспропорція за цим показником збільшилася, порівняно із значенням станом на 01.01.2016 (171,4 рази), і склала 186,9 рази (максимальне значення спостерігалось у м. Києві – 7997,5 дол. США, мінімальне у Тернопільській області – 42,8 дол. США).

З початку 2016 року спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення експортних операцій по відношенню до відповідних періодів 2015 року. Так, за підсумками 2016 року експорт товарів виріс в цілому по Україні на 19,0% (за підсумками 2015 року зменшення склало 4,6%). Основними чинниками формування позитивної динаміки експорту товарів протягом 2016 року були зростання цін на світових ринках на певну експортну продукцію (залізну руду, чорні метали, карбамід) та низька база порівняння у відповідних періодах 2015 року. Серед регіонів збільшення обсягу експорту товарів за підсумками 2016 року спостерігалось у всіх регіонах, крім Луганської та Кіровоградської областей, де обсяги експорту товарів зменшилися відповідно на 46,3% та на 2,7% (у 2015 р. позитивна динаміка щодо нарощення експортування товарів була зафіксована в 11 регіонах). Найбільше зростання обсягу товарних експортних операцій відбулося у Хмельницькій (+46,7%) та Чернігівській (+44,4%) областях. У 2016 році обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення становив 1018,2 дол. США, що на 166,1 дол. США (або на 19,5%) більше, ніж за відповідний період 2015 року. Найбільші показники продемонстрували Донецька та Дніпропетровська область, де на кожного мешканця припадало відповідно 1049,6 дол. США та 2182,4 дол. США; найменші — Луганська та Чернівецька області (відповідно 107,2 дол. США та 165,1 дол. США).

Для розуміння важливості ефективного митного контролю, зазначимо, що доходи бюджету від зовнішньої торгівлі формуються не лише з митних зборів

(27,1 млрд гривень або 3% доходів державного бюджету в 2018 р), а й імпортного ПДВ, що генерує для України левову частку надходжень до бюджету. Так, в 2018 р з 374 млрд гривень надходжень податку на додану вартість, – 295,4 млрд гривень або 79% було сформовано саме за рахунок імпортного ПДВ. Спільно з митними зборами та імпортним акцизом – це 40,2%, або майже половина доходів Державного бюджету України.

Хоча існує думка, що якщо імпортний ПДВ і митні збори будуть скасовані, рівень життя в Україні покращиться, насправді — це не так. Часто контрабанду асоціюють з можливістю придбати іноземні товари на 30-50% дешевше, ніж у легальних імпортерів. І це може здаватися достатнім виправданням недонадходжень до бюджету. Однак, реальним наслідком нелегального ввезення імпортної продукції – є зниження конкурентоспроможності українських підприємств на внутрішньому ринку і подальший відтік робочої сили за кордон. Тому, що контрабанда – це фактично звільнення імпортних товарів від будь-яких податків і зборів на території України. Імпортер, отримавши відшкодування ПДВ в середньому на рівні 20% при вивезенні продукції з країни походження та сплативши близько 5%, в якості трансакційних витрат на нелегальну доставку продукції в Україну, автоматично набуває непомірної конкурентної переваги над вітчизняним виробником. Таким чином, український бізнес, навіть якщо знаходиться в абсолютній тіні, все одно поступається контрабандному імпорту.

З урахуванням змін в економічній політиці України слід звернути увагу на зміни основних торгових партнерів України (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні торгові партнери України в 2013-2018 рр.

Зведений діапазон країн за 5 років (покриття імпорту > 90%)			
1	2	3	4
1	Російська Федерація	20	Бельгія
2	Китай	21	Словаччина
3	Німеччина	22	Румунія
4	Білорусь	23	Швеція
5	Польща	24	Азербайджан
6	США	25	Казахстан

Закінчення табл. 2.4

1	2	3	4
7	Італія	26	Корея, Республіка
8	Туреччина	27	В'єтнам
9	Швейцарія	28	Канада
10	Франція	29	Фінляндія
11	Угорщина	30	Греція
12	Чехія	31	Індонезія
13	Велика Британія	32	Данія
14	Литва	33	Тайвань, Провінція Китаю
15	Нідерланди	34	Бразилія
16	Японія	35	Норвегія
17	Іспанія	36	Болгарія
18	Індія	37	Ізраїль
19	Австрія		

Серед наведених країн найбільші обсяги контрабанди зафіксовано з Польщею, Російською Федерацією, Німеччиною та Угорщиною (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Обсяги контрабанди за країнами за 2013-2018 роки,
млн. доларів [45]

Країна	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4	5	6	7
Польща	1730,4	1181,5	1010,1	1308,4	1723,4	1985,2
Російська Федерація	1716,2	1274,7	1507,6	1486,7	1620,4	1866,4
Німеччина	1121,2	725,3	535,7	535,8	983,3	1132,7
Угорщина	1159,1	901,4	584,8	712,3	732,0	843,2
Китай	758,1	332,1	380,0	350,7	399,5	460,2
Чехія	644,8	309,5	141,7	231,6	381,6	439,5
Швеція	329,0	257,1	252,0	398,8	380,0	437,7
Нідерланди	635,3	400,4	288,9	269,2	354,7	408,5
Болгарія	210,1	149,1	112,0	136,7	301,6	347,4
Індонезія	639,2	360,1	328,5	300,9	297,2	342,4
Республіка Корея	625,8	333,5	189,9	217,7	254,7	293,4
Бельгія	434,2	188,9	135,1	202,1	251,3	289,5
Данія	363,8	246,6	161,2	220,2	240,5	277,0
Туреччина	557,3	583,3	356,8	304,5	211,1	243,2

Закінчення табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7
Білорусь	116,1	144,4	121,6	160,7	210,5	242,5
Італія	579,1	377,6	179,9	193,4	199,3	229,6
Казахстан	292,3	174,4	139,2	121,5	197,9	228,0
Фінляндія	394,0	268,1	191,5	167,6	182,7	210,4
Латвія	216,1	234,5	189,7	160,4	169,8	195,6
Норвегія	277,4	195,8	110,1	127,9	166,2	191,4
Інші	2519,9	1687,3	1104,2	1276,0	1086,8	1251,9

Окрему увагу звернемо на розподіл контрабандних поставок за основними категоріями товарів (табл. 2.6).

Найбільш ризикогенними товарними групами є: машини та електроніка 21,4%, хімічна продукція 14,3%, транспорт 10,6%, текстиль та одяг 9,8%, та аграрний сектор – в середньому по 5% на кожну підгалузь: продукти тваринного походження продукти рослинництва і продукти харчування.

Таблиця 2.6

Обсяги контрабанди за видами продукції за 2013-2018 роки,
млн. доларів [45]

КОНТРАБАНДА, млн \$	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Продукти тваринництва	693,7	307,4	223,3	377,0	440,9	507,8
Хімічна галузь	2333,0	2062,3	1742,8	1393,1	1484,0	1709,4
Харчові продукти	342,4	266,8	380,9	519,1	559,5	644,4
Взуття	280,4	228,3	190,6	219,2	273,6	315,2
Паливо	632,6	447,8	318,2	229,2	334,8	385,6
Шкіра	241,1	113,5	110,8	87,0	118,1	136,0
Машини та електроніка	3241,0	2196,7	1459,9	1981,8	2212,8	2548,9
Метали	588,0	413,8	244,2	264,2	372,1	428,6
Мінерали	253,7	244,2	167,2	140,9	318,9	367,4
Різне	1056,9	647,5	462,5	618,6	755,3	870,0
Пластик або гума	473,7	374,9	269,4	304,3	324,3	373,6
Камінь і скло	133,2	99,6	62,8	84,0	100,9	116,3
Текстиль та одяг	1805,1	1406,2	1034,9	1054,0	1018,8	1173,5
Транспорт	1912,8	554,7	508,5	740,2	1100,6	1267,7
Продукти рослинництва	1002,7	680,3	637,2	651,7	708,6	816,2
Деревина і вироби з деревини	328,6	281,4	207,6	218,4	221,5	255,2

Як бачимо, обсяги контрабанди зростали останнім часом.

Хоча в період 2013-2015 роки спостерігалось зниження обсягів контрабанди, що було обумовлено змінами в контролюючих органах.

Збільшення контрабанди останнім часом обумовлено: збільшенням товарообігу між Україною та країнами ЄС; зубожінням населення (особливо в західних регіонах України); збільшенням безробіття населення; повільним зростанням доходів населення; недостатньою кваліфікацією робітників митних органів.

Таким чином, проаналізовано показники соціально-економічного розвитку регіонів України, обсяги їх зовнішньоекономічної діяльності; узагальнені країни з яких надходить контрабандна продукція та виділені види продукції, які становлять найбільш питому вагу в обсягах контрабанди. З урахуванням цього та вимогами часу, слід звернути особливу увагу на методи боротьби з контрабандою наркотичних засобів та зброї, особливо в період проведення АТО (ООС).

2.2. Методи протидії контрабанді наркотичних засобів та речовин

До числа глобальних і соціально небезпечних для всього світу проблем відносяться наркоманія, наркозлочинність, СНІД, розміри яких досягають загрозливих масштабів. На думку вчених, спостерігається «міжнародна експансія наркотиків, тому що практично не залишилося жодної країни, яка не зіткнулася б з цією бідою». Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є одним із основних джерел наповнення ринку наркотиками. Європа стала пріоритетним ринком для виробників та постачальників наркотиків. Певне місце в цій структурі посідає й Україна. Вона знаходиться на перехресті декількох міжнародних маршрутів транзиту наркотиків. Відтак, незаконний обіг наркотичних засобів на регіональному, національному і міжнародному рівнях досяг тривожних масштабів, а пов'язана з ним міжнародна злочинна діяльність становить загрозу для безпеки суверенітету держав. Частина з транзитних наркотиків залишається в Україні. Це, до певної міри, обумовлює той факт, що останніми роками в Україні спостерігається поширення наркоманії та зростання злочинності, пов'язаної з нею, в тому числі і фактів контрабанди.

Як зазначено в Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р., № 735-р особливу стурбованість з огляду на соціально-економічні кризові явища викликає систематичний характер вживання наркотиків, заборонених до обігу, а також вживання не за медичним призначенням наркотичних лікарських засобів, підвищення рівня захворювання на інфекційні хвороби, зокрема ВІЛ-інфекції людей, які перебувають у близькому оточенні споживачів ін'єкційних наркотиків, та збільшення кількості злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Нині реальну загрозу для нашої держави становлять незаконні дії з опієм, героїном, кокаїном, синтетичними наркотичними засобами, які переправляються через територію України. Держава зацікавлена у виявленні і затриманні осіб, які контрабандним шляхом перевозять наркотичні засоби територією держави. Аналіз роботи по лінії боротьби з контрабандою наркотиків свідчить, що контрабандисти постійно удосконалюють, змінюють методи, спрямованість своєї злочинної діяльності та використовують такі головні шляхи переміщення наркотиків через територію України. Маршрути, через які здійснюється контрабанда наркотиків, представлені в (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Маршрути здійснення контрабанди наркотиків

№ з/п	Назва маршруту	Країни, через які проходить маршрут
1	2	3
1.	Балканський	Болгарія, Румунія, Угорщина, Австрія, Німеччина, Туреччина, Греція, Італія
2.	Північно-Чорноморський	Афганістан, країни Центральної Азії, Росія, Білорусь, Польща, Іран, Азербайджан, Вірменія, Грузія, Росія, країни Західної Європи
3.	Східно-Середземноморський	Пакистан, Індійський океан, Червоне море, Суецький канал, південну частину острова Кіпр
4.	Циганський	Білорусія, Російська Федерація (напрямки м. Житомир – Гомель (РБ), м. Луганськ – Ростов-на-Дону, Шахтинськ (РФ))
5.	Албанський	Албанія, Македонія, Боснія і Герцеговина, Румунію, Угорщину

1	2	3
6.	Африканський	Країни північно – західної Африки, Тиса, Ужгород, Краківець, Ягодин, Львів, Одеса, Дніпропетровськ, Запоріжжя
7.	Угорський	Дружба, Тиса, Дзвінкове, Лужанка, Вилок
8.	Місцевий	Росія, Молдова

1) «Балканський» маршрут: починається у Південно-Західній Азії, проходить по територіях Ірану та Туреччини, а потім поділяється на дві гілки, які пролягають через Балкани. Перша гілка, так звана «Північна дорога», досягає європейських країн через Болгарію – Румунію – Угорщину – Австрію – Німеччину. Друга гілка – «Південна дорога» по морю через Туреччину та Грецію має вихід до Італії. Як «Північна дорога», так і «Південна дорога» Балканського маршруту мають стосунок до України:

«Північна дорога» проходить через автомобільні пункти пропуску на україно-молдовському та україно-румунському державному кордоні «Могилів-Подільський – авто», «Мамалига», «Порубне» транзитом через територію України до Республіки Польща через пункти пропуску на україно-польському державному кордоні «Ягодин», «Устилуг», «Рава-Руська», «Краківець», «Шегині». До країн Балтії через автомобільні пункти пропуску на українобілоруському державному кордоні «Сеньківка», «Грем'яч», «Н. Яриловичі», «Виступовичі – авто», «Доманове». Основними організаторами перевезень через територію України є: афганська, пакистанська та китайська общини, центри яких розташовані в м. Одесі (Укр.), Кишиневі (РМ), Бухаресті (РР), Стамбулі (Тур.). Основними перевізниками є: водії вантажних автомобілів на маршрутах регулярних та нерегулярних перевезень – громадяни Туреччини, Молдови, Румунії. Для перевезення використовуються особливості конструкції вантажних транспортних засобів (тягачів), а також спеціально обладнані сховища у багажних і вантажних відсіках автомобіля та у причепах;

«Південна дорога» проходить через морські пункти пропуску України в межах відповідальності відпк «Одеса–1,2,3», «Іллічівськ–1,2», «Скадовськ», «Євпаторія», «Ізмаїл-торг.порт», «Рені-торг.порт» далі до Італії транзитом територією України через пункти пропуску на україно-угорському та україно-

словацькому державному кордоні «Тиса», «Ужгород», «Лужанка», «Вилок». Основними видами наркотиків, які перевозяться «Південною дорогою», є героїн та група амфітамінів. Основними організаторами перевезень через територію України є: китайська община в м. Одесі (Укр.), кримінальні структури АРК, Молдови, Туреччини. В українські порти наркотики потрапляють іноземними суднами з азіатських країн Середземномор'я, в тому числі й морськими поромами з Туреччини, Болгарії, Грузії.

Основними перевізниками є: водії мікроавтобусів – громадяни України (транзит країнами Східної Європи до Італії – регулярні та нерегулярні перевезення) та водії вантажних автомобілів на маршрутах регулярних перевезень – громадяни Туреччини, Молдови, Румунії. Для перевезення використовуються особливості конструкції вантажних транспортних засобів (тягачів), а також спеціально обладнані сховища у багажних і вантажних відсіках автомобіля та у причепах. У мікроавтобусах серед речей багажу та у закордонних передачах й посылках. Крім того, для перевезення використовуються й легкові автомобілі. У них наркотики можуть перевозитися у салоні автомобіля на задньому сидінні під чохлами, використовуючись як набивка самого сидіння. Також вони можуть зберігатися у запасному колесі, у дверцятах, бамперах, кріпитися до днища та у бензобаку.

2) «Північно-Чорноморський» маршрут також має два розгалуження. Перший маршрут розпочинається в Афганістані, проходить через країни Центральної Азії та потрапляє на ринки Західної Європи через Росію, Україну, Білорусь та Польщу. Другий маршрут також починається в Афганістані, проходить через Іран, Азербайджан, Вірменію, Грузію, Росію, звідки потрапляє до країн Західної Європи.

«Перший маршрут» проходить через автомобільні пункти пропуску на україно-російському державному кордоні «Гоптівка», «В.Писарівка», «Катеринівка», «Бачівськ» транзитом через територію України до Республіки Польща через пункти пропуску на україно-польському державному кордоні «Ягодин», «Устилуг», «Рава-Руська», «Краківець», «Шегині». Основними видами наркотиків, які перевозяться «Першим маршрутом», є опій та героїн. Основними організаторами перевезень через територію України є афганська, пакистанська та китайська общини, центри яких розташовані в Російській Федерації, та кримінальні угруповання України, Російської Федерації,

середньоазіатських країн СНД. Основними перевізниками є водії вантажних автомобілів на маршрутах регулярних та нерегулярних перевезень – громадяни Російської Федерації – жителі російських прикордонних областей. Для перевезення використовується особливості конструкції вантажних транспортних засобів (тягачів), а також спеціально обладнані сховища у багажних і вантажних відсіках автомобіля та у причепах.

«Другий маршрут» проходить із Закавказьких країн СНД через автомобільні пункти пропуску на україно-російському державному кордоні «Новоазовськ», «Успенка», «Довжанський», «Ізварине» транзитом через територію України до Республіки Польща та Угорщини через пункти пропуску на україно-польському державному кордоні «Рава-Руська», «Краківець», «Шегині», «Тиса». Основними видами наркотиків, які перевозяться «Другим маршрутом», є опій, героїн, екстазі. Основними організаторами перевезень через територію України є: афганська, пакистанська та китайська общини, центри яких розташовані в Україні та Російській Федерації, та кримінальні угруповання України, Російської Федерації, середньоазіатських та закавказьких країн СНД.

Одна із стратегій транспортування наркотичних речовин полягає у так званому «Методі на 2 кроки». Цей метод полягає у тому, що наркотики спочатку складуються у безпечному місці, а у визначений час та за сприятливих умов поступово перевозяться до Західної Європи. Основними перевізниками є: водії вантажних автомобілів на маршрутах регулярних та нерегулярних перевезень – громадяни Російської Федерації – жителі Російських прикордонних областей. Для перевезення використовуються особливості конструкції вантажних транспортних засобів (тягачів), а також спеціально обладнані сховища у багажних і вантажних відсіках автомобіля та у причепах.

3) «Східно-Середземноморський» маршрут: розпочинається в портах Пакистану та досягає ринків Західної Європи через Індійський океан, Червоне море, Суецький канал, південну частину острова Кіпр. Маршрут має стратегічну загрозу для України. Для транспортування наркотиків використовуються українські судна закордонного прямування (які здійснюють чартерні або регулярні перевезення між іноземними портами Азії та Європи без заходу в порти України) або українські моряки, які працюють за наймом на судах під прапором іншої держави.

4) «Циганський» маршрут:

1) наркотики виробляються в Україні у місцях компактного проживання громадян України циганської національності кустарним способом, направляються автомобільним транспортом для реалізації у Білорусі та Російській Федерації (напрямки м. Житомир – Гомель (РБ), м. Луганськ – Ростов-на-Дону, Шахтинськ (РФ)) через пункти пропуску на україно-білоруському державному кордоні «Виступовичі – авто», на україноросійському кордоні «Ізварине», «Довжанський». Основними видами наркотиків, які перевозяться, є опій, героїн, марихуана, макова солома.

2) наркотики виробляються в Молдові у місцях компактного проживання громадян Молдови і України циганської національності кустарним способом, направляються залізничним транспортом для реалізації у Білорусі та Російській Федерації (напрямки Республіка Молдова – транзит територією Білорусі – Санкт-Петербург (РФ), Республіка Молдова – Москва (РФ)) через пункти пропуску на: україно-молдовському кордоні: «МогилівПодільський – залізнична станція», «Кучурган – залізнична станція»; українобілоруському кордоні: «Виступовичі – залізнична станція»; україноросійському кордоні: «Конотоп», «Хутор Михайлівський», «Зернове». Основними видами наркотиків, які перевозяться, є опій, героїн, марихуана, макова солома. Основними перевізниками є наркокур'єри – громадяни України або Молдови – цигани за походженням.

5) «Албанський» маршрут: починається (виробництво) у регіонах з компактним проживанням албанської діаспори у країнах Балканського півострова (Албанія, Македонія, Боснія і Герцеговина, інші), далі через Румунію, Угорщину наркотики переміщуються автомобільним транспортом в Україну через пункти пропуску на україно-румунському кордоні «Дякове», «Порубне», на україно-угорському кордоні «Вилок», «Лужанка», «Косине», «Дзвінкове», де після їх розподілу в албанських діаспорах в регіонах України морським або повітряним транспортом доставляються наркокур'єрами до Туреччини або залізничним до Російської Федерації. Основними видами наркотиків, які перевозяться, є героїн, кокаїн, MDMA – метилендіоксиметамфетамін («Екстазі», «Ешка», «ХТС»). Основними перевізниками є водії вантажних автомобілів на маршрутах регулярних та нерегулярних перевезень – громадяни Туреччини, Румунії, Албанії, країн колишньої СФРЮ. Для перевезення наркотиків в Україну автомобільним

транспортном використовуються особливості конструкції вантажних транспортних засобів (тягачів), а також спеціально обладнані сховища у багажних і вантажних відсіках автомобілів та у причепах або серед вантажу. Вивіз наркотиків з України морським транспортом у Туреччину здійснюється за змовою злочинців з членами екіпажів морських іноземних суден.

Як правило, наркотики перевозяться у важкодоступних місцях, де виконують свої обов'язки члени екіпажу, або в їх каютах серед речей багажу (повітряним транспортом – серед речей багажу). Вивіз наркотиків з України залізничним транспортом у Російську Федерацію здійснюється на тілі пасажирів-наркокур'єрів або серед речей їх багажу.

б) «Африканський» маршрут: починається (виробництво наркотиків) у країнах центральної та північно-західної Африки, транзитом через європейські країни, повітряним або автомобільним транспортом наркотики потрапляють в Україну. Основні пункти пропуску ввезення в Україну: автомобільні – «Тиса», «Ужгород», «Краківець», «Ягодин», повітряні – «Львів», «Одеса», «Дніпропетровськ», «Запоріжжя». Основними видами наркотиків, які перевозяться є героїн, кокаїн, MDMA. Основними перевізниками є наркокур'єри – африканського або арабського походження. Як правило, наркотики перевозяться на тілі (або в тілі) наркокур'єра або у спеціально обладнаних схованках серед речей багажу. Для перевезення використовуються також легкові автотранспортні засоби, які ввозяться як нові (великої вартості) у спеціально обладнаних схованках. З пунктів пропуску вибираються ті, де є постійний великий рух автомобілів.

7) «Угорський» маршрут: в Україну потрапляють наркотики, які були вироблені в Угорщині. Наркотики переправляються залізничним або автомобільним транспортом для реалізації в Україну, в регіони компактного проживання громадян України, угорців за національністю, через пункти пропуску на україно-угорському кордоні: «Чоп (Дружба)», «Чоп (Тиса)», «Дзвінкове», «Лужанка», «Вилок». Основними видами наркотиків, які перевозяться, є героїн, кокаїн, MDMA та група амфітамінів. Основними перевізниками є: наркокур'єри – громадяни Угорщини або України (вихідці з угорських діаспор).

Для транспортування наркотиків використовуються: рейсові автобуси і легкові автомобілі. У них наркотики перевозяться у пасажирському салоні, серед речей багажу в багажному відсіку автобуса, у салоні автомобіля на

задньому сидінні під чохлами, використовуючись як набивка самого сидіння. Також вони можуть зберігатися у запасному колесі, у дверцятах, бамперах, кріпитися до днища та у бензобаку; пасажирські поїзди (місцевого міжнародного сполучення). Наркотики перевозяться серед особистих речей багажу або як «безхоз» з використанням особливостей конструкції пасажирських вагонів поїздів закордонного прямування: технологічних порожнин, рундуків для вугілля, міжстельового простору над вбиральнями та тамбурами вагонів, рундуків під сидіннями, радіаторів опалення, «третього поверху» полиць, сміттєзбірників, люків над електрощитами, акумуляторних ящиків, ніш для котлів опалення та умивальників, вентиляційних люків тощо.

8) «Місцевий кримінальний» маршрут: найбільш розвинений вид злочинної діяльності (пов'язаний з наркобізнесом) через державний кордон у північно-східній та південній Україні. Перевезення здійснюється через автомобільні та залізничні пункти пропуску на україно-російському та україно-молдовському кордонах дрібними наркокур'єрами. Основними видами наркотиків, які перевозяться, є наркотики кустарного виробництва (вироблені з місцевої сировини рослинного походження): макова солома, марихуана, опій. Наркотики, як правило, перевозяться в особистих речах брудного вигляду особами-волоцюгами або особами найнижчими за рангом у кримінальному світі [37].

В Україні моніторинг наркоситуації здійснюється на підставі матеріалів відповідних суб'єктів наркополітики, які володіють даними у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидії їх незаконному обігу: Адміністрації державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Державної фіскальної служби України, Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Експертних служб Служби безпеки і Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України та деяких інших структур [29].

У процесі моніторингу наркоситуації виявлено, що найбільш небезпечними є наступні причини та тенденції щодо незаконного обігу наркотиків (табл. 2.8).

Найбільш небезпечні причини незаконного обігу наркотиків

№ з/п	Причини
1.	Використання території України, її портової інфраструктури для транзиту наркотиків до Західної Європи. Контрабанда кокаїну за різними схемами з країн Латинської Америки в Україну як для споживання на внутрішньому ринку, так і з метою транзиту до інших країн.
2.	Розширення кількості видів та контрабандних поставок синтетичних наркотиків із Нідерландів, Польщі, Литви, Китаю, зокрема стимуляторів амфетамінового ряду та аналогів психотропних речовин.
3.	Намагання організованих злочинних груп налагоджувати канали контрабандного переміщення метадону з Росії та Республіки Білорусь.
4.	Контрабандне постачання з Угорщини до України екстракційного опію з метою його подальшого збуту.
5.	Внутрішнє виробництво наркотиків рослинного походження (вирощування маку та конопель), а також налагодження виробництва синтетичних наркотиків та психотропних речовин у лабораторних умовах з метою подальшої реалізації на території України та контрабандного переміщення до суміжних країн.
6.	Поширення незаконних операцій із сильнодіючими лікарськими засобами та контрабанда фальсифікованих лікарських засобів з Китаю та Індії до України.
7.	Насичення ринку різноманітними лікарськими засобами іноземного виробництва, що містять речовини наркотичної дії, зокрема паратрал, терофун, бупренорфін (у т.ч. отриманий із пігулок «Субутекс»), кетамін, колдак, трайфед тощо.
8.	Використання мережі Інтернет та мобільних месенджерів для розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин, у т.ч. нових психоактивних речовин. Основною причиною предметної уваги території нашої держави з боку міжнародних злочинних угруповань наркобізнесу є вигідне географічне розташування (спільний кордон з ЄС, вихід до Чорного й Азовського морів), розвинута інфраструктура морських та повітряних портів. Територію України використовують переважно як транзитну зону, зокрема для контрабанди кокаїну з країн Латинської Америки та Європи, героїну – з країн Азії, синтетичних психотропних речовин – з Китаю, метадону – з Білорусії та Росії.

Упродовж 2014-2018 рр. регіональними митницями ДФС було зафіксовано 3340 випадків порушень митних правил, які пов'язані з контрабандою наркотичних засобів та психотропних речовин. Упродовж 2016 року митницями ДФС виявлено 1 122 факти незаконного переміщення

наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (за 2015 рік виявлено 970 фактів). Найбільша кількість випадків затримань незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів представлена на рис. 2.1.

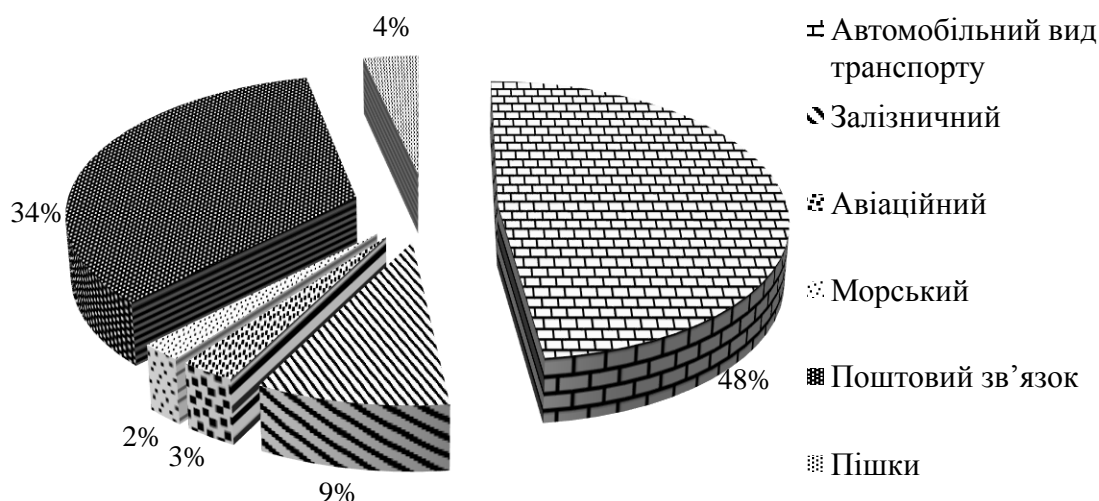

Рис. 2.1. Кількість виявлення незаконного переміщення контрабанди наркотиків, за видами переправлень через державний кордон України

Як видно з даного рисунку, найбільшу частину займає автомобільний та поштовий вид переправлень контрабандної продукції наркотиків. Наступним, дуже цікавим фактом є напрям переміщення товарів даної продукції (рис. 2.2).

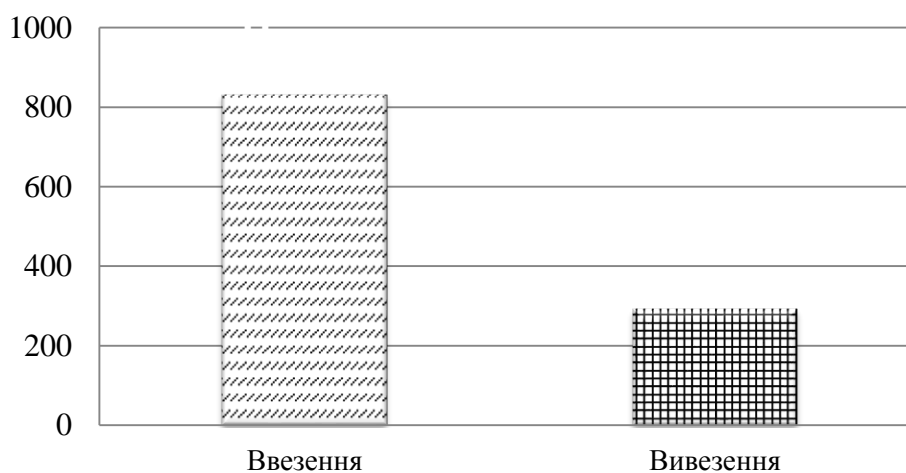

Рис. 2.2. Напрямок переміщення контрабандної продукції наркотичних речовин

Як показує статистика, кількість ввезених наркотичних речовин на територію нашої країни в рази більше, ніж вивезення.

Наступним, найголовнішим фактором, завдяки якому можна буде зробити аналіз надходження контрабанди наркотичних засобів є країни з яких поступає продукція (рис. 2.3).

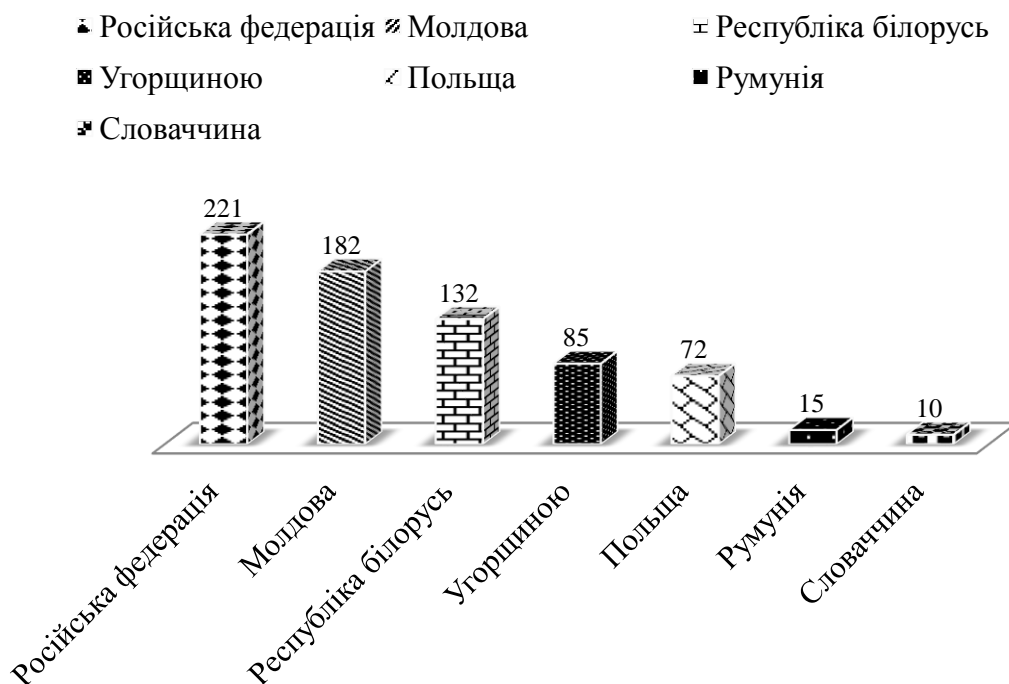

Рис. 2.3. Країни з яких надходить контрабанда наркотичних засобів та наркотичних речовин

Проаналізувавши дані, можемо дійти наступного висновку. Найбільше наркотичних речовин ввозяться на територію нашої країни з Російської Федерації та Молдови. Ці переправлення здійснюються автомобільним шляхом, що знову ж таки свідчить про вигідне географічне положення нашої країни, а саме велику територію, яка граничить з Російською Федерацією.

Саме на цих кордонах потрібно посилювати контроль за роботою митних та прикордонних органів.

З метою встановлення джерел і каналів переміщення наркотичних засобів та осіб, які беруть у цьому участь, відповідно до ст. 456 “Контрольовані поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів” Митного кодексу України оперативними підрозділами правоохоронних органів України спільно з підрозділами митниць ДФС проведено 76 контрольованих поставок

зазначених речовин.

Протягом 2018 року митницями ДФС виявлено 371 факт переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів з порушенням митного законодавства.

Митницями ДФС виявлено: кокаїну – 14,6 кг, героїну – 5,3 кг, екстракційного опію – 20,3 кг, 2 859 таб., 457 капс., 22 амп. Інших наркотичних засобів; 5,4 кг, 43 767 таб., 2014 капс., 20 амп., 0,02 л психотропних речовин; а також 1407 кг, 16522 л, 28 994 табл. прекурсорів. Переважна частка контрабанди припадає на психотропні речовини [18].

Особливої популярності серед споживачів заборонених наркотиків набувають нові психоактивні сполуки (курильні суміші, солі для ванн, психоактивні гриби тощо). Надходять ці наркотики на ринок України переважно з Китаю, Індії та інших країн Центральної Азії, з використанням міжнародних поштових та експрес відправлень. Також звертає на себе увагу щорічне збільшення фактів незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі – наркотики) з використанням поштових та експрес-відправлень (далі – поштові відправлення).

Так, у 2014 році було виявлено 101 факт незаконного переміщення наркотиків з використанням поштових відправлень, що складало 9% від загальної кількості зазначених правопорушень, у 2015 році – 189 фактів (19%), у 2016 році виявлено 383 зазначених факти (34%).

Збільшення випадків використання поштових відправлень для незаконного переміщення наркотиків пояснюється наступними чинниками: - можливістю пересилання поштових відправлень на адресу осіб, що не задіяні у злочинній діяльності; - відсутністю відправника чи одержувача під час здійснення митного контролю поштового відправлення; - виникнення труднощів у правоохоронних органів щодо збору доказів у випадку виявлення злочину, встановлення умислу на незаконне пересилання, причетність одержувача до зазначеного злочину та ін.

Найбільша кількість фактів виявлення наркотиків у поштових відправленнях із таких країн: Нідерланди, Ізраїль, Німеччина, Китай, Таїланд. У сфері міжнародного співробітництва державними службами України здійснюється системна і різнопланова співпраця у сфері протидії транснаціональній наркозлочинності та контрабанді наркотиків із

партнерськими правоохоронними органами і спецслужбами інших країн, спрямована на реалізацію спільних заходів та вивчення кращого зарубіжного досвіду.

Також дуже цікавим є той факт, що на східних кордонах України кількість контрабандних злочинів, які стосуються наркотичних речовин, зброї та боєприпасів в рази більше ніж на західних. Так протягом 2014 – 2018 рр. митницями було виявлено в західних регіонах 948 випадків контрабанди даної продукції, а в східних – 2876 випадків (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Перелік контрабандної продукції за західними та східними регіонами протягом 2014 – 2018

Назва контрабандної продукції	Західні кордони	Східні кордони
Зброя, тис одиниць	2,3	1,6
Боєприпаси, тис одиниць	21,2	47,2
Вибухові речовини, кг	1,4	279,4
Наркотичні засоби, кг	470,9	1079,1
Товарів, млн грн	452,1	1468,9

Хоча на східних регіонах контрабанда зброї, боєприпасів, вибухових речовин, наркотичних засобів та інших товарів, по кількісним показникам значно більше ніж на західних, однак за розподілом частки контрабандних злочинів за регіонами (%) кількість скоєних митних правопорушень більше у Волинській та Львівській областях, що становить 19 % від загальної кількості контрабанди по всім регіонам України. В свою чергу, у Харківській, Луганській та Донецькій областях кількість контрабанди у відсотковому співвідношенні становить 2-3%.

Слід зазначити, що на східних кордонах переважає контрабанда наступних видів: наркотики та прекурсори, зброя та боєприпаси, вибухові речовини та інші товари. Це знову ж таки, підтверджує той факт, що напружена ситуація на сході нашої країни сприяє виникненню контрабандної злочинності з суміжною державою, а саме Російською Федерацією.

Що стосується західних кордонів, то види контрабандної продукції змінюються на автомобілі та сигарети, деревину та бурштин та інші товари.

Так, у січні 2018 року між Державною фіскальною службою, Державною

прикордонною службою України та Департаментом політичного аналізу та громадських зв'язків Управління з наркотиків та злочинності (УНЗ) ООН було підписано Меморандум про взаєморозуміння. Укладення Меморандуму стане правовою основою для реалізації проекту міжнародної технічної допомоги у рамках впровадження в Україні Програми з контролю за контейнерами (Container Control Programme) [74].

Основними донорами Програми виступають країни ЄС, Європейська Комісія, Канада та США. Програма є частиною заходів ООН у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю. Зважаючи на значний транзитний потенціал території України загалом та, зокрема, її морських портів, приєднання до зазначеної Програми стане дієвим інструментом підвищення безпеки контейнерних перевезень територією нашої держави. Це також сприятиме створенню у морських портах окремих відділів у складі експертів з різних правоохоронних структур (митних та прикордонних служб, адміністрації порту, поліцейських органів та ін.).

Експерти матимуть можливість пройти спеціальне навчання та підготовку. Підрозділи будуть оснащені необхідним офісним обладнанням та підключені до інформаційної системи Container COMM, яка впроваджена та адмініструється ВМО з метою обміну інформацією про переміщення контейнерів з високим ступенем ризику.

Так, у рамках перспективи приєднання до Програми вже створені підрозділ портового контролю та оперативна група у пунктах пропуску через державний кордон України «Одеський морський торговельний порт» та «Бориспіль-аеропорт» (Air cargo) відповідно [71].

Контрабанда наркотичних засобів є злочином із високим ступенем суспільної небезпечності, яка полягає в тому, що цим злочином завдаються збитки національним інтересам держави, оскільки йдеться про руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, інтелектуального потенціалу суспільства. Цей злочин сприяє поширенню такого негативного явища, як наркотизм. Завдається істотна шкода економічно-господарській діяльності держави [34].

Таким чином, автором узагальнено основні шляхи контрабанди наркотичних засобів та речовин в Україну, обґрунтовано причини незаконного обігу наркотиків, проаналізовано методи роботи контролюючих органів щодо протидії контрабанді наркотичних засобів та речовин.

2.3. Методи протидії контрабанді зброї

У сучасних умовах, за яких зброя перетворилася на товар, суспільна небезпека контрабанди зброї полягає в тому, що під час протиправного переміщення зброї, бойових припасів та вибухових речовин через митний кордон України порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який передбачає спеціальний порядок переміщення даних предметів через кордон, тим самим заподіюються прямі економічні збитки державі, пов'язані з несплатою мита, інших податків (платежів) як під час перетину митного кордону України, так і у зв'язку з реалізацією зброї, бойових припасів та вибухових речовин на території України і за її межами. Крім того, контрабанда зброї, бойових припасів та вибухових речовин заподіює шкоду громадській безпеці українського народу, здоров'ю людей, відносинам України з іншими державами, а також співпраці держав у боротьбі з міжнародним обігом зброї, бойових припасів та вибухових речовин.

У зв'язку з динамічним розвитком суспільства і появою нових факторів ризику контрабанда зброї загрожує не тільки економічній, а й національній безпеці України. Проте слід звернути увагу на неоднозначність підходів до оцінки суспільної небезпеки контрабанди зброї, вибухових речовин та боєприпасів доктриною кримінального права та кримінології. Під час вивчення матеріалів справляється враження, що різні автори, оцінюючи суспільну небезпеку контрабанди зброї, оперують різними фактами, а суспільство навіть і не здогадується про надзвичайний стан її шкідливості [46].

Ряд авторів (А. П. Закалюк, М. Г. Вербенський) вважають, що завдаючи шкоду (не сплачуючи мито й інші податки) в бюджет, транснаціональні корпорації, що торгують зброєю і використовують територію України як транзитну, отримуючи надприбутки від контрабанди зброї, завдають такий розмір матеріальної шкоди Україні, який може відповідати розмірам її теперішнього бюджету. Сума збитків оцінюється в мільярди доларів. Також велика шкода завдається контрабандою зброї у зв'язку з посяганням контрабандистів на громадську безпеку, життя і здоров'я людей, а також у зв'язку із загрозою вчинення терористичних актів [73].

Достатньо навести, такі дані, що найпоширенішим злочином є незаконне поводження зі зброєю. У 2014 році було вилучено 790,7 тис одиниць зброї та боєприпасів, 2015 – 878,9 тис одиниць, 2016 – 864,4 тис одиниць, 2017 – 857,5

тис одиниць, 2018 – 586,9 тис одиниць зброї та боєприпасів. Також протягом 2014 – 2018 років прикордонники вилучили більше 300 кг вибухових речовин [26]. Слід ураховувати, що основна частина зброї, бойових припасів та вибухових речовин потрапляє в незаконний обіг шляхом контрабанди (рис. 2.4).

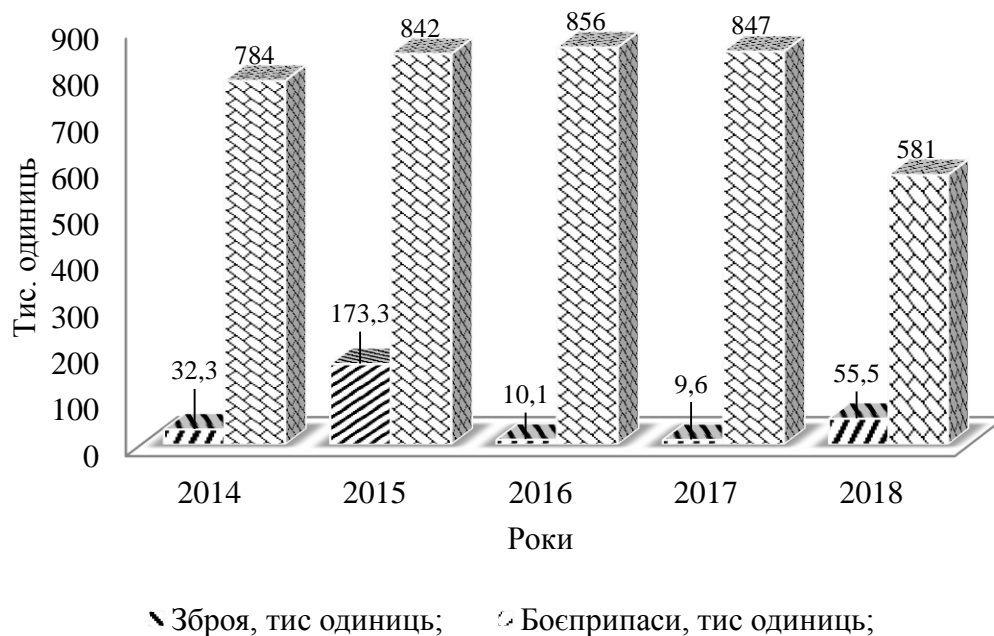

Рис. 2.4. Зброя, боєприпаси та вибухові речовини, вилучені під час контрабандних перевезень через державний кордон України, за 2014-2018 роки

Оцінка суспільної небезпеки контрабанди зброї визначається мотивом та метою дій злочинців. Особливістю даного посягання є та обставина, що з переходом держави на ринкові відносини контингент суб'єктів контрабанди зазнав значних змін. Нині «факти затримання свідчать про те, що в основному нелегально намагалися перемістити зброю громадяни, які слідували на постійне місце проживання. Виходячи з пояснень порушників митного законодавства, зброя, боєприпаси та вибухові речовини, що незаконно ввозяться на територію України, раніше були придбані на ринках у незнайомих осіб або знайдені в районах військових стрільбищ, полігонів, місцях активних бойових дій» [2]. Проте найбільшу небезпечність являє собою діяльність контрабандистів – членів організованих транснаціональних груп. Так, у 2010 р. виявлено 397 організованих груп і злочинних організацій, у 54 випадках їх учасників притягнуто до відповідальності за незаконне поводження зі зброєю [3]. На думку П. Д. Біленчука, С. Є. Єркенова, А. В. Кофанова, «зараз формуються

тіньові транснаціональні структури, які забезпечують отримання надприбутків від незаконної торгівлі зброєю» [4]. Небезпечно те, що відбувся вихід тіньових структур (злочинних угруповань) за межі держави. Так, Н. Є. Міняйло зазначає, що протягом останнього десятиліття Україна завоювала репутацію одного з найактивніших у світі постачальників незаконної стрілецької зброї. Це одна з декількох країн Східної Європи, яка знайшла в торгівлі зброєю джерело прибутку. Найпопулярніша вогнепальна зброя, вона становить левову частку всієї зброї, яку незаконно транспортують транснаціональні організовані групи [5]. У незаконному постачанні зброї беруть участь і інші суміжні країни. Зафіксовано чимало випадків постачання зброї іноземних держав (наприклад, Польщі) на адресу українських фірм. Велику стурбованість викликають зони бойових дій, відкіль ділки-контрабандисти переправляють зброю, створюючи канали її постачання. Ускладнює ситуацію й те, що нині Україна залишається країною транзиту зброї. Зброя перетворилася на товар, який має величезний попит. В її придбанні зацікавлені як злочинні, так і напівлегальні й легальні структури.

Отже, суб'єктами контрабанди зброї виступають не тільки окремі громадяни, а й ті самі особи, про яких писали А. М. Яковлев, В. М. Єгоршин, Ю. В. Нікітін, тобто юридичні особи (корпорація, злочинне підприємство, фірма) і фізичні особи, які діють від їх імені та в їх інтересах. Фактично ними є торговці зброєю, представники транснаціональних злочинних організацій, тіньові ділки прикордонної злочинності, інші службові та фізичні особи. На думку Я. Ю. Кондратьєва, Б. В. Романюка, спрямованість посягання спеціалізованих контрабандистів, тобто таких, що вчиняють контрабанду в складі організованої групи, що характерно і для контрабанди зброї, обумовлюється їх прагненням отримати конкретну матеріальну вигоду [8].

Оцінюючи сучасне становище міжнародної безпеки та беручи до уваги нові фактори, що їй загрожують, тобто нові ризики, О. Бантишев і О. Шмара зараховують до них контрабанду зброї та боєприпасів, які можуть використовувати утворені організації, в тому числі й міжнародні злочинні групи чи злочинні організації, з метою збагачення [9]. Аналізуючи наукові підходи щодо ознак економічної злочинності, Ю. В. Нікітін визначає, що виражений корисливий мотив та ознака – отримання вигоди в результаті присвоєння економічних ресурсів – ключова ознака економічної злочинності [10]. Саме таку спрямованість мають дії членів транснаціональної організованої

злочинності – ділки, що створюють і контролюють канали незаконного переміщення зброї, тобто керівники тіншових підприємств, фірм (транснаціональних організованих угруповань контрабандистів), що діють під прикриттям легальної діяльності та керівники корпорацій, котрі «приховано підтримають контрабандистів», які завдають найбільшу фінансову шкоду бюджету України. Тому можна зробити висновок, що особи, які займаються контрабандою зброї професійно і діють у складі організованих, у тому числі й міжнародних груп, мають корисливу мотивацію і мету – отримання економічної вигоди. Це основна мета контрабандної організованої діяльності. До цього слід додати, що в окремих випадках окремі контрабандисти (групи контрабандистів) можуть мати й іншу мету.

Оцінка суспільної небезпеки контрабанди зброї визначається важливістю об'єкта, на який спрямовано посягання, що знаходить своє відображення в Особливій частині КК у вигляді розміщення норми у відповідному розділі. Так, В. О. Навроцький, характеризуючи злочин, передбачений ст. 70 попереднього КК, визнає контрабанду посяганням на економічну безпеку України [14]. Проектанти і автори коментарів до КК 2001 р. вважають, що контрабанда зброї посягає на господарські відносини. Проте останнім часом виникло багато суперечок з приводу родового об'єкта контрабанди зброї. Не всі науковці погоджуються з тим, що родовим об'єктом контрабанди зброї є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо забезпечення господарської діяльності.

Наприклад, колектив авторів монографії «Кримінальна відповідальність за контрабанду: національний та міжнародний досвід» А. А. Музика, А. В. Савченко, О. В. Процюк, В. В. Сіленко, О. П. Горох [15] запропонували виділити в окрему статтю відповідальність за переміщення зброї та боєприпасів у розд. IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК України. Автори виходять з того, що предмет цього злочину (зброя, боєприпаси) прямо не пов'язані зі сферою господарської діяльності. Характерна ознака названих предметів – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження навколишнього середовища, тому, на їх думку, норму, що встановлює кримінальну відповідальність за контрабанду зброї, слід вилучити зі ст. 201 КК і перемістити в розд. IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК України. Разом з тим очевидно, що контрабандисти несплатою митних податків і платежів підривають економіку держави, заподіюють

величезні економічні збитки державі.

У зв'язку з викладеним, на нашу думку, слід звернути увагу на позицію І. В. Бойка, який у статті «Контрабанда зброї в Україні та окремі шляхи вирішення цієї проблеми» визначив, що цей злочин загрожує безпеці України, тобто йдеться про державну безпеку [16].

У свою чергу, поняття «національна безпека» науковці та практики пов'язують з основними факторами загроз, визначеними в ст. 7 Закону від 19 червня 2003 р. № 964-IV «Про основи національної безпеки України», до яких законодавець зараховує і можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження [17]. Національна безпека, у свою чергу, поділяється на: державну безпеку, локальну (регіональну) безпеку, приватну (фірм і особи) безпеку. Залежно від типу загрози, а також у змістовному плані виділяються такі загрози: екологічна, економічна, військова, ресурсна, соціальна, науково-технічна, інноваційна, технічна та ін. [18].

Таким чином, національна безпека за наявними класифікаціями може бути державною та залежно від характеру загроз – економічною. Економічну безпеку, у свою чергу, слід розглядати як елемент системи національної безпеки.

Слід також зазначити, що П. П. Андрушко, Л. П. Брич, Н. О. Гуторова запропонували внесення в Особливу частину КК України окремого розділу, виділили в нього злочини, що посягають на фінансову діяльність держави. П. П. Андрушко зараховує до цих злочинів контрабанду (ст. 201 КК) [19].

На наш погляд, це цікава пропозиція, проте слід ураховувати, що родовий об'єкт тісно пов'язаний з основним безпосереднім об'єктом. У літературі основним безпосереднім об'єктом називають ті суспільні відносини, посягання на які становлять суспільну небезпечність злочину і 55,8 %.

На думку П. Ліщишина, «виявляється лише один із десяти випадків контрабанди, хоча відомі кримінальні справи, за якими встановлювалися раніше не виявлені сотні епізодів контрабандної діяльності» [11]. Проте кількість випадків контрабанди зброї, що зареєстровано в статистичній звітності, – лише невелика частка в загальній кількості вчинених злочинів цього виду. Найбільшу небезпечність для суспільства являє собою діяльність контрабандистів – членів організованої транснаціональної злочинності, яка рідко потрапляє в поле зору правоохоронних органів. Як результат, на цей час

не виявлено жодної справи про великомасштабну контрабанду зброї, тісно пов'язану з корупцією, вчинену організованими злочинними угрупованнями на професійній основі [21].

На думку О. Г. Кальмана, абсолютно невизначеними в системі національних рахунків є обсяги кримінальної економіки і кримінальних промислів (у тому числі торгівля зброєю) [55]. Це говорить про високу латентність контрабанди зброї, вчиненої в організованих формах.

За останні 5 років 124 прикордонники підозрювалися в корупції, та лише 32 особи були притягнуті до адміністративної відповідальності. На рис. 2.5 представлено кількість «корупціонерів» серед робітників ДПСУ та вид відповідальності, який застосовувався за скоєне правопорушення.

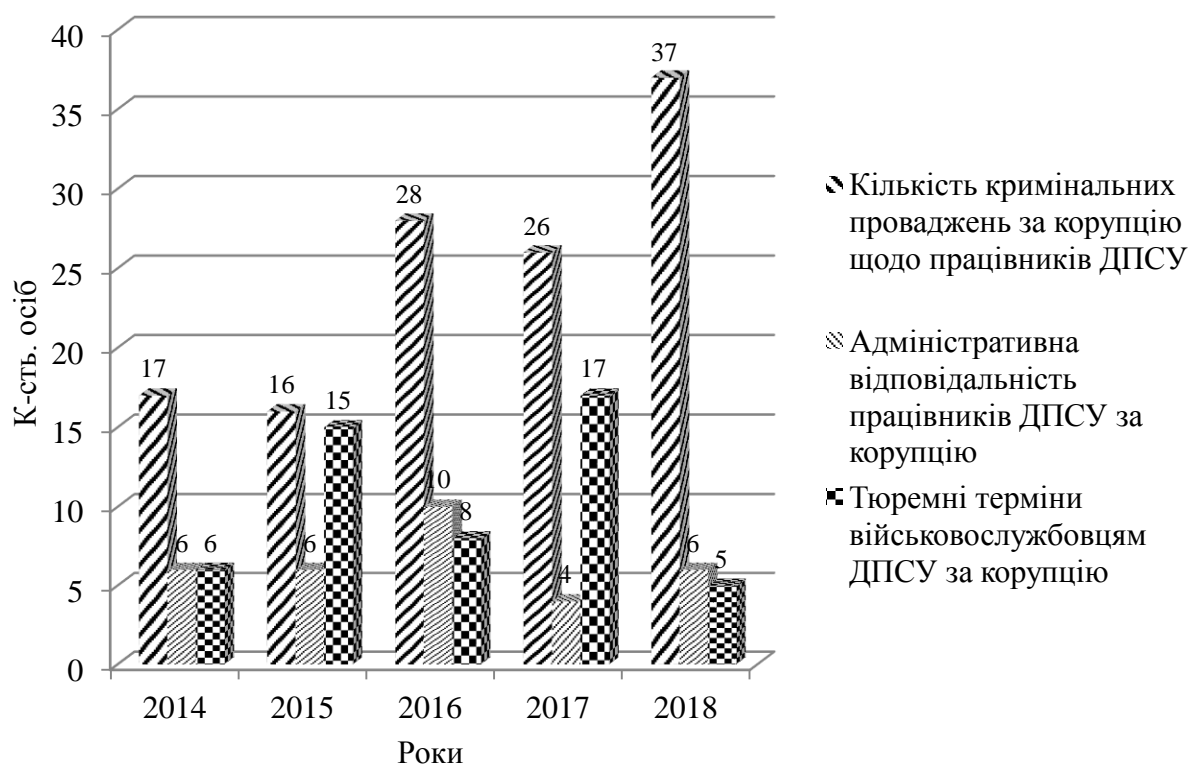

Рис. 2.5. Кількість працівників ДПСУ, які отримали відповідальність за корупцію

Така ситуація є однією з причин збільшення обсягів контрабанди в Україні. Причиною цього є низькі заробітні плати працівників митних органів та незацікавленість більшості з них в протидії контрабанді.

Як було зазначено в петиції «Про збільшення заробітних плат митників України» оклад головного державного інспектора – 5110 грн., старшого

інспектора – 4690 грн., інспектора – 3810. Середній розмір заробітної плати на одного працівника у 2019 році складає лише 12700 грн. Це разом з податками або «грязними».

Навіть заробітна плата керівника Державної фіскальної служби (Державної митної служби) складає лише близько 20 тисяч гривень, що дорівнює або навіть менше, ніж заробітні плати рядових співробітників митної служби країн Європейського союзу.

Одночасно посадові обов'язки частини працівників митних органів передбачають безпосередні контакти з представниками бізнесу, посадовими особами суб'єктів зовнішньо - економічної діяльності. А наявні права в межах функцій контролю можуть використовуватись для вимагання неправомірної вигоди та здійснення інших правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Світовий досвід свідчить, що для боротьби з проявами корупції потрібно усувати правові, організаційні, політичні та економічні засади її існування. Недостатні для гідного життя заробітні плати є однією з основних економічних причин поширення випадків корупції серед працівників митних органів. А єдиним шляхом усунення відповідних корупційних ризиків є збільшення заробітної плати митників до розміру, співвідносного з рівнем доходів для людей зі схожими навичками, освітою, знаннями та відповідальністю у приватному секторі.

При цьому, згідно затвердженого постановою Кабінету міністрів України Плану заходів щодо реалізації концептуальних напрямів реформування системи органів, що реалізують державну митну політику, підвищення базової заробітної плати працівникам апарату Держмитслужби та її територіальних органів заплановано лише на II квартал 2020 року.

Таким чином, поряд із наркотичними засобами контрабанда зброї є однією з найбільших проблем держави. Автором проаналізовано динаміку контрабанди зброї в Україну та узагальнено методи протидії контрабанді зброї з боку контролюючих органів.

Висновки до 2 розділу

Отже, зробивши аналіз соціально-економічного розвитку областей України, можна відмітити, що в країні спостерігаються значні диспропорції регіонального розвитку, які суттєво впливають на ефективність національної економіки. Збільшення контрабанди останнім часом обумовлено:

- 1) збільшенням товарообігу між Україною та країнами ЄС;
- 2) зубожінням населення (особливо в західних регіонах України);
- 3) збільшенням безробіття населення;
- 4) повільним зростанням доходів населення;
- 5) недостатньою кваліфікацією робітників митних органів.

Проаналізовано показники соціально-економічного розвитку регіонів України, обсяги їх зовнішньоекономічної діяльності; узагальнені країни з яких надходить контрабандна продукція та виділені види продукції, які становлять найбільш питому вагу в обсягах контрабанди. З урахуванням цього та вимогами часу, слід звернути особливу увагу на методи боротьби з контрабандою наркотичних засобів та зброї, особливо в період проведення АТО (ООС).

Контрабанда наркотичних засобів є злочином із високим ступенем суспільної небезпечності, яка полягає в тому, що цим злочином завдаються збитки національним інтересам держави, оскільки йдеться про руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, інтелектуального потенціалу суспільства. Цей злочин сприяє поширенню такого негативного явища, як наркотизм. Завдається істотна шкода економічно-господарській діяльності держави. Отже, автором узагальнено основні шляхи контрабанди наркотичних засобів та речовин в Україну, обґрунтовано причини незаконного обігу наркотиків, проаналізовано методи роботи контролюючих органів щодо протидії контрабанді наркотичних засобів та речовин [47].

Таким чином, поряд із наркотичними засобами контрабанда зброї є однією з найбільших проблем держави. Автором проаналізовано динаміку контрабанди зброї в Україну та узагальнено методи протидії контрабанді зброї з боку контролюючих органів.

Визначено, що розвиток контрабанди, напряму залежить від корупційних дій з боку митних та прикордонних органів. А корупційні дії повністю залежать від низьких заробітних плат працівників митних органів та незацікавленість більшості з них в протидії контрабанді.

3. ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Зарубіжний досвід боротьби контролюючих органів з контрабандою

Сучасна ситуація в Україні характеризується двома провідними тенденціями. З одного боку, це глобалізація зовнішньої торгівлі, пов'язана зі вступом до СОТ та загальносвітовими економічними процесами. З іншого – загострення економічної кризи в країні. При цьому обидві тенденції безпосередньо впливають на завдання, які стоять перед митною службою. В сучасних умовах глобалізації зовнішньої торгівлі митна служба набуває нових, не властивих їй раніше функцій. В Україні митні органи виступають як провідний елемент системи забезпечення економічної безпеки держави. Відповідно до цього виникає нагальна потреба опанування прогресивного міжнародного досвіду функціонування митної служби в системі державного управління.

У рамках реалізації євроінтеграційного курсу України Держмитслужба бере активну участь у виконанні положень базових документів щодо співробітництва між Україною та ЄС, зокрема положень Плану дій Україна – ЄС, документальному та технічному забезпеченні засідань органів, створених на виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Ради та Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС [29].

Відповідно до статті 11 Митного кодексу України та Положення про Державну митну службу України одним із основних завдань, покладених на Держмитслужбу України, є розвиток міжнародного співробітництва у сфері митної справи. Держмитслужба представляє Україну у Всесвітній митній організації, інших міжнародних митних організаціях, а також забезпечує виконання міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку [33].

Держмитслужбою укладено 40 двосторонніх міжурядових угод про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах, а також понад 70 міжвідомчих угод про співробітництво між митними адміністраціями.

Договірні-правова база міжнародного митного співробітництва Держмитслужби України регулює різноманітні аспекти співробітництва та

включає в себе:

- 1) міжнародні конвенції з митних питань;
- 2) міжурядові угоди про взаємну допомогу в митних справах;
- 3) угоди міжвідомчого характеру (у формі протоколів) про співробітництво у певних сферах митної справи.

У межах співпраці з митними адміністраціями зарубіжних країн з метою попередження, припинення та розслідування випадків контрабанди та порушень митного законодавства Державна митна служба здійснює обмін інформацією на підставі міждержавних угод і міжвідомчих протоколів. На сьогодні здійснюється обмін інформацією з митними адміністраціями майже 70 країн світу [28].

З огляду на традиційне місце митних служб світу у національних системах державних органів, визначаються два різновиди діяльності, щодо яких світовою практикою встановлюються певні стандарти.

Перший з них – діяльність із застосування встановлених державами митних правил та процедур до транспортних засобів та вантажів, що переміщуються у законний спосіб. Визнаним міжнародним стандартом організації такої діяльності є Міжнародна конвенція зі спрощення та гармонізації митних процедур (Кіотська конвенція, 1999), до якої 5 жовтня 2006 року приєдналася і Україна. Зовсім новим для світової практики стандартом взаємодії митних служб та учасників міжнародної торгівлі є прийняті Всесвітньою Митною Організацією у 2005 році Рамкових стандартів безпеки та спрощення світової торгівлі. На досягнення вимог, встановлених цими документами, вже сьогодні спрямована діяльність митної служби України [1].

Другий з них – діяльність, пов'язана з протидією порушенням встановлених державами митних правил та процедур. Така діяльність митних служб на світовому рівні побудована на їх безпосередній взаємодії (інформаційний обмін, правова допомога), що і закріплено в основних міжнародних документах, що регламентують цю діяльність. Такими документами, зокрема, є Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства (Найробіська Конвенція) та Конвенція про адміністративну допомогу у сфері митних відносин (Йоганнесбурзька Конвенція). Однією з головних ознак митної служби України, що визначають відповідність її діяльності визнаним міжнародним стандартам, є відсутність (сьогоднішній

стан) або наявність визначеного законодавством права на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

З урахуванням викладеного, одним з пріоритетних на сьогодні завдань Державної митної служби України є імплементація міжнародних стандартів у галузі митної справи та впровадження їх в практичну діяльність митних органів. При цьому ключовим аспектом в цьому ракурсі виступає оперативне, якісне та збалансоване досягнення в рамках діяльності митної служби двох міжнародних вимог: спрощення митних процедур з одночасним забезпеченням національної безпеки України в умовах, коли обсяги та наслідки загроз вже мають глобальні масштаби та становлять значну небезпеку для суверенної держави з власними національними інтересами [9].

Інтеграція України до ЄС та вступ до СОТ останні роки в Україні «прискорюється» різними гілками влади, оскільки знаходження нашої держави у системі розвинутих країн є важливою підставою для подальшого її політичного та економічного розвитку, що дає можливість вважати Україну у якості правової, соціально-направленої, демократичної держави. Важливу роль у цьому процесі відігравав Указ Президента України від 19.12.2007 року № 1236/2007 «Про заходи щодо активізації євро-інтеграційного прикордонного співробітництва», в якому:

1) по-перше, доручив Кабінету Міністрів України опрацювати протягом 2008 року питання щодо приєднання України до Конвенції про суспільну транзитну процедуру, до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами;

2) по-друге, вжити заходів щодо адаптації національного законодавства до положень Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур;

3) по-третє, забезпечити прийняття щороку не менш як півтори тисячі національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими стандартами, з питань забезпечення виробництва конкурентоспроможної та якісної продукції, захисту навколишнього природного середовища, енергозбереження, у сфері надання послуг, вирішити питання щодо фінансування зазначених заходів у повному обсязі тощо [72].

Але при цьому норми, що встановлюють відповідальність за порушення таких правил у значній мірі є нормами національного законодавства, які не піддаються впливу міжнародної гармонізації митного законодавства. Інститут

відповідальності за їх порушення є одним з важливіших правових інститутів митного законодавства України, оскільки за допомогою санкцій норм, що належать до цього інституту у значній мірі гарантується дотримання вимог щодо напрямку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, тобто його застосування є одним із гарантів правильного застосування усіх інших норм, що передбачені митним законодавством [11].

Становлення та сучасний стан інституту відповідальності за економічні злочини пов'язаний безпосередньо із становленням та розвитком галузі митного законодавства. Однак при цьому він зберігає свою автономність в цій галузі, оскільки в ньому чітко визначена правоохоронна направленість, тісно пов'язана із тими галузями законодавства, що містить норми, санкції яких повинні захищати правовідносини, що складаються у всіх сферах та областях суспільного життя, тобто кримінальним, адміністративним та фінансовим (податковим, банківським та іншим) законодавством. Більш того, інколи він зовсім не залежить від тієї гілки законодавства, норми якої встановлюють таку систему, що має назву митне право. Це, наприклад стосується Митного кодексу Європейського союзу, норми якого мають наднаціональний характер, але обов'язкові для держав-членів цієї спільноти щодо організації їх митної справи (головним чином - митно-тарифного та нетарифного регулювання) [24].

Тому в той час, коли необхідними вимогами до держав, що прагнуть вступити до ЄС, є приведення свого митного законодавства у відповідність до митного законодавства цієї спільноти, вимог до зміни законодавства, що регламентує відповідальність за митні правопорушення не існує. Прикладом цьому є митне законодавство Туреччини, яка вже вступила до цієї спільноти: вона привела у відповідність до Митного кодексу ЄС більшість своїх норм митно-тарифного та нетарифного регулювання своєї зовнішньоекономічної діяльності. Але змін не зазнало визначення поняття контрабанди та форм її упередження, виявлення та розслідування, а також процесуальні процедури, принципи судочинства та міри покарання за злочини, пов'язані з контрабандою [58].

Цікава є практика боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил в тих країнах, які є членами ЄС. Слід сказати, що єдиного розуміння поглядів цих суб'єктів на підставі відповідальності за скоєння злочину, встановлених Митним кодексом ЄС, порядку її застосування, досі не існує. Кожен з них по-різному розцінює ступінь соціальної безпеки контрабанди.

Тому, слід зазначити, що тільки італійське кримінальне законодавство протягом довгого часу відокремлювало поняття «контрабанда» у якості самостійної підстави юридичної відповідальності (це цілком зрозуміло, оскільки воно з'явилося у якості трансформації італійських слів - *kontrabando*, тобто проти указів уряду). Однак, кримінальне законодавство значного кола держав, що належать до ЄС, не знають такого складу злочину як «контрабанда», тому відповідальність за значну кількість митних правопорушень правоохоронні органи цих держав кваліфікують за іншими статтями кримінального законодавства [16].

Контрабанда та митні правопорушення, як економічні злочини, сьогодні не може оголосити себе вільною від контрабанди та правопорушень. Однак окремим країнам світу вдається ефективно боротися з цим негативним явищем.

Так досить чітка й ефективна система боротьби з контрабандою та порушенням митних правил, яка спирається на солідну нормативно-правову базу та однозначну підтримку суспільства діє у Фінляндії. Саме цю країну міжнародна неурядова організація по боротьбі з контрабандою та митними правопорушеннями «Трансперенсі Інтернешнл» визначає як одну з найменш контрабандних країн серед 133 країн світу. Фінляндія як член Європейського Союзу є учасником усіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з організованою злочинністю. Однак імплементація європейських законів у національну правову систему здійснюється цією країною досить виважено. Головним принципом цього процесу є органічне поєднання національного законодавства Фінляндії із загальноєвропейським із мінімально можливими змінами першого [41].

Для фінської правової системи не є характерними закони з використанням терміну «боротьба» з визначенням певного виду злочину. Фінський законодавець заклав принципи попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального Кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «контрабанда» та «правопорушення», передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину.

У Бельгії в галузі боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями пішли не лише традиційним репресивним шляхом –

установлення кримінальної відповідальності за контрабандні діяння, а також подбали про попередження їх. Так ця проблема знайшла своє відображення у межах реформи COPERNIC (модернізації державного управління), зокрема у реформі сектору фінансового контролю. Бельгія розширила поняття контрабанди та порушення митних правил стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, що привела до вироблення кодексу поведінки (деонтології) [28].

Досвід Німеччини та Словаччини у боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил свідчать про ефективність задіяння громадськості для боротьби з ними. Зокрема, відомство кримінальної поліції федеральної землі Нижня Саксонія впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. Таке рішення було прийнято за результатами пілотного проекту, під час якого за чотири місяці до вищезазначеного спецпідрозділу, який складається всього з 9 працівників прокуратури та 33 поліцейських, надійшло 184 повідомлення. Карні справи було відкрито у 124 випадках, з яких 30 % стосується справ щодо контрабанди та порушення митних правил [29].

У боротьбі з контрабандою та порушенням митних правил в деяких державах активно використовуються різноманітні громадські організації. Зокрема у Швеції незалежним моніторингом за рівнем злочинності в тих чи інших сферах суспільства займається створена 1994 року громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі провідних шведських політологів, економістів та інших науковців. Поряд із моніторингом стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві, ця організація займається і вивченням специфічних питань, у т.ч. пов'язаних із боротьбою з контрабандою та порушеннями митних правил. Разом з цим слід зазначити, що втілення в життя ефективних заходів із боротьби з контрабандою та її проявами в окремих країнах не проходить без суттєвих проблем, подолання яких вимагає підвищення ефективності ведення боротьби з контрабандою та порушенням митних правил, створення дієздатних систем протидії цьому негативному явищу [11].

З огляду на актуальність проблеми боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями, одним із головних завдань сучасності для багатьох держав світу є перегляд комплексу організаційно-правових та інших заходів на

національному рівні з метою їх удосконалення, підвищення рівня взаємодії на двосторонньому та регіональному рівнях, а також активізація діяльності в межах міжнародних організацій у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Практика роботи у цьому напрямі правоохоронних органів зарубіжних країн свідчить про те, що саме досконалість нормативно-правового забезпечення протидії вказаному явищу та наявність ефективної системи протидії йому на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного вирішення зазначеного питання. Слід також зазначити, що у багатьох державах світу з метою здійснення цілеспрямованих заходів розроблені, ухвалені та діють спеціальні закони щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил [37].

Враховуючи примусовий напрямок норм цього інституту законодавець в залежності від тих чи інших потреб (економічних, політичних, ідеологічних та інших), що складаються у державі, змінює акцент на зміст засобів примусу за порушення законодавства. Тобто, в певний час в цьому інституті домінуючу роль відіграють кримінальні санкції, в іншій – адміністративно-правові, в деякий час вони знаходять баланс. В останній час, коло цих санкцій доповнилося фінансовими санкціями, при чому існують об'єктивні тенденції підвищення їх значимості у справі захисту митно-правових відносин.

Тому вивчення шляхів втілення міжнародного митного законодавства у існуючі норми митного законодавства України, потребує [25]:

- 1) по-перше, проведення ґрунтового аналізу в рамках митного законодавства України;
- 2) по-друге, його відповідність вимогам сучасного міжнародного законодавства;
- 3) по-третє, врахування його значення для економічного та політичного стану.

Все це ускладнює уявлення об'єктивних підстав створення існуючих норм, що складають інститут відповідальності за порушення митних правил. Однак, все ж існування цього правового інституту, пов'язане з історією виникнення, розвитку та сучасного стану митного законодавства України, як системоутворюючою основою, одним із елементів якої є інститут відповідальності за порушення митних правил.

Отже, виходячи з вищесказаного зазначимо, що для оптимізації та удосконалення роботи митних органів України слід вдатися до таких заходів:

1) внести зміни до національного законодавства України, а саме : ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» [66].

2) надання статусу ДМСУ правоохоронного органу, що значно розширить повноваження та дозволить ефективно боротися зі злочинами у сфері діяльності митних органів, здійснювати профілактичні заходи щодо їх попередження та припинення.

3) підвищити правовий та соціальний захист працівників митних органів, що дасть змогу локалізувати спроби кримінальних елементів втягнути митників у протиправну діяльність, а також захистити їх від злочинних посягань криміногенних структур [51].

Реалізація даних заходів сприятиме створенню відповідних умов для функціонування усієї митної системи України.

Використання зарубіжного досвіду у вітчизняній практиці дасть можливість:

- 1) підвищити ефективність митного і прикордонного контролю;
- 2) зменшити обсяги контрабанди шляхом переорієнтації контрабандного ввезення товарів у легальний обіг;
- 3) зменшити рівень корупції в органах державної влади, зокрема правоохоронних, митних та інших контролюючих органах;
- 4) вдосконалити взаємодію міністерств та інших органів державної влади у боротьбі з контрабандою та порушенням митних правил;
- 5) збільшити обсяги іноземних інвестицій в економіку України та піднести міжнародний авторитет держави.

3.2. Удосконалення взаємодії контролюючих органів щодо протидії контрабанді

Сучасне складне становище в економіці України, занепад багатьох галузей та сфер, масова міграція трудових ресурсів за межі України, військові дії на Сході України – все це є серйозним викликом для усієї системи державного управління. Державна митна справа України повинна бути гнучким та ефективним інструментом владних еліт, який суттєво впливатиме на загальний добробут нації. Основні завдання підрозділів, що здійснюють заходи по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил подано в (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні завдання підрозділів по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил

№ з/п	Завдання
1	2
1.	<p>Забезпечення:</p> <p>1) реалізації митної політики України, зокрема, у сфері захисту економічних інтересів держави, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;</p> <p>2) додержання посадовими особами митного органу вимог законодавства щодо діяльності в напрямі боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил для захисту прав громадян, наданих їм Конституцією та законами України, актами Президента України й Кабінету Міністрів України;</p> <p>3) реалізації державної політики стосовно збереження державної таємниці, додержання посадовими особами служби вимог законодавства щодо порядку одержання, використання, поширення й зберігання інформації з обмеженим доступом;</p> <p>4) надання практичної допомоги структурним підрозділам митного органу з питань боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.</p>
2.	<p>Проведення заходів щодо виявлення, розкриття, припинення та запобігання порушення митного законодавства, в тому числі у взаємодії з митними й правоохоронними органами.</p>
3.	<p>Проведення заходів, в тому числі спеціальних, спеціальних митних операцій, спрямованих на виявлення, розкриття, припинення, профілактику порушень митних правил, виявлення та затримання товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України поза пунктом пропуску або поза місцем розташування митних органів, при транзитних переміщеннях митною територією України, з порушенням законодавства з питань митної справи.</p>
4.	<p>Організація й проведення заходів з попередження незаконного переміщення через митний кордон України культурних цінностей, зброї та боєприпасів, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, радіоактивних матеріалів, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, фальсифікованих лікарських засобів, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у тому числі поза пунктами пропуску на державному кордоні України.</p>
5.	<p>Організація та забезпечення використання службових собак у складі кінологічних команд працівниками служби при здійсненні митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, з метою виявлення та припинення порушень митного законодавства, попередження незаконного обігу предметів контрабанди, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, зброї та боєприпасів тощо.</p>
6.	<p>Проведення у справах про порушення митних правил та дізнання у кримінальних справах.</p>
7.	<p>Збір, обробка, узагальнення та аналіз статистичної й тематичної інформації щодо стану та результатів роботи митного органу на напрямі боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, з подальшим наданням Департаменту та</p>

Закінчення табл. 3.1

1	2
	начальнику митного органу пропозицій щодо вдосконалення і підвищення ефективності та якості роботи митного органу на цьому напрямі.
8.	Взаємодія з митними органами іноземних держав у сфері надання взаємної адміністративної допомоги з метою запобігання, виявлення й розслідування порушень митного законодавства на підставі відповідних міжнародних угод і в межах визначеної компетенції.
9.	Організація та здійснення охорони й супроводження товарів та транспортних засобів, забезпечення безпеки громадян, фізичний захист співробітників митних органів, дотримання режиму, законності й правопорядку в зоні митного контролю, охорона будинків, споруд, приміщень митного органу й інших об'єктів митної інфраструктури,
10.	Локалізація разом з іншими уповноваженими органами конфліктних ситуацій у зоні діяльності митного органу, участь у ліквідації наслідків катастроф, аварій, стихійного лиха й екологічного забруднення в зоні діяльності митного органу.

Служба відповідно до покладених на неї завдань розробляє, організовує та здійснює самостійно або у взаємодії з правоохоронними органами, іншими митними органами України скоординовані заходи й спеціальні операції з виявлення й припинення контрабанди та порушень митних правил, а також із запобігання незаконному переміщенню товарів та транспортних засобів через митний кордон України й затримання осіб, причетних до такого переміщення. Здійснює комплексний моніторинг зовнішньоекономічних операцій, процедур митного контролю й митного оформлення товарів та транспортних засобів з метою виявлення причин, закономірностей в скоєнні контрабанди та порушень митних правил, прогнозування можливих тенденцій і напрямків незаконного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України; вивчає структуру митних правопорушень, їх форми й методи; розробляє рекомендації іншим оперативним структурним підрозділам митного органу, спрямовані на посилення контролю за переміщенням через митний кордон України окремих груп товарів і попередження протиправних дій [30].

Здійснює заходи щодо:

1) виявлення, розкриття, припинення порушень митних правил, запобігання таким порушенням, в тому числі поза пунктами пропуску на державному кордоні України;

2) забезпечення безпеки громадян, схоронності товарів і дотримання режиму й правопорядку в зонах митного контролю;

3) охорони об'єктів митної інфраструктури й зон митного контролю від будь-яких протиправних посягань;

4) фізичного захисту працівників митного органу та осіб, які перебувають у зоні митного контролю;

5) локалізації, у взаємодії з іншими органами виконавчої влади, конфліктних ситуацій, ліквідації наслідків катастроф, аварій, стихійного лиха й екологічного забруднення в зоні діяльності митниці;

6) організації та проведення спеціальних митних операцій, в тому числі поза пунктами пропуску на державному кордоні, для забезпечення взаємодії із спеціальними підрозділами правоохоронних органів;

7) забезпечення дотримання посадовими особами підрозділів служби та митниці умов використання службових собак та інших вимог законодавства з питань кінології під час їх діяльності в напрямі боротьби з незаконним переміщенням через митний кордон наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, вибухових речовин, зброї та боєприпасів тощо;

8) забезпечення розміщення, утримання, харчування службових собак, обладнання місць тимчасового їх утримання, ветеринарного обслуговування та нагляду, спорядження кінологічних команд тощо, в установленому Держмитслужбою України порядку.

Загальновідомо, що встановлені порядок та умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності здійснення державного контролю нехарчової продукції під час її ввезення на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності органів доходів і зборів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, становлять державну митну справу [40].

Товарна номенклатура, що використовується в системі WITS, базується на класифікації секторів світової митної організації (WCO) відповідно до номенклатури гармонізованої системи (HS). Остання незначним чином відрізняється від вітчизняного підходу Державної служби статистики. Тому, ми

проаналізували дані відмінності та згрупували національну номенклатуру до 16 основних товарних категорій, відповідно до зведеної міжнародної номенклатури HS (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Товарна номенклатура за Державною службою статистики та міжнародна номенклатура

Номенклатура за Держстатом (згідно УКТЗЕД)	Згідно секторів економіки за WITS (за зведеною міжнародною номенклатурою HS)
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	Animal / Продукти тваринництва
II. Продукти рослинного походження	Vegetables / Продукти рослинництва
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	Vegetables / Продукти рослинництва
IV. Готові харчові продукти	Food products / Харчові продукти
V. Мінеральні продукти	Minerals / Мінерали
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	Chemicals / Хімічна галузь
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	Plastic or Rubber / Пластик або гума
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичинена	Hides and Skins / Шкура
IX. Деревина і вироби з деревини	Wood / Деревина і вироби з деревини
X. Маса з деревини або шпих волокнистих целюлозних матеріалів	Wood / Деревина і вироби з деревини
XI. Текстиль, матеріали та текстильні вироби	Textiles and Clothing / Текстиль та одяг
XII. Взуття, голови убори, парасольки	Footwear / Взуття
XIII. Вироби з каменю, ппсу, цементу	Stone and Glass / Камінь і скло
XIV. Перли природи або культивовані, дорогоцінне або напідорогоцінне каміння	Stone and Glass / Камінь і скло
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	Metals / Метали
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	Mach and Elec / Машини та електротехніка
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	Transportations / Транспорт
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	Miscellaneous / Різне
XX. Різні промислові товари	Miscellaneous / Різне
XXI. Твори мистецтва	Miscellaneous / Різне
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	Textiles and Clothing / Текстиль та одяг

Тобто функції й завдання Державної фіскальної служби України у напрямі запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних

правил є одним з основних завдань [45].

Водночас, навіть сучасна структура Державної фіскальної служби України не відповідає вимогам сучасності, має певні дублювання, що призводить до відсутності єдиного підходу зазначеної служби у напрямі протидії контрабанді та порушення митних правил.

Так, у структурі Державної фіскальної служби наявні два структурні підрозділи: Головне оперативне управління Державної фіскальної служби, Департамент організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії.

Головне оперативне управління Державної фіскальної служби, відповідно до своїх функцій та завдань, уживає таких заходів (табл. 3.3):

Таблиця 3.3

Заходи вживані ДФС України

№	Заходи
1.	Запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, їх розкриття та припинення, провадження у справах про адміністративні правопорушення;
2.	Розшукування осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах;
3.	Забезпечення безпеки діяльності працівників контролюючих органів, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних із виконанням службових обов'язків.

Інший підрозділ Державної фіскальної служби, зокрема Департамент організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії, має такі завдання та функції (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Завдання Департаменту організації протидії митним правопорушенням та міжнародній взаємодії

№	Завдання
1.	Запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України;
2.	Здійснення міжнародного співробітництва, забезпечення виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, з питань, що належать до її компетенції, зокрема шляхом надання взаємної адміністративної допомоги у запобігання, виявлення та розслідування порушень законодавства з питань державної митної справи, на підставі міжнародних угод;
3.	Аналіз та управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю.

Функції Департаменту організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії представлено в (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Функції Департаменту організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії

№ з/п	Функції
1.	Проведення заходів із запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил на митній території України;
2.	Здійснення аналітично-пошукової роботи, спрямованої на виявлення способів і механізмів переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України з порушенням законодавства України з питань державної митної справи, а також попередження таких порушень;
3.	Організація, проведення та участь у проведенні спеціальних заходів та операцій із запобігання, виявлення та припинення незаконного переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, культурних цінностей, зброї та боєприпасів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, спеціальних засобів негласного отримання інформації, наркотичних засобів, психотропних речовин, та аналогів та прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів та ін.
4.	Координація та контроль дій митниць Державної фіскальної служби (далі - ДФС), спрямованих на запобігання, виявлення та припинення незаконного переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, культурних цінностей, зброї та боєприпасів, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, спеціальних засобів негласного отримання інформації, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів фальсифікованих лікарських засобів та інших предметів правопорушень;
5.	Здійснення у випадках, передбачених законом, провадження у справах про порушення митних правил;
6.	Взаємодія та здійснення обміну інформацією з державними органами іноземних держав згідно з міжнародними договорами України;
7.	Здійснення аналізу та управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю, розроблення та реалізація практичних заходів з управління ризиками

З огляду на вищевикладене, у структурі Державної фіскальної служби України існує два підрозділи зі схожими завданнями та функціями. Одним із них є Головне оперативне управління Державної фіскальної служби, яке є фактично правонаступником Головного управління податкової міліції Міністерства доходів і зборів України, яке додатково отримала повноваження у митній сфері (запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України). Іншим підрозділом є Департамент організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії, який поєднав у собі питання проведення заходів із запобігання та

протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил на всій митній території України та міжнародного митного співробітництва [45].

Необхідно зазначити, що підрозділи митниць, які координуються та контролюються Департаментом організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії позбавленні права на оперативно-розшукову діяльність так само, як і посадові особи самого Департаменту. Це призводить до того, що випадки виявлення посадовими особами митниць України контрабанди та порушень митних правил є безсистемними й, найчастіше, випадковими. Тобто посадові особи Департаменту організації протидії митним правопорушенням та міжнародної взаємодії та у митницях на всій території України працюють без проведення якісної підготовчої, аналітичної та пошукової роботи, та, як наслідок, не мають реальних глибинних напрацювань, які можуть спрацювати на випередження, аби не допустити втрат бюджету.

Водночас працівники Головного оперативного управління Державної фіскальної служби мають право на здійснення оперативно-розшукової діяльності у митній сфері, тобто вони, згідно з Кримінально-процесуальним кодексом України та Митним кодексом України, можуть здійснювати такі заходи щодо запобігання та протидії контрабанді:

1) можуть використовувати метод контрольованих поставок наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Із метою виявлення джерел і каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, осіб, які беруть участь у цьому, разом із іншими державними органами, що мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, можуть використовувати метод контрольованої поставки зазначених засобів, речовин і прекурсорів.

2) можуть використовувати метод переміщення товарів під негласним контролем.

Із метою виявлення та притягнення до відповідальності осіб, причетних до вчинення контрабанда а також із метою вилучення товарів, щодо яких є підозра в незаконному переміщенні через митний кордон України, переміщення таких товарів може здійснюватися під негласним контролем та оперативним наглядом правоохоронних органів [40].

Одночасно, у зв'язку із законодавчими змінами, податкова міліція (фактично працівники Головного оперативного управління Державної фіскальної служби) вже понад рік існують поза законодавством. Згідно з

інформацією Міністра фінансів України А. Данилюка, «...податкова міліція вже понад рік існує поза законом. Але так і не вдалося її повністю ліквідувати. Бо один зі скасованих урядом актів Мінфіну передбачав саме це. Тобто вона входить до складу Державної фіскальної служби, хоч її діяльність і не передбачена законом. Однак податкова міліція й далі працює, фінансується з державного бюджету. А працівники не вмотивовані, бо розуміють, що врешті-решт цей орган ліквідується» [5].

На підтвердження критичної ситуації, яка має місце у напрямі запобігання та протидії контрабанді й боротьбі з порушеннями митних правил у Державній фіскальній службі України, свідчить нижченаведений випадок. Загальновідомо, що у засобах масової інформації та мережі Інтернет наявна офіційна інформація про резонансні випадки виявлення порушень митного законодавства.

Так, наприклад, у грудні 2017 року Державна фіскальна служба України проінформувала про факт виявлення схеми незаконного експорту сільськогосподарської продукції в Миколаєві на суму понад 6,6 млрд. грн [6].

Можна сказати про серйозний позитивний здобуток Державної фіскальної служби України, але не у цьому випадку.

Як виявилось, у межах проведення операції «Рубіж-2017», працівниками податкової міліції та митниками встановлено труп осіб, які на території м. Миколаєва організували схему мінімізації митних платежів та ухилення від оплати податків, використовуючи 73 підконтрольних підприємства (транзитери, експортери та групу компаній нерезидентів).

За цим фактом відкрито кримінальне провадження за ч. 3 ст. 212 Кримінального кодексу

України (ухилення від оплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів).

Фігуранти діяли за такою схемою: закуповували за готівку в населення сільгосппродукцію (насіння соняшнику, кукурудзу, пшеницю, ячмінь, боби соєві тощо), відображаючи у податковому обліку підконтрольних компаній придбання сільгосппродукції у інших підконтрольних підприємств. У подальшому махінатори експортували сільгосппродукцію за кордон за непрямыми контрактами, із використанням підконтрольних підприємств-нерезидентів. При цьому до Миколаївської, Одеської та Запорізької митниць ДФС подавалися вантажно-митні декларації, у яких значно занижувалась

фактурна вартість товару [50].

Надалі продукцію реалізовували з націнкою за кордоном, де на рахунках підконтрольних підприємств-нерезидентів «залишався» реальний дохід від проведених махінацій.

Зазначеною групою осіб протягом 2016-2017 років через підконтрольні компанії було проведено експортних операцій на суму понад 6,6 млрд. грн [7].

Тобто Державна фіскальна служба України визнала, що схема безперешкодно працювала протягом двох років і весь цей час Державному бюджету України наносилися збитки в особливо великих розмірах.

Незважаючи на цей факт, ГУ ДФС у Миколаївській області проінформувало, що «Миколаївська митниця ДФС протягом двох місяців здійснювала постійний моніторинг оформлення задіяними у схемі підприємствами митних декларацій під час перевантаження зернових культур. Отриману інформацію миколаївські митники направляли до підрозділів податкової міліції Головного управління ДФС у Миколаївській області для подальшого відпрацювання» [7].

Слід зазначити, що у разі визначення єдиного підрозділу Державної фіскальної служби України, який би організовував й націлював роботу органів фіскальної служби у напрямі запобігання та протидії контрабанді й боротьбі з порушеннями митних правил, така ситуація не могла би відбутися.

Так, маючи повноцінний статус правоохоронного органу, підрозділ митного спрямування міг би ще на початку функціонування вищевказаної схеми, на підставі аналітично-пошукової роботи, використовуючи можливості оперативних працівників (гласні і негласні пошукові заходи), маючи інформаторів та агентів як серед працівників комерційних структур, так і серед посадових осіб державних підприємств (порти, елеватори тощо), спираючись на відомості, які надавалися комерційними підприємствами у митних деклараціях, визначити ризики таких операцій, належним чином задокументувати вказані операції та забезпечити надійний захист держави [60].

Єдиний підрозділ митного спрямування, який матиме правоохоронний статус та право на здійснення оперативно-розшукової діяльності, може реально посилити роботу Державної фіскальної служби України у напрямі запобігання та протидії контрабанді й боротьбі з порушеннями митних правил.

Необхідно зазначити, що без розуміння характеристики природи, сутності, основних каналів і здійснення контрабандних операцій у сучасних

умовах неможливо ефективно протидіяти стійким злочинним угрупованням, зокрема міжрегіонального й міжнародного характеру.

Ефективна протидія й запобігання контрабанді неможливе без проведення повного комплексу гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контр розвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [10].

Вона також є неможливою, коли відповідальні за показники роботи у правоохоронному напрямі розподілена на кілька підрозділів, що зараз має місце у Державній фіскальній службі України. Кожен підрозділ може імітувати бурхливу діяльність, накопичувати матеріали, розроблення, але при цьому не здійснювати дії, спрямовані на реальний захист економічних інтересів держави.

Тобто питання виокремлення одного підрозділу із загальної структури Державної фіскальної служби України, який одноособово буде здійснювати та контролювати заходи у напрямі запобігання та протидії контрабанді й боротьбі з порушеннями митних правил є нагальним питанням [39].

Також важливим складником під час здійснення правоохоронної функції митного напрямку Державної фіскальної служби України могла б стати організація і проведення аналітичної роботи такого єдиного підрозділу митного спрямування, який матиме правоохоронний статус та право на здійснення оперативно-розшукової діяльності на якісно новому рівні.

У сучасних умовах важко розраховувати на швидкі, позитивні результати у виявленні і припиненні правопорушень та досягнути їх під час проведення окремих пошукових заходів, без попередньо проведеної підготовчої та аналітичної роботи.

Як свідчить практика, контрабанду, яку раніше можна було виявити безпосередньо під час здійснення митного контролю та митного оформлення, зараз виявити практично неможливо. Порушення митного законодавства та незаконні операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності вийшли на якісно новий рівень [71].

З урахуванням цього, Державна податкова служба України у межах своїх повноважень повинна змінювати підходи до вирішення завдань із боротьби зі злочинністю у сфері зовнішньоекономічної діяльності, здійснювати пошук нових форм та методів виявлення і припинення митних правопорушень.

Однією з таких форм є аналітична робота. Аналітична робота у напрямі запобігання та протидії контрабанді й боротьбі з порушеннями митних правил -

творчий процес, заснований на аналізі, синтезі, прогнозуванні і моделюванні протиправної діяльності і оперативної обстановки в зоні діяльності митниць, а також інших методах наукового пізнання з вивчення й обліку даних, що поступають у митниці і матеріалах, опублікованих у засобах масової інформації, що стосуються митної справи, з метою подальшого розроблення обґрунтованих пропозицій із вдосконалення управлінської діяльності й активізації боротьби з контрабандою і порушеннями митних правил.

Для того, щоб провести аналітичну роботу обраної теми, нами буде використано метод апріорного ранжирування. Завдяки цьому математичному розрахунку, буде виявлено та проаналізовано головні фактори, які впливають на розвиток такого суспільно-небезпечного явища, як контрабанда.

Метою апріорного ранжирування є виявлення та аналіз факторів, що впливають на розвиток контрабанди в Україні [12].

Використовуючи метод апріорного ранжирування були відібрані фактори та проведена оцінка ступеню їх впливу на досліджуваний показник.

Для аналізу були відібрані такі фактори:

- 1) корупція у митних, прикордонних та інших контролюючих органах;
- 2) високі ставки ввізного мита, акцизного податку та ПДВ;
- 3) недосконалість законодавчої, нормативно-правової бази у сфері регулювання імпорту та боротьби з контрабандою, порушення митних правил;
- 4) недостатнє співробітництво правоохоронних та контролюючих органів України з відповідними органами суміжних держав щодо обміну інформацією про боротьбу з переміщенням товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю;
- 5) безробіття серед мешканців прикордонних районів;
- 6) відсутність належного контролю за реалізацією контрабандних товарів на внутрішньому ринку;
- 7) недостатня кваліфікація митних та прикордонних органів;
- 8) вигідне географічне і транспортне положення регіонів держави з країнами ЄС;
- 9) ціни на внутрішньому ринку;
- 10) низький рівень доходів населення.

Для виявлення ступеню впливу X_j на Y було проведено опитування 10 респондентів серед працівників митного компанії «M-end-S».

Для обґрунтування кількості експертів, які беруть участь у процесі

оцінки, використовувалася формула Бернуллі:

$$m = \frac{t^2 * r * g}{M_g^2}, \quad (3.1)$$

де m – кількість експертів;

t – довірчий коефіцієнт (2,63);

r – частка елементів вибірки з наявністю заданої ознаки (частка більш кваліфікованих експертів) (0,9);

g – частка елементів вибірки з наявністю заданої ознаки (частка більш кваліфікованих експертів) (0,1);

M_g – припустима помилка репрезентативності (0,25).

Таким чином, кількість експертів має складати:

$$m = \frac{2,63^2 * 0,9 * 0,1}{0,25^2} = 10 \text{ експертів.} \quad (3.2)$$

У роботі А. Тельнова зазначається, що збільшення чисельності експертної групи до певного рівня приводить до зростання достовірності оцінок; в той же час надмірна чисельність експертів сприяє зниженню достовірності оцінки. В даному випадку оптимальна кількість на рівні однієї митної компанії становить 10. Загальна кількість респондентів (експертів) анкетного опитування становить 10 провідних фахівця однієї митної компанії.

Кожен респондент заповнив анкету, в якій були вище перераховані фактори, що можуть впливати на досліджуваний показник. Фактору, який на думку даного респондента, найбільш впливає на досліджуваний показник, присвоювався ранг 1 і т.д. На основі даних анкетного опитування складено зведену анкету, так звану матрицю рангів.

Після заповнення зведеної анкети проведено перевірку виконаних розрахунків. Для цього треба перевірити контрольну суму по всіх графах:

$$\sum_{j=1}^n x_{ij} = \frac{(1+n)n}{2}, \quad (3.3)$$

де x_{ij} – ранг j -го фактора у i -го респондента;

n – кількість факторів.

Далі обчислено суми всіх стовпців. Вони повинні бути однаковими між собою та дорівнювати контрольній сумі.

Для оцінити, з точки зору опитуваних респондентів, ступіню впливу відібраних факторів на досліджуваний показник. В зведеній анкеті підраховано суму кожної строки (табл. 2.4, графа 12). При цьому сума всіх строк дорівнює сумі всіх стовпців, тобто:

$$\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m X_{ij} = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n X_{ij} . \quad (3.4)$$

Фактор, який з точки зору опитуваних респондентів, найбільше впливає на досліджуваний показник, має найменшу суму рангів, а фактор, що найменше впливає – найбільшу суму рангів. Побудовано гістограму розподілу сум рангів впливу відібраних факторів розвиток контрабанди в Україні, базуючись на отриманих сумах рангів по строках (табл. 2.4, графа 12). При цьому по осі абсцис відкладаються відповідні фактори, а по осі ординат – їх рангові суми.

Побудована гістограма наведена на рис. 3.1.

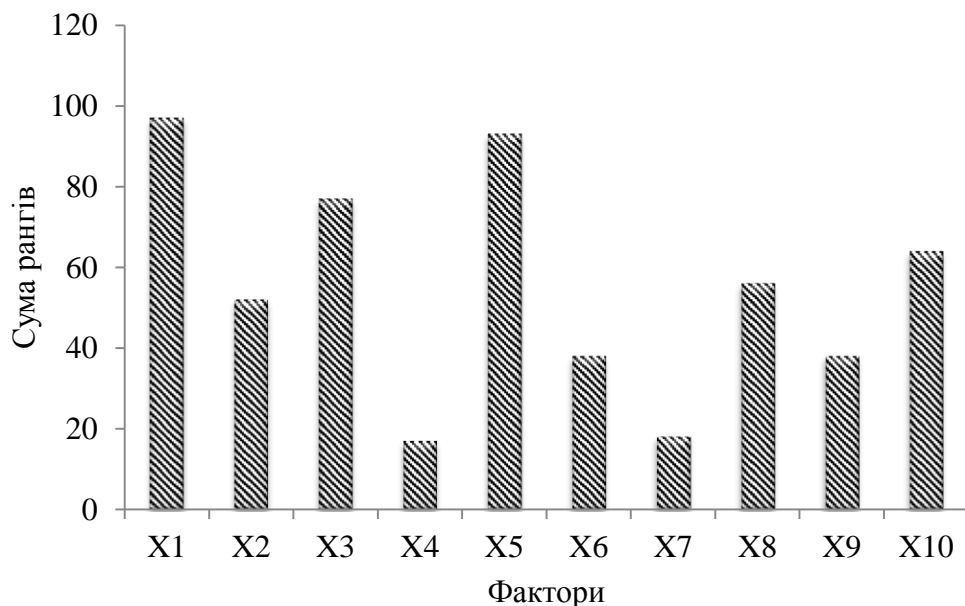

Рис. 3.1. Гістограма розподілу сум рангів впливу відібраних факторів на ефективність функціонування органів податкової служби

1 група – найменш впливові фактори (до 40 балів):

1) недостатнє співробітництво правоохоронних та контролюючих органів України з відповідними органами суміжних держав щодо обміну інформацією про боротьбу з переміщенням товарів поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю-17 б.;

2) відсутність належного контролю за реалізацією контрабандних товарів на внутрішньому ринку-38 б.;

3) недостатня кваліфікація митних та прикордонних органів-18 б.;

4) ціни на внутрішньому ринку-38 б.;

2 група – середньої вагомості (від 40 до 60 балів):

1) високі ставки ввізного мита, акцизного податку та ПДВ-52 б.;

2) вигідне географічне і транспортне положення регіонів держави з країнами ЄС-56 б.;

3 група – найбільш впливові (від 60 до 100 балів):

1) корупція у митних, прикордонних та інших контролюючих органах-97 б.;

2) недосконалість законодавчої, нормативно-правової бази у сфері регулювання імпорту та боротьби з контрабандою, порушення митних правил-77 б.;

3) безробіття серед мешканців прикордонних районів-93 б.;

4) низький рівень доходів населення-64 б.

Далі було оцінено ступінь узгодженості думок всіх опитаних респондентів.

Необхідність проведення даного оцінювання пояснюється тим, що вищенаведені результати дослідження мають сенс лише в тому випадку, якщо середній ступінь узгодженості думок опитаних респондентів є не випадковим. Для цього необхідно знайти значення коефіцієнта конкордації, який розраховується за формулою (3.5).

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)}, \quad (3.5)$$

де W – коефіцієнт конкордації;

m – кількість експертів, що приймали участь у дослідженні;

n – кількість факторів, що впливають на досліджуваний показник.

При цьому, якщо коефіцієнт конкордації дорівнює одиниці, то думка експертів повністю співпадає, а якщо коефіцієнт конкордації дорівнює нулю, то збігу думок експертів немає.

Для розрахунку коефіцієнту конкордації необхідно знайти величину S (що визначена в графі 14, табл.2.4), яка розраховується за формулою:

$$S = \sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^m x_{ij} - \frac{\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m x_{ij}}{n} \right)^2, \quad (3.6)$$

де x_{ij} – ранг j -го фактора у i -го експерта.

$$S = (97 - 55)^2 + (52 - 55)^2 + (77 - 55)^2 + (17 - 55)^2 + (93 - 55)^2 + (38 - 55)^2 + (18 - 55)^2 + (56 - 55)^2 + (38 - 55)^2 + (64 - 55)^2 = 7174.$$

$$W = \frac{12 \cdot 7174}{12^2(10^3 - 10)} = \frac{86088}{142560} = 0,61.$$

Оцінити значимість коефіцієнту конкордації за критерієм Пірсона (χ^2), який підпорядковується χ^2 розподілу з числом ступенів вільності $n-1$, за наступною формулою:

$$\chi^2 = m(n-1)w = \frac{12S}{mn(n+1)}. \quad (3.7)$$

$$\chi^2 = 12 \cdot (10 - 1) \cdot 0,61 = 65,88.$$

Розраховане значення χ^2 більше табличного для 5% рівня значимості для відповідного числа ступенів вільності ($n-1=9$; 65,9 проти 16,92) – нульову гіпотезу про випадковість у збігу думок опитуваних експертів необхідно вважати відкинутою. Тобто з імовірністю 0,95 можна стверджувати, що узгодженість думок всіх опитаних респондентів є не випадковою. За допомогою методу апріорного ранжирування оцінили ступінь впливу відібраних факторів на розвиток контрабанди в Україні.

Найбільш впливовими виявилися наступні фактори: корупція у митних, прикордонних та інших контролюючих органах; недосконалість законодавчої, нормативно-правової бази у сфері регулювання імпорту та боротьби з

контрабандою, порушення митних правил; безробіття серед мешканців прикордонних районів; низький рівень доходів населення.

Виявивши та оцінивши головні фактори впливу на розвиток контрабанди в Україні, можемо запропонувати такі шляхи вирішення даної проблеми (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Шляхи протидії контрабанді

№з/п	Шляхи протидії контрабанді
1.	Встановити жорсткий парламентський та громадський контроль за діями митних та прикордонних органів та забезпечити покарання за корупційні діяння;
2.	Оптимізувати ставки ввізного мита, акцизного збору та ПДВ з врахуванням забезпечення необхідного рівня захисту внутрішнього ринку;
3.	Забезпечити взаємодію органів СБУ, МВС, Державної прикордонної служби України, а також правоохоронних та контролюючих органів суміжних держав та митних органів для обміну інформацією;
4	Забезпечити технічне обслуговування митниць сучасними засобами митного контролю, тобто встановити системи відеоспостереження, електронні ваги, прилади для сканування тощо;
5.	Сприяти розвитку кінологічної служби та застосувати пошукові методики виявлення наркотиків, засновані на міжнародному досвіді;
6.	Видати аналоги наркотичних засобів для тренування собак, адже тренування проходять із застосуванням замінників, які за запахом відрізняються від оригіналу;
7.	Висвітлювати в засобах масової інформації дії органів державної влади, пов'язані із боротьбою з контрабандою та порушеннями митних правил.

Також пропонується створення допоміжних аналітичних центрів митниць у всіх регіонах України та створення єдиного аналітичного центру в складі Державної фіскальної служби України. Робота таких центрів повинна бути зорієнтована на такі дії (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Перелік дій інформаційних центрів у сфері протидії контрабанді

№ з/п	Опис
1	2
1.	Збирання та узагальнення інформації щодо пасажиро- та вантажопотоків, що ідуть через митний кордон України в зон діяльності митниці;
2.	Уведення та узагальнення інформації по «групах ризику», яка включає в себе юридичних та фізичних осіб, які скоїли кримінальні та адміністративні правопорушення або можуть бути причетні до незаконного переміщення товарів та інших предметів (ведення зручної для використання бази орієнтувань);

1	2
3.	Виявлення конкретних напрямів (каналів) переміщення товарів та інших предметів із порушенням митних правил та контрабандним шляхом;
4.	Інформування на підставі проведеної роботи уповноважених осіб та підготовка пропозицій і конкретних заходів щодо перекриття цих напрямів, а також унесення змін до технологічних схем митного контролю з метою недопущення виникнення таких каналів.
5.	Проведення окремих аналітичних досліджень у торговому та неторговому обігу, а саме: аналіз переміщення через митний кордон конкретних товарів, збір та узагальнення інформації по суб'єктах зовнішньоекономічної діяльності, перевізниках, фізичних особах, які скоїли або можуть бути причетні до скоєння порушень митних правил або контрабанди;
6.	Прогнозування впливу змін у законодавстві для вироблення тактики та стратегії реагування на майбутні порушення митного законодавства.

Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил повинна ґрунтуватись на поєднанні аналітичних, профілактичних та правоохоронних заходів, при цьому пріоритети повинні надаватись профілактичним заходам загального й спеціального спрямування. Реформування Державної фіскальної служби України є вкрай важливим питанням. Будь-які заходи, які мають характер організаційних та структурних, повинні чітко прораховуватися, адже зміни структури та організаційної побудови Державної фіскальної служби України впливатимуть на можливість реалізацією даною службою своїх повноважень [16].

Особливо чутливим є питання реформування митного напрямку. Питання митного співробітництва знаходиться на низькому рівні. Необхідно вжити низку заходів для приведення структури Державної фіскальної служби України у відповідність до поставлених керівництвом держави завдань. Треба забезпечити впровадження швидких організаційних заходів для підвищення ефективності Державної фіскальної служби України у напрямі протидії контрабанді та порушенням митних правил. Одночасно, необхідно на законодавчому рівні вирішити низку питань діяльності правоохоронного напрямку, які сприятимуть результативній діяльності Державної фіскальної служби України у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

3.3. Методичне забезпечення зниження ризиків контрабанді

Поняття «ризик» зустрічається у багатьох економічних, суспільних та природничих науках, при цьому кожна з них має власні цілі та методи дослідження ризику. Сучасна економічна наука представляє ризик як ймовірну подію, в результаті настання якої можуть відбутися позитивні, нейтральні або негативні наслідки. Якщо ризик припускає наявність як позитивних, так і негативних результатів, він відноситься до спекулятивних ризиків. Дослідженням питань управління ризиками займаються як вітчизняні, так й іноземні вчені (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Визначення поняття «ризик» у роботах деяких науковців

№з/п	Визначення	Джерело
1	Можливість небезпеки, невдачі. Дія навмання в надії на щасливий результат.	Ожегов С. Словарь русского языка : ок. 57000 слов / под. ред. докт. филол. наук, проф. Н.Ю. Шведовой. – 14-е изд. стереотип. – М. : Рус. яз., 1983. – 816 с. [2]
2	Ймовірність (загроза) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або поява додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності	Грабовський П.К. Риск в современном бизнесе / П.К. Грабовський, С.Н. Петрова, С.І. Полтавцев та інші / За ред. П.Г. Грабовського. – М. : Видавництво “Аланс”, 1994. – 312 с. [3, с.8]
3	Ймовірність недодержання законодавства України з питань митної справи, а керування ризиком – це систематична робота з розроблення та практичної реалізації заходів запобігання і мінімізації ризиків, методики оцінки ефективності їх застосування.	Войцещук А.Д. Регулювання митної справи : підручник / А.Д. Войцещук ; за заг. ред. Войцещука А.Д. – Хмельницький : Видавництво ІНТРАДА, 2007. – 312 с. [4, с. 260]
4	Митний ризик – це ймовірність реалізації певної митної загрози з прогнозованим або непрогнозованим можливим збитком, а також її можливих наслідків у митній галузі	Пісної П.Я. Митна політика та актуальні проблеми економічної та митної безпеки України на сучасному етапі / П.Я. Пісної // Ризики в зовнішньоекономічній діяльності : матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Дніпропетровськ, 2008 р. [5, С. 14-17]

Із вказаних понять про ризик, можна виділити таку його характерну рису, як небезпека, можливість негараздів, невдачі.

Столетов Ю.В. вважає, що реалізувати ідею управління ризиками можливо тільки втіливши програму “електронна митниця”, тобто заздалегідь прийняти електронний варіант документів і до прибуття вантажу на митницю Міністерство буде знати не тільки інформацію про вантаж, а саме головне вже буде розроблений порядок дій інспектора по контролю та оформленню даного вантажу [64].

Практика аналізу ризиків в митній справі показує, що це безперервний процес збору, узагальнення, аналітичної обробки інформації, спрямований на прогнозування, виявлення, попередження та припинення митних правопорушень, що забезпечує прийняття ефективних управлінських рішень.

Інформаційне забезпечення при використанні методу аналізу ризиків має, безсумнівно, високу значимість і вимагає автоматизованого підходу в його використанні з метою оперативної митної роботи в реальному часі. У Міністерстві у частині вивчення проблеми управління та аналізу ризиків використовуються такі основні поняття:

Митний ризик – кількісна величина митного виклику у вигляді визначеної оцінки щодо ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози в зовнішньоекономічній діяльності, митних співвідношеннях та в галузі митної справи з погляду усвідомленої можливості виникнення митної шкоди [70].

Аналіз ризику – це систематичне використання митними органами наявної у них інформації для визначення обставин та умов виникнення ризиків, їх ідентифікації й оцінки ймовірних наслідків недотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи [39].

Виявлений ризик стає фактом, тобто відомим ризиком, якщо порушення Українського законодавства вже відбулося і Міністерство володіє інформацією про даний факт.

Потенційний ризик – можлива небезпека що не проявляє себе, але умови для її виникнення існують [9].

Товари групи "ризик" – товари, які переміщуються через митний кордон України, відносно яких виявлені або існують потенційні ризики [18].

Товари групи "прикриття" – товари, що з достатнім ступенем ймовірності можуть декларуватись замість товарів групи "ризик" [59].

Сфера ризику – окремі згруповані об'єкти аналізу, які потребують застосування окремих форм митного контролю або їх сукупності, а також підвищення ефективності якості митного адміністрування [13].

Індикатори ризику - визначені критерії із заданими наперед параметрами, відхилення від яких дозволяє здійснювати вибір об'єкта контролю [26].

Оцінка ризику - це покрокова наукова оцінка відомих або потенційних несприятливих впливів на здоров'я, пов'язаних з небезпекою харчових отруєнь [71].

Профіль ризику – сукупність відомостей про сферу ризику, індикаторів ризику, а також вказівки із застосування необхідних заходів запобігання або мінімізації ризику.

Залежно від регіону застосування профіль ризику за видами поділяється на: загальноукраїнський, регіональний і зональний [57].

Об'єктами аналізу виступають:

товари, що знаходяться під митним контролем або випущені для вільного обігу на митній території України;

транспортні засоби, що використовуються в міжнародних перевезеннях для платного перевезення осіб, платного чи безкоштовного промислового чи комерційного перевезення товарів;

відомості, що містяться в транспортних (перевізних), комерційних і митних документах;

відомості, що містяться в договорах міжнародної купівлі-продажу або інших видах договорів, укладених при здійсненні зовнішньоекономічної угоди, а в разі вчинення односторонніх зовнішньоекономічних угод - інших документів, що виражають зміст таких угод;

діяльність митних брокерів (представників), власників складів тимчасового зберігання та митних складів, а також перевізників, у тому числі митних;

результати застосування форм митного контролю.

У 1999 р. в рамках Кіотської конвенції вперше на світовому рівні були передбачені можливості для спрощення митного контролю з використанням принципу оцінки ризику, розроблені під егідою WCO (Всесвітньої Митної Організації). Таким чином, виникла система митного контролю, при якій співробітники Міністерства заздалегідь мають знати про те, які вантажі, на яких напрямках і в яких обсягах повинні бути перевірені. Важливим моментом є

застосування автоматизації та інформаційних технологій в цьому питанні.

Згідно з вимогами Кіотської конвенції, управління ризиками – це основний базисний принцип сучасних методів митного контролю, який дає можливість оптимально використовувати ресурси Міністерства, не зменшуючи ефективності митного контролю, звільняє більшість зовнішньоторгових операторів від надлишкового бюрократичного контролю. Процедури, що ґрунтуються на управлінні ризиком, концентрують митний контроль на ділянках, де існує найбільша небезпека, даючи змогу основній масі товарів і фізичних осіб порівняно вільно проходити пункт пропуску на митному кордоні [13].

Процес управління та оцінки ризиків відіграє велику роль, оскільки дозволяє оцінити можливі втрати, запланувати процедури для можливого їх зниження, а також визначити економічний ефект від управління ризиками.

Управління ризиком – процес прийняття та виконання управлінських рішень, які спрямовані на зниження ймовірності виникнення несприятливого результату та мінімізацію можливих втрат [8].

У сучасних умовах неможливо обійтись без обґрунтованого обліку та оцінки ризику при прийнятті рішень. Весь тягар відповідальності за прийняте рішення сьогодні лягає на керівників. Їм часто доводиться працювати в нових умовах і ситуаціях, що характеризуються високими ризиками, суперечностями, постійними і несподіваними змінами. Тому дуже важливо осіб, що приймають рішення, "озброїти" технікою оцінки ризиків, максимально наближеною до реалій української економіки. Система управління ризиками складається з двох підсистем: об'єкта управління та суб'єкта управління. Об'єкт управління – це ризик, ризиковані вкладення капіталу й економічні відносини між суб'єктами в процесі підприємницької діяльності. Суб'єктом управління виступає спеціальна група людей, що здійснює цілеспрямоване функціонування об'єкта управління, використовуючи різні прийоми і способи управлінського впливу [15]. При цьому своєчасне, постійне і точне використання технологій управління ризиками забезпечує упорядковане середовище прийняття рішень і ефективне використання ресурсів. – документування – всі аспекти управління ризиками підлягають обов'язковій реєстрації: вся інформація зберігається у вигляді типових форм документів. Створюється база даних ризиків, яка є основою розробки подальших дій.

Основна мета процесу управління ризиками при прийнятті управлінських

рішень - збільшення вірогідності успішної реалізації митної політики через зниження ступеня впливу ризиків до прийняттого рівня. Зміст цього процесу складають функції, які представляють собою відособлені види діяльності в загальному циклі керування ризиками [14].

Важливим чинником при здійсненні управління ризиками є система прийомів виконання окремих операцій, які узагальнені в методах. У митній справі ризикових ситуацій уникнути неможливо, тому визначення ризиків та управління ними є обов'язковою і важливою частиною роботи співробітників митних органів, які забезпечують успішне функціонування митної системи в цілому. З точки зору митних ризиків, найбільш очевидними їх проявами є: контрабанда наркотиків; перевезення контрабандних вантажів; ризик того, що програма роботи оперативного підрозділу виконується не повною мірою, інші. З економічної точки зору є значні ризики у валютному регулюванні, недоборі митних платежів та зборів і т.д.

Товари, що перевозяться контрабандистами поділяються на такі групи:

- 1) особливо цінні товари – культурні цінності; рідкісні види тварин і рослин; органи та тканини людини тощо;
- 2) товари, що створюють загрозу здоров'ю людей – наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги чи прекурсори, сильнодіючі та отруйні речовини, а також фальсифіковані ліки;
- 3) предмети, що становлять небезпеку особистій та громадській безпеці – вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя та боєприпаси; небезпечні відходи, мікробіологічні агенти;
- 4) предмети, що становлять загрозу суспільній моральності – твори, що пропагують насильство, жорстокість, дискримінацію тощо;
- 5) предмети, що загрожують особистій недоторканності особи – спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації [48].

Здійснюючи контрабандні дії, використовують способи, тобто дії особи, що включають підготовку, виконання і приховування незаконного переміщення через митний кордон, які можна розподілити на дві групи:

- 1) фізичні методи, які включають:
 - приховування – намагання приховати контрабандний товар в іншому товарі або із задекларованим провезти не задекларований чи сховати товар від митного огляду;
 - погрозу працівникам митниці для отримання дозволу на імпорт/експорт

контрабанди;

- перевезення дуже великої кількості товару, що дає можливість перемістити незначну частину контрабанди.

2) економічні методи, які включають:

- хабарництво – спосіб підкупу співробітників митниці за дозвіл на імпорт/експорт контрабанди;

- використання дипломатичного захисту – товар має змогу ввозитись/вивозитись як дипломатичний багаж, який звільняється від митного огляду;

- заниження митної вартості товару, що переміщається через митний кордон [38].

Контрабанда може перевозитись за допомогою подання митним органам:

1) підроблених документів, що може виявлятися як у частковій зміні первинного змісту справжнього документа (шляхом підчищення чи виправлення), так і у повному виготовленні фальшивого документа від бланка до підписів, печаток та штампів;

2) документів, які були отримані незаконним шляхом і містять справжні підписи, печатки, та надають право переміщати товари через митний кордон особі, яка такого права не має. Це можуть бути документи, отримані за допомогою хабара, обману або навіть погроз;

3) документів, які є справжніми за формою, але містять неправдиві відомості. Переважно в таких документах занижується кількість товару або товари записуються за іншими назвами [45].

Коли державна політика чи якісь інші чинники спричиняють зростання ціни в країні на певні групи товарів, одразу активізується контрабанда.

Існують основні схеми контрабандних поставок в Україну, які створюють реальну загрозу економіці держави.

Дана інформація зображена на рис. 3.2.

Перш за все, важливо розуміти, що категорія «контрабанда» є надзвичайно широкою. Наприклад, «піджаки» – це поколіннями усталена практика додаткового тіньового заробітку для жителів прикордонних місцевостей. В силу особливостей їх місця проживання і відносної дохідності участі в «піджачних» перевалках товарних партій – контрабанда виступає «живою» альтернативою працевлаштуванню або легальному підприємництву.

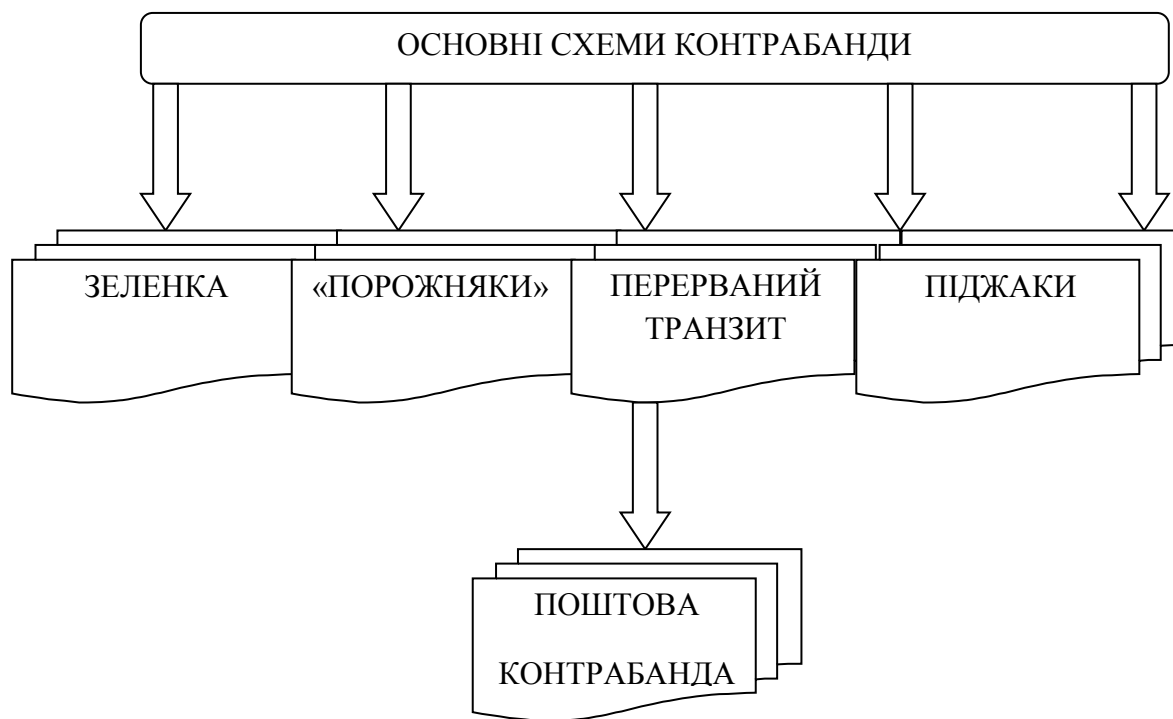

Рис. 3.2. Основні схеми контрабандних поставок в Україну.

Як наслідок ігнорування даної проблеми, наразі цілий ряд роздрібних мереж, користуючись аутсорсинговими послугами компаній, що спеціалізуються на даній схемі, імпортують до 60-80% обсягів свого асортименту. Відповідно, боротьба з подібними роздробленими джерелами контрабанди повинна, виконуючи правоохоронну та економічну функцію, враховувати і соціальний аспект. Оскільки сьогодні контрабандист – «піджак» сприймає будь-які зусилля по наведенню порядку на кордоні – виключно як спробу позбавити його заробітку. І таке невдоволення «піджаків» вміло використовується основними бенефіціарами, які шляхом тонкого маніпулювання рівнем соціальної напруги успішно тиснуть на органи влади для збереження статус-кво.

При цьому, протидія «піджачній» схемі не вимагає виділення значних ресурсів із бюджету та зводиться до забезпечення повноцінного інформаційного обміну між базами даних митниці та прикордонної служби, а також дотриманні вимог діючого закону про право безмитного ввезення товарів лише при знаходженні за кордоном більше 24 годин і від'їзді не частіше одного разу на 72 години. При виконанні даних вимог – затрати «піджачних» схем зросте до рівня, який ліквідує їх, або трансформує у виключно кримінальні схеми контрабанди сигарет, алкоголю та інших високоакцизних груп з високою

маржинальністю [45].

В той же час, згадуючи про «поштову» / «піджачну» схеми контрабанди та звинувачуючи населення в їх функціонуванні, важливо згадати і про основне джерело контрабанди, від якого часто намагаються відвернути увагу. А саме, заниженнях при визначенні митної вартості, пересортовуванні товарів та аналогічних грубих порушеннях. Очевидно, всі подібні зловживання можливі лише при відповідній корупції на митниці та прикордонній службі.

В основному така корупція базується на розриві в інформаційних потоках з країнами-торговельними партнерами України. В усьому розвиненому світі митні органи в онлайн-режимі обмінюються даними про вхідні / вихідні партії товару і супроводжуваними митними деклараціями.

Наприклад, при підготовці на експорт контейнера з Польщі в США, лише заповнивши митну декларацію – митник в США вже бачить Вашу компанію як суб'єкта ЗЕД або імпортера в США, який повинен отримати цей вантаж. Тобто, існує подвійний контроль торгових потоків [45].

Відповідно, в Україні існує дві основні проблеми, що забезпечують життєздатність контрабанди:

Існуючі прогалини в законодавстві, які формують проблему відсутності інструментів боротьби з порушенням митних правил. Наприклад, законодавством не передбачено обов'язкове пломбування транспортних засобів і 80% вантажів, що переміщуються по території України, не гарантуються імпортером. В результаті вантаж можна просто підмінити чи «втопити». Аналогічно, контроль переміщення посилок від кордону до місць сортування (так звана «поштова контрабанда») – не передбачений на нормативно-правовому рівні. Таким чином, на шляху проходження відправлень можливі будь-які махінації з вантажем.

Недотримання норм діючого законодавства, інакше кажучи - корупція на митниці та у прикордонній службі. З одного боку, як показують нам успішні кейси «Нафтогазу» і «Аграрного Фонду» – часткове вирішення проблеми лежить в рівні заробітних плат співробітників цих відомств та імплементації західних корпоративних стандартів. З іншого, важливі і відповідальність держслужбовців в даних відомствах з невідворотністю покарання [45].

Що стосується макроекономічного ефекту, то реальна проблема контрабанди полягає не у втратах бюджету, а спотворенні внутрішнього ринку та принципів конкуренції від чого страждає, в першу чергу, легальний бізнес.

Відповідно, враховуючи значимість проблеми контрабанди, очевидно, що підхід до її вирішення має бути комплексним. Тобто, складатися не лише з посилення / покращення контролю на митниці і кордоні, а й включати в себе закриття прогалин на внутрішньому ринку, що дають життя контрабандним схемам. Одна з таких прогалин-це право суб'єктів спрощеної системи оподаткування реалізовувати товари без будь-якої первинної документації на них. Тобто, без документів, що пояснюють походження товарів. Звичайно, контрабандний товар можна реалізовувати і «купивши» необхідні документи в ДПС, але така схема вже кримінально карається, є набагато більш ризиковою і дорогою. Паралельно, масовий «продаж» фальшивих первинних документів з боку фіскальної служби неможливий в поточних інституційних рамках; НАБУ, НАЗК, антикорупційна прокуратура та журналісти-розслідувачі Істотно знизили можливість такого маневру.

Відсутність у «спрощенців» обов'язку мати прибуткові документи на товар в комплекс з можливістю продавати його без касового апарату породжує можливість збувати будь-яку кількість нелегально ввезеного товару. Відповідно, поки збут контрабанди буде можливий через зловживання спрощеною схемою оподаткування – вся «спрощенка» постійно буде під часто невиправданим тиском фіскальних / контролюючих органів та зрозумілою критикою зі сторони «білого» бізнесу на загальній системі оподаткування.

Паралельно, важливо відмітити, що на практиці – боротьба із можливістю реалізовувати контрабандні товари на внутрішньому ринку через ССО може мати більшу віддачу ніж нові програми бо боротьбі із корупцією на митниці / прикордонній службі. Оскільки, існуючий масштаб службових зловживань неможливий без підтримки відповідними політичними партіями, що «отримали» митницю в результат міжфракційних домовленостей. Відповідно, до Уряду по реальній протидії контрабанді – наштовхнуться на відповідну критику бенефіціарів контрабанди, медіа-атаки та блокування через судову систему будь-яких рішень, як це наразі відбувається із конкурсом на голову митної служби. В той же час, перехід до обов'язкового зберігання первинних документів, пояснюючих походження товару як не зашкодить добропорядним учасникам ССО, так і не буде сприйнята основними бенефіціарами контрабанди, як пряма загроза «бізнесу» [45].

Основні рекомендації по боротьбі з контрабандними схемами:

Зеленка. Проблема незаконного перетину кордону стоїть в Україні на

доволі високому рівні у зв'язку з довготривалою бездіяльністю центральних органів влади щодо даної лазівки. Корінь проблеми полягає в тому, що в прикордонних районах роками вибудовувалась ієрархічний розподіл влади за сферами впливу за тими чи іншими ділянками «кордону». Місцеве населення повністю інтегроване в налагоджені контрабандні схеми і для це один з основних «легких» способів заробітку, в результаті чого про співпрацю з державними службами для боротьби з контрабандою мова не йде. Для ілюстрації загострення ситуації варто згадати лише про скандал із так званим «приватним кордоном» на Закарпатті, коли прикордонна земля продавалась місцевою владою приватним особам під сільськогосподарське використання. Пізніше ці ділянки просто перетворились на перевалочні пункти контрабандист, як захищені від прикордонників законодавством про приватну власність. А очікувати ордерів на обшук немає сенсу так, як контрабандного товару там уже не буде. Для боротьби з такою складною і інтегрованою системою ми пропонуємо запуск наступних кроків дій:

Підвищення матеріального забезпечення прикордонників, в першу чергу оплати праці – для зменшення корупційних чинників, так як результативність боротьби з цією схемою контрабанди майже повністю залежить від людського фактору [45].

Обладнання «проблемних» зон кордону системою прихованого цілодобового спостереження, що дозволить швидко реагувати у випадках порушення законодавства. Кількість таких ділянок насправді незначна і вони добре відомі Також необхідно ліквідувати ділянки «приватного кордону», де частина кордону знаходиться в приватній власності.

Посилення забезпечення силових структур прикордонних органів, як технічного характеру (транспорт, зброя, прилади спостереження і т.д.) так і професійної підготовки кадрів.

Також, важливо виділити інші види «зеленої» контрабанди в Україні, зокрема-морську. До прикладу, коли вантажний корабель заходить в територіальні води України, робить зупинку під час якої розвантажується невеличкими катери на 80-90% – і лише тоді заходить в порт. Така ситуація зумовлена тим, що на даний момент повноваження митних органів обмежуються лише портовою територією і поки судно не зайшло в порт – вони не можуть без особливих підозр взяти на контроль і провести перевірку. Для вирішення цієї проблеми ми пропонуємо наступне:

Посилення патрулювання вод. Розширити зону впливу митних служб на усі територіальні води України, з правом перевірки всіх суден на предмет достовірності документації на транспортуючий товар.

Можливість приставляти на підозрілі судна інспектора / спостерігача з митної служби, який контролюватиме подальший рух судна в порт.

«Порожняки», підміна / пересортування. Дана схема контрабандного ввезення товарів на даний момент зав'язана на людському факторі, оскільки перевірка наявності та характеристики вантажу у транспортному засобі здійснюється працівниками митниці без будь якого зовнішнього контролю [45].

Для вирішення цієї проблеми необхідно продовжити обладнання усіх митних пунктів спеціальними сканерами, що перевірятимуть завантаженість транспортних засобів та вноситимуть відповідну інформацію в спеціальну єдину інформаційну систему, а також звірятимуть фактичну характеристику товару із тою, що декларується перевізником / імпортером. При прибутті ТЗ на регіональну митницю для розвантаження відбуватиметься повторна процедура сканування і перевірка чи не було зроблено підміни вантажу чи його відвантаження «в дорозі». Така база даних і принцип її функціонування – не дозволить працівникові митниці в односторонньому порядку сфабрикувати результати сканування та їх звірення з транспортними документами. А в такому випадку митник та особа, що перетинає кордон не мають особистого контакту і той же час митник односторонньому порядку не може ввести зміни в базу даних про результати сканування вантажу.

Перерваний транзит

1) Приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ, використання загально-європейської електронної транзитної системи (NCTS) та інших сучасних технологій контролю за доставкою товарів;

2) Впровадження обов'язкового пломбування транспортних засобів та гарантування забезпечення сплати митних платежів під час переміщення товарів митною територією України;

3) Впровадження системи спеціальних транзитних спрощень: загальна фінансова гарантія; самостійне накладення пломб спеціального типу; авторизований вантажовідправник; авторизований вантажоодержувач;

4) Запровадження обміну митною інформацією на момент митного оформлення товарів та використання її для розширення можливостей системи аналізу ризиків: аналіз операції на предмет їх ризикованості ще до прибуття

товарів в Україну, обґрунтоване визначення форм митного контролю.

Піджаки. Перш за все, однорідність товару в транспортному засобі є підставою для визнання товару, що ввозиться - комерційним імпортом.

Наступними кроками для покращення існуючої системи мають бути:

1) збереження норм, відповідно до яких, якщо фізична особа була відсутня в Україні менше ніж 24 години або в'їжджає в Україну частіше одного разу протягом 72 годин, то неоподаткований мінімум становить 50 євро;

2) вдосконалення організації та забезпечення практичної реалізації обміну інформацією між базами даних Держприкордонслужби та ДФС (Держмитслужби).

«Поштова контрабанда».

1) посилити контроль за переміщенням міжнародних поштових та експрес-відправлень від пункту пропуску на кордон до сортувальної станції або місця міжнародного поштового обміну шляхом впровадження:

подання електронного документа контролю доставки;

запровадження обов'язкового гарантування доставки;

Пломбування транспортних засобів.

2) запровадити такі додаткові критерії (умови) для отримання статусу експрес-перевізника та поштового оператора як:

3) надання митниці попередньої інформації про посилки (найменування, кількість, вартість товарів, інформація про одержувача тощо);

4) автоматизація процесів накопичення даних про посилки (реєстри, ідентифікація, онлайн-доступ до інформації), переведення всіх процесів виключно в електронну форму.

5) закріпити базові положення, якими запроваджуються використання виключно електронних реєстрів міжнародних поштових та експрес-відправлень, ідентифікація отримувачів, спрощення процедур декларування та сплати митних платежів, у тому шляхом використання веб-сервісів, надання експрес-перевізникам та поштовим операторам статусу податкових агентів.

Створення на центральному рівні програмно-інформаційного комплексу, з використанням якого здійснюється адміністрування посилок та накопичення відповідної інформації, а також здійснюється автоматизоване нарахування та сплата митних платежів тощо [45].

Недостовірне декларування. Держава повинна забезпечити умови та заключити договори з, хоча б, основними торговими партнерами та краями із

спільним кордоном на прикладі грузинського досвіду, про 100% обмін інформацією з країнами звідки імпортується, і куди експортуються товари (поки по даних питанню немає жодних успіхів через недовіру до нашої конфіденційності інформації) Це дозволить чітко бачити маску товарів, що мають прибути до нас в Україну та ефективно боротись з неправдивим декларуванням товарів, що переміщуються через митний кордон. Одночасно з цим мають працювати попередньо відмічені сканери для перевірки вантажу. За результатами сканування, якщо митник не може чітко зрозуміти який саме товар транспортується, відбуватиметься огляд вантажу самими митниками, для запобігання незаконного перевезення однотипних товарів [45].

Недотримання норм діючого законодавства, інакше кажучи - корупція на митниці та у прикордонній службі. З одного боку, як показують нам успішні кейси «Нафтогазу» і «Аграрного Фонду» - часткове вирішення проблеми лежить в рівні заробітних плат співробітників цих відомств та імплементації західних корпоративних стандартів. З іншого, важливі і відповідальність держслужбовців в даних відомствах з невідворотністю покарання. Що стосується макроекономічного ефекту, то реальна проблема контрабанди полягає не у втратах бюджету, а спотворенні внутрішнього ринку та принципів конкуренції від чого страждає, в першу чергу, легальний бізнес. Відповідно, враховуючи значимість проблеми контрабанди, очевидно, що підхід до її вирішення має бути комплексним. Тобто, складатися не лише з посилення покращення контролю на митниці і кордоні, а й включати в себе закриття прогалин на внутрішньому ринку, що дають життя контрабандним схемам [45].

Висновок до розділу 3

Оцінивши ситуацію в Україні щодо розвитку контрабанди та проаналізувавши дані можемо зробити такий висновок. Існуючі прогалини в законодавстві, які формують проблему відсутності інструментів боротьби з порушенням митних правил. Одна з таких прогалин - це право суб'єктів спрощеної системи оподаткування реалізовувати товари без будь-якої первинної документації на них. Тобто, без документів, що пояснюють походження товарів. Звичайно, контрабандний товар можна реалізовувати і «купивши» необхідні документи в ДПС, але така схема вже кримінально карається, є набагато більш ризиковою і дорогою. Паралельно, масовий «продаж» фальшивих первинних документів з боку фіскальної служби неможливий в поточних інституційних рамках; НАБУ, НАЗК, антикорупційна прокуратура та журналісти-розслідувачі істотно знизили можливість такого маневру.

Відсутність у «спрощенців» обов'язку мати прибуткові документи на товар в комплексі з можливістю продавати його без касового апарату породжує можливість збувати будь-яку кількість нелегально ввезеного товару. Відповідно, поки збут контрабанди буде можливий через зловживання спрощеною схемою оподаткування - вся «спрощенка» постійно буде під часто невиправданим тиском фіскальних / контролюючих органів та зрозумілою критикою зі сторони «білого» бізнесу на загальній системі оподаткування. Паралельно, важливо відмітити, що на практиці – боротьба із можливістю реалізовувати контрабандні товари на внутрішньому ринку через ССО може мати більшу віддачу ніж нові програми бо боротьбі із корупцією на митниці прикордонній службі. Оскільки, існуючий масштаб службових зловживань неможливий без підтримки відповідними політичними партіями, що «отримали» митницю в результаті міжфракційних домовленостей. Відповідно, дії Уряду по реальній протидії контрабанді – наштотхнуться на відповідну критику бенефіціарів контрабанди, медіа-атаки та блокування через судову систему будь-яких рішень, як це наразі відбувається із конкурсом на голову митної служби. В той же час, перехід до обов'язкового зберігання первинних документів, пояснюючих походження товару як не зашкодить добропорядним учасникам ССО, так і не буде сприйнята основними бенефіціарами контрабанди, як пряма загроза «бізнесу».

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі вирішено завдання щодо узагальнення і розвитку теоретичних підходів, а також розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення шляхів протидії контрабанді в умовах євроінтеграції. За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки та пропозиції:

1. Доведено, що контрабандна діяльність тільки посилюється в умовах високого рівня корумпованості чиновників, то держава зі свого боку має більш жорстко вирішувати питання щодо відповідальності за корупційні прояви державних службовців, військових зокрема, ніж це робиться на практиці нині. Слід виділити в окремий вид контрабанди здійснення дрібної контрабанди жителям прикордонних територій України, що, частіше за все, є основним джерелом доходів місцевих жителів. Масштаби цього виду контрабанди не є настільки суспільно – небезпечним, як з боку представників організованих злочинних груп, однак це не нівелює її протиправного характеру, тому законодавець має дотримуватися комплексного підходу до формування організаційно – економічних механізмів боротьби з контрабандою. Має бути якісно посилена співпраця фіскальної та прикордонної служб, які повинні більш плідно та скоординовано співпрацювати у сфері протидії контрабанді, щоб досягти мінімального рівня розповсюдженості контрабандної діяльності на кордоні країни. Слід підкреслити, що у разі повноцінної співпраці фіскальної та прикордонної служби можливо досягти належних результатів у протидії контрабанді. Тому є нагальна необхідність в їх спільній та скоординованій роботі щодо виявлення та протидії цій діяльності.

2. Досліджуючи питання головних чинників, які сприяють виникненню такого економічно небезпечного явища, як контрабанда встановлено, що головним фактором контрабанди є недоліки у стратегії економічної політики держави, тому що не можна ігнорувати ту політичну ситуацію, в якій існують економічні відносини і котра здатна справляти зворотний вплив на їх розвиток. Такими недоліками насамперед виступають неузгодженість фінансової, податкової, промислової, господарчої та митно-тарифної політики, а також невизначеність державної політики в напрямку контролю над процесом виробництва й обігу товарів. Встановлено, що до соціально-економічних

факторів контрабанди слід віднести наявність в Україні тіньової економіки. Тіньова складова суттєво впливає на неекономічні сфери: політику, соціальні відносини, морально-психологічний клімат у суспільстві, громадську «свідомість». Кримінологічна дія такого економічного чинника, як тіньова економіка полягає в тому, що він зумовлює виникнення цілої низки соціальних і соціально-психологічних процесів, які сприяють криміналізації суспільства.

3. За результатами аналізу роботи контролюючих органів, з попередження контрабанди визначено, що діяльність цих структур повинна бути основана на чіткому дотриманні правових норм, діяльність СБУ та інших правоохоронних органів, яка проводиться у конкретних формах, за допомогою спеціально визначених методів, узгоджених за місцем і часом, з метою протидії контрабанді. СБУ та інші правоохоронні органи, які взаємодіють у сфері протидії контрабанді, повинні мати спільні завдання з попередження, виявлення злочинних посягань, захисту інтересів держави, серед яких є: забезпечення контролю за дотриманням законності переміщення контрабандних товарів через митний кордон держави, притягнення до відповідальності осіб, які вчинили контрабанду; розшук осіб, які вчинили злочини в цій галузі та переходять від слідства і суду; профілактика злочинів у сфері контрабанди наркотиків тощо.

4. Визначено, що в країні спостерігаються значні диспропорції регіонального розвитку, які суттєво впливають на ефективність національної економіки. Це є наслідком виникнення в таких регіонах фактів контрабанди. Крім того, зростання обсягів контрабанди останнім часом обумовлено:

- 1) прискоренням товарообігу між Україною та країнами ЄС;
- 2) зuboжінням населення (особливо в західних регіонах України);
- 3) збільшенням безробіття населення;
- 4) повільним зростанням доходів населення;
- 5) недостатньою кваліфікацією робітників митних органів.

Проаналізовано показники соціально-економічного розвитку регіонів України, обсяги їх зовнішньоекономічної діяльності; узагальнені країни з яких надходить контрабандна продукція та виділені види продукції, які становлять найбільш питому вагу в обсягах контрабанди. З урахуванням цього та вимогами часу, слід звернути особливу увагу на методи боротьби з контрабандою наркотичних засобів та зброї, особливо в період проведення АТО (ООС). Таким чином, поряд із наркотичними засобами контрабанда зброї є однією з

найбільших проблем держави. Автором проаналізовано динаміку контрабанди зброї в Україну та узагальнено методи протидії контрабанді зброї з боку контролюючих органів. Доведено, що розвиток контрабанди, напряду залежить від корупційних дій з боку митних та прикордонних органів. А корупційні дії повністю залежать від низьких заробітних плат працівників митних органів та незацікавленість більшості з них в протидії контрабанді.

5. За результатами проведених досліджень щодо методів протидії контрабанді наркотичних засобів та речовин, а також контрабанді зброї встановлено: по-перше, контрабанда наркотичних засобів є злочином із високим ступенем суспільної небезпечності, яка полягає в тому, що цим злочином завдаються збитки національним інтересам держави, оскільки йдеться про руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, інтелектуального потенціалу суспільства. По-друге, цей злочин сприяє поширенню такого негативного явища, як наркотизм. Завдається істотна шкода економічно-господарській діяльності держави. Узагальнено основні шляхи контрабанди наркотичних засобів та речовин в Україну, обґрунтовано причини незаконного обігу наркотиків, проаналізовано методи роботи контролюючих органів щодо протидії контрабанді наркотичних засобів та речовин. контрабанда зброї є однією з найбільших проблем держави. Проаналізовано динаміку контрабанди зброї в Україну та узагальнено методи протидії контрабанді зброї з боку контролюючих органів.

6. За результатами розгляду зарубіжного досвіду боротьби контролюючих органів з контрабандою встановлено, що для досягнення поставлених цілей державі слід здійснити наступні заходи: по-перше, проведення ґрунтового аналізу в рамках митного законодавства України; по-друге, його відповідність вимогам сучасного міжнародного законодавства; по-третє, врахування його значення для економічного та політичного стану. Тільки після виконання даних заходів буде врегульовано законодавчі норми щодо протидії контрабанді, підтвердженням чого є багаторічний досвід країн ЄС.

Отримані теоретико-практичні результати проведеного дослідження дозволять підвищити ефективність боротьби з контрабандою, що в свою чергу буде позитивно впливати на наповнення Державного бюджету України та має сприяти стабілізації соціально-економічного стану в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко П. Злочини у сфері господарської діяльності за чинним кримінальним кодексом та проектом КК: проблеми систематизації, криміналізації та декриміналізації / П. Андрушко // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1998. – № 8. – С. 13–18.
2. Базярук І. Об'єктивні та суб'єктивні чинники злочинності у сфері переміщення предметів через митний кордон України. Вісник прокуратури. 2009. № 10. С. 81-87.
3. Благун І. С. Концепція конвергентного розвитку регіонів України / І. С. Благун, І. З. Савчин // бізнес інформ. – 2016. – № 11 – с. 92–97.
4. Бойко А. Соціально-економічні передумови економічної злочинності в Україні у період переходу до ринкової економіки / А. Бойко // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 4. – С. 22–27.
5. Бойко І. В. Контрабанда зброї в Україні та окремі шляхи вирішення цієї проблеми / І. В. Бойко // Науковий вісник. – 2001. – № 4. – С. 143–152.
6. Бублейник В. А. Боротьба з незаконним збутом наркотичних засобів: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.
7. Буткевич С. А. Підрозділи боротьби з незаконним обігом наркотиків органів внутрішніх справ: сучасний стан і шляхи реформування. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ: МВС України, 2010. № 29. С. 17–27.
8. Вандышев А. С. Методологические организационно-тактические проблемы оперативного поиска. Труды КВШ МВД СССР. Киев, 1976. С. 5–40.
9. Варава В. В. Проблеми та перспективи оперативно-розшукового забезпечення дізнання в справах про контрабанду. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: ЛДУВС, 2008. № 1 (2). С. 44–53.
10. Варналій З.С., Мокій А.І., Новікова О.Ф. та ін. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / За ред. З.С. Варналія. — К.: Знання України, 2005. — 498 с.
11. Васи́линчук В. І., Глушков В. О. Організаційні засади застосування оперативно-розшукових сил, засобів і методів в оперативній профілактиці

злочинів, вчинюваних у сфері господарської діяльності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. Київ: НАВС, 2011. № 2 (2). С. 23–31.

12. Возняк Г. В. Бюджетне вирівнювання в системі фінансового забезпечення розвитку регіонів України: сучасний стан і вектор розвитку / Г. В. Возняк // Проблеми економіки. 2016. – № 3. – с. 24–30.

13. Головченко О. М. Місце і роль економічної безпеки в системі національної безпеки / О. М. Головченко // Митна справа. – 2006. – № 3. – С. 197–200.

14. Грень Р. Р. Організаційні основи діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів. Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 17–18 черв. 2016 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2016. С. 22–25.

15. Гришук В. Деякі проблемні питання кримінальної відповідальності за контрабанду [Текст] / В. Гришук, О. Омельчук // Вісник Львівського університету: серія юридична. – 2002. – Вип. 37. – С. 432–444.

16. Дендерук А. В. Боротьба з контрабандою зброї та вибухових речовин / А. В. Дендерук // Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою: Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників / за ред. А. І. Комарова, В. В. Медведчука, В. О. Євдокімова, В. Ф. Бойка, М. В. Джиги, О. О. Крикуна. – К., 1999. – Т. 18.

17. Дубинский А. Борьба с экономическими преступлениями: камо грядеши / А. Дубинский, Ю. Сколотяный // Зеркало недели. Украина. – 5 апреля 2013. – № 13. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gazeta.zn.ua/macrolevel/borba-s-ekonomicheskimiprestupleniyami-kamogryadeshi-.html>;

18. Дусик А. В. Провадження у справах про порушення митних правил : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. В. Дусик ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2006. – 18 с.

19. Жорін Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні : конспект курсу лекцій з програмних тем: [навч. посіб.] / Ф. Л. Жорін. – Київ : КНЕУ, 2001. – 248 с.

20. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика [Текст] / Закалюк А. П. – К. : Ін Юре, 2007. – Т. 2. – 712 с.

21. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної): монографія. — Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 348 с.

22. Кизим М. О. Оцінка β -конвергенції соціально-економічного розвитку регіонів України / М. О. Кизим О. В. Козирєва // Проблеми економіки. — 2016. — № 3. — с. 104–114.

23. Клименко О. С. Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : спец. 12.00.08 / О. С. Клименко. — К., 2012. — 19 с.

24. Коломійчук В.С., Шевчук Л.Т., Шульц С.Л. Стратегічні засади соціально-економічного розвитку регіону (методологія, методи, практика). — Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. — 277 с.

25. Ліщишин П. Актуальність боротьби з контрабандою на сучасному етапі / П. Ліщишин // Вісник прокуратури. — 2003. — № 2. — (20) лютий. — С. 46.

26. Медвідь В.Ю. Економічне регулювання регіонального розвитку: теорія, методологія, практика: монографія. — К.: НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень, 2015. — 281 с.

27. Музика А. А. Кримінальна відповідальність за контрабанду: національний та міжнародний досвід : монографія / Музика А. А., Савченко А. В., Процюк О. В. та ін. — М. ; К. : видавець Паливода О. В., 2011. — 276 с.

28. Навроцький В. О. Кримінальне право. Особлива частина : курс лекцій / Навроцький В. О. — К. : Знання, 2000. 256 с.

29. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія / Невмержицький Є. В. — К. : КНТ, 2008. — 368 с.

30. Нікітін Ю. Економічна безпека як один із ключових факторів впливу на забезпечення національної безпеки і стабілізації криміногенного стану в державі / Ю. Нікітін // Право України. — 2009. — № 2. — С. 160–166.

31. Одинцов М.М. Полюса роста регионального и национального производства как основа экономического развития / М. М. Одинцов, Т. М. Одинцова // Бізнес інформ. — 2017. — № 1. — с. 94–101.

32. Омельчук О. М. Контрабанда за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 20 с.

33. Пашко П. В. Щодо окремих питань забезпечення ефективності митного контролю. Митна безпека. 2010. № 1 . С. 6-13.

34. Плюта В. О. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / В. О. Плюта ; пер. с пол. В. В. Иванова ; науч. ред. В. М. Жуковский.–М. : статистика, 1980.–151 с.

35. Предборський В. А. Кризові процеси сучасної елітної економіки / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 5 (96). – С. 63.

36. Резнікова Є. С. Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення митної безпеки держави. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №17 (2019), 172-176.

37. Резнікова Є. С. Діяльність митних органів з попередження контрабанди. Збірник матеріалів конференції (30 листопада 2018 року). – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, «Фінарт», 2018. – С. 191-196.

38. Сорока С. О. Контрабанда наркотичних засобів : проблеми протидії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 22 с.

39. Ткач С. М. Макрорівневі чинники впливу на конкурентоспроможність промисловості регіонів України / С. М. Ткач // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2016. – № 2. – С. 117–128.

40. Федотов О.П. Організаційно-правові основи боротьби митних органів України з контрабандою наркотиків / О.П. Федотов // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 24. – С. 340-348.

41. Цимбал П. В. Особливості виявлення, розкриття та розслідування злочинів у сфері оподаткування : монографія. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2009. 450 с.

42. Чорний В. Б. Україна і митна справа: Київ, Комп'ютерно-видавничий, інформаційний центр "КВІЦ", 2000. 349 с.

43. Шевчук В. М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики / Шевчук В. М. – Х. : Гриф, 2003. – 280 с.

44. Ярошенко І. В. соціально-економічний розвиток регіонів України в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів / І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Бізнес інформ. – 2016. – № 7. – С. 28–39.

45. Аналіз-обсягів-контрабанди - прямі-та-непрямі-втрати-бюджету-та-економіки.pdf [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua->

outlook.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/.

46. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / За ред. В.Є. Воротіна, Я.А. Жаліла. — К.: НІСД, 2010. — 288 с.

47. Державний комітет статистики України [електронний ресурс]. — режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

48. Європейська конвенція про громадянство [Електронний ресурс]: від 6 листоп. 1997 р. № ETS № 166. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_004.

49. Злочинність у сфері економіки: проблеми прогнозування, планування та координації заходів протидії / за редакцією д-ра юридичних наук, проф. О. Г. Кальмана. — Х. : Новасофт, 2005. — 255 с.

50. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук [та ін.]; за ред. С.О. Білої. — К.: НІСД, 2011. — 80 с.

51. Контрабанда: засоби попередження та протидії [Текст] : навчальний посібник / Романюк Б. В., Камлик М. І., Коваленко В. В. та ін. ; за ред. Я. Ю. Кондратьєва та Б. В. Романюка. — К. : МІВВЦ, 2001. — 118 с.

52. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 29 жовт. 2013 р. № 1277. URL : http://cct.com.ua/2013_1277.htm/ (дата звернення 29.08.2019);

53. Митний кодекс України : Закон України від 13 бер. 2012 р. № 4495-VI: URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (дата звернення 29.08.2019);

54. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2016 та 2017 роки / Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>;

55. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К. : Канон, А.С.К, 2001. — 1104 с.

56. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К. : Атіка, 2003. — 1056 с.

57. Основні підсумки діяльності Держмитслужби у I півріччі 2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://www/customs.gov.ua/dmsu|control|uk|publssh|artskle.art_id=142931010&cat_id=296909.;](http://www.customs.gov.ua/dmsu|control|uk|publssh|artskle.art_id=142931010&cat_id=296909.;)

58. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України URL: <http://sfs.gov.ua/> (дата звернення 29.08.2019).

59. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 29.08.2019).

60. Порядок зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 07.05.2008 р. № 422 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 34. – Ст. 1135 (з наступними змінами та доповненнями).

61. Регіональна статистика України / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

62. Уголовное право Украины: Общая часть : учебник / Александров Ю. В., Антипов В. И., Володько Н. В. и др. ; отв. ред. Кондратьев Я. Ю. ; под ред. Клименко В. А., Мельника Н. И. – К. : Атика, 2002. – 448 с.

63. Bogolib T.M. Budget revenues in the financial regulation / T.M. Bogolib // European Scientific Review Austria, Vienna may-june 2014 - p.178-182.

64. Chugunov I. Y., Pasichnyi M. D. Fiscal policy for economic development. Наук. вісн. Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54–61.

65. Consumption Tax Trends 2014 : VAT/GST and excise rates, trends and policy issues / OECD. – Dec., 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/tax/consumption/consumption-tax-trends-19990979.htm>

66. Council Directive 2008/118/EC of 16 December 2008 concerning the general arrangements for excise duty and repealing Directive 92/12/EEC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008L0118>

67. Council Directive 2011/64/EU of 21 June 2011 on the structure and rates of excise duty applied to manufactured tobacco [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:32011L0064>

68. Council Directive 92/83/EEC of 19 October 1992 on the harmonization of the structures of excise duties on alcohol and alcoholic beverages [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31992L0083>

69. Customs Risk Management Compendium. – World Customs Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wcoomd.org/learning_customshome_valelearningoncustomsvaluation_rmc.htm.

70. Excise duties on alcohol, tobacco and energy. URL : https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/excise-duties-alcohol-tobacco-energy_en.

71. Handbook of Best Practices at Border Crossings: A Trade and Transport Facilitation Perspective. – OSCE, UNECE, 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.osce.org/eea/88200>.

72. Indirect tax developments in 2016 [Электронный ресурс] / Ernst&Young. – Режим доступа: <http://www.ey.com/GL/en/Services/Tax/VAT--GST-and-other-sales-taxes/ey-indirect-taxdevelopments-in-2016>

73. Mankiw N. G., Weinzierl M., & Yagan D. Optimal taxation in theory and practice. *Journal of Economic Perspectives*. 2009. 23(4). P. 147–174.

74. Piketty T., Saez E. & Stantcheva S. Optimal taxation of top labor incomes: A tale of three elasticities. *American economic journal: economic policy*. 2014. 6 (1). P. 230–271.